

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FINANSI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FAİZSİZ BANKACILIKTA PENCERE MODELİNİN
ETKİNLİĞİ: ETİYOPYA ÖRNEĞİ**

Abdulkadir WAHAB

2501150959

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Mehmet SARAÇ

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ABDULKADİR WAHAB AMAN Numarası : 2501150959
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI Danışmanı : PROF.DR. MEHMET SARAÇ
Tez Savunma Tarihi : 05.08.2019 Saati : 16:00
Tez Başlığı : "FAİZSİZ BANKACILIKTA PENCERE MODELİNİN ETKİNLİĞİ: ETİYOPYA ÖRNEĞİ"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, soruların sorularına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~ÇOKLUĞU~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. MEHMET SARAÇ		KABUL
2-DOÇ.DR. ABDULLAH DURMUŞ		Kabul
3- DOÇ.DR. YUSUF DİNÇ		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR. İBRAHİM SİRMA		
2-DR. ÖĞR. ÜYESİ NİHAT GÜMÜŞ		Kabul

ÖZ

FAİZSİZ BANKACILIKTA PENCERE MODELİNİN ETKİNLİĞİ: ETİYOPYA ÖRNEĞİ

Abdulkadir WAHAB

Faizsiz finansın küresel olarak büyüklüğü artmış ve kapsama alanı oldukça genişlemiştir. Bu kulvarda çeşitli bankacılık ve finansman ürünleri geliştirilmiştir. Faizsiz bankacılıkta yapısal olarak üç tip model ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, bankanın bağımsız bir yönetim kurduğu, ayrılmış bir sermaye topladığı ve şeriat uyumlu bankacılık ve finansman ürünleri geliştirdiği '*Tam Teşekküllü*' modeldir. İkincisi, bir '*Bağlı Ortaklık*' modelidir. Bu model, konvansiyonel bankaların şeriat uyumlu hizmetleri sunmak için yarı bağımsız bir yapı kurmasıyla oluşmaktadır. Yönetimi konvansiyonel olandan farklı olmasına ve ayrılmış bir sermayeye sahip olmasına rağmen, ana sermaye konvansiyonel bankaya aittir. Üçüncüsü, konvansiyonel bankaların şeriat uyumlu ürün ve hizmetler sundukları bir '*Pencere*' modelidir.

Pencere modeli, daha ziyade halkın çoğunluğu Müslüman olmayan ülkelerde geliştirilmiştir. Bu modelin her ne kadar faizsiz finans ürün ve hizmetlerini yaygınlaştırdığı düşünülse de, bu bankaların sermayesi, gelirleri ve yönetimi konvansiyonel anlayışa dayandığından, tam anlamıyla İslami ilke ve kurallara uygun olmadığı yönünde eleştirilmektedir. Etiyopya, belli kısıtlamalarla da olsa 2013'ten beri bu modeli uygulayan ülkelere biridir. Bu süre zarfında ülkedeki 10 yerel konvansiyonel ticari banka pencere modeli uygulamış ve İslami finansa uyumlu ürünlerle bir milyar dolardan fazla fon toplamıştır. Bu çalışmada, pencere sisteminin etkinliği değerlendirilmiştir. İlk olarak, dünyadaki genişleme oranı diğer sistemlerle mukayeseli olarak incelenmektedir. Ayrıca toplumda pencere modelinin kabul ve ilgi görme derecesini değerlendirmek için rastgele örnekleme dayalı bir saha araştırması yapılmıştır. Sonuçlar, her ne kadar faizsiz bankacılık işlemleri genişlemeye devam etse de, Müslüman toplumda bu modelle ilgili ciddi bir rahatsızlık ve tam teşekküllü modele yönelik güçlü bir talep olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Faizsiz Bankacılık, İslami Bankacılık, Pencere Modeli, Etiyopya

ABSTRACT

THE EFFECTIVENESS OF THE WINDOW MODEL IN INTEREST-FREE BANKING: THE CASE OF ETHIOPIA

Abdulkadir WAHAB

Globally, interest-free finance has been getting a momentum to expand in size and coverage. Various banking and financing products have been developed. In shaping the structure of the banking, three types of model have emerged in the last couple of decades. The first one is the full-fledged model in which the bank establishes an independent management, raises a segregated capital and develops Shariah-compliant banking and financing products. The second one is a Subsidiary FB Model. This model is introduced by conventional banks by establishing a semi-autonomous structure to offer Shariah-compliant banking and financing services. Even though its management is different from the conventional one and has a segregated capital, it belongs to the parent conventional bank. The third one is a window model under which conventional banks offer Shariah-compliant services.

The window model has been developed in some non-Muslim majority countries. However, it is criticized as not a Shariah-compliant system since its financing and management is higher attached to the conventional stream. With its limitations, Ethiopia is one of the countries which introduced it since 2013. Since then, 10 local commercial banks have introduced it and are able to raise more than a billion dollars fund from the Shariah-compliant products.

In this study, the effectiveness of the window system is assessed. First its expansion throughout the world is presented in comparison to the others. Moreover, a survey based on random sampling was conducted to assess the acceptance of the window model in the community. The results show that, even though the model continues to expand, there is a significant discomfort felt for this model in the Muslim community and strong demand for a full-fledged one.

Keywords: Interest-Free Banking, Participation Bank, Window Model, Ethiopia

ÖNSÖZ

Bu çalışma, İslami bankacılıkta Pencere Modelinin kabulünü, gelişimini ve etkinliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Son zamanlarda yalnızca pencere modeline izin veren bir ülke olarak, Etiyopya örneği değerlendirilmektedir. Bu nedenle, modelin genel gelişimini incelemek ve Bağlı Ortaklık ve Tam Teşekküllü İslami bankacılık modellerine kıyasla nasıl ilerlediğine dair önemli bir fikir vermesi beklenmektedir.

İslam Ekonomisi ve İslami bankacılık alanında akademik çalışma yapmak ve özellikle de Etiyopya'da sektörün gelişimine katkıda bulunmak, gerçekleştirmeyi en çok istediğim hedeflerimden biriydi. Bu hedefim, Prof. Dr. Mehmet Saraç'ın yardımıyla gerçekleşti. Onun rehberliği, motivasyonu, ve samimi yardımı olmadan, bu tür bir çalışmayı yürütmem düşünülemezdi. Genel olarak İstanbul Üniversitesi'nde kalmamdaki ve özellikle bu tezin yürütülmesindeki desteği için kendisine müteşekkirim.

Ayrıca bölümdeki tüm hocalardan aldığım derslerin katkısı ve hocalarımızın içten destekleri için teşekkür ederim. Bu bölümde Türkiye'de ve dünyada İslam ekonomisi bilimini geliştirmek için çok sayıda çalışma yapıldığını müşahade etmekteyim.

Abdulkadir WAHAB

İSTANBUL, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ BANKACILIĞI UYGULAMA MODELLERİ

1.1 İslami Bankacılık ve Finansın Tarihsel Gelişimi.....	4
1.1.1 Faizsiz Bankacılık'ta Tam Teşekküllü Modeli.....	5
1.1.1.1 Sudan'da İslami Bankacılık.....	6
1.1.1.2 İran'da İslami Bankacılık.....	8
1.1.1.3 Türkiye'de Katılım Bankacılığı.....	9
1.1.2 Faizsiz Bankacılık'ta Bağlı Ortaklık Modeli.....	12
1.1.2.1 Malezya'da Bağlı Ortaklık Katılım Bankacılık.....	14
1.1.3 Faizsiz Bankacılık'ta Pencere Modeli.....	16
1.1.3.1 İngiltere'nin Faizsiz Bankacılık Penceresi.....	20
1.1.3.2 Endonezya'nın Faizsiz Bankacılık Penceresi.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

ETİYOPYA'DA FAİZSİZ BANKACILIK PENCERESİ

2.1 Etiyopya, Ekonomisi ve Finans Sistemi.....	29
2.1.1 Etiyopya'nın Demografik Geçmişi.....	29
2.1.2 Etiyopya'nın Ekonomisinin Özellikleri.....	31
2.1.3 Etiyopya'da Altyapı Gelişimi.....	34
2.2 Etiyopya'da Bankacılığın Tarihsel Gelişim.....	35

2.3	Etiyopya'da Faizsiz Bankacılık Pencere Modeli	40
2.4	Etiyopya Bankalarında FB Penceresinin Performansı.....	46
2.4.1	Oromia Uluslararası Bankası.....	46
2.4.2	Oromia Kooperatif Bankası.....	49
2.4.3	Birleşmiş Bankası.....	50
2.4.4	Nib Bankası	51
2.4.5	Diğer Bankalar	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETİYOPYA'DA PENCERE MODELİNE İLİŞKİN TOPLUMSAL EĞİLİMİ İNCELEYEN BİR SAHA ARAŞTIRMASI

3.1	Çalışmanın Amacı	53
3.2	Çalışmanın Yöntemi	53
3.2.1	Araştırmada Kullanılan Örnekleme.....	54
3.2.2	Araştırmada Kullanılan Veriler	55
3.3	Çalışmanın Kısıtlamaları	55
3.4	Müslüman Toplumun Pencere Modeline Yönelik Düşünce ve Eğilimleri.....	55
3.4.1	Bankacılık Deneyimleri.....	57
3.4.2	Faiz Ödemelerini Anlama ve Kullanma	59
3.4.3	Pencere Sisteminin Toplum Tarafından Kabulü	61
3.4.4	Tam Teşekküllü Faizsiz Bankalara Talep	64
3.4.5	Müslümanların Hükümetten Beklentileri.....	68
SONUÇ VE ÖNERİLER		71
KAYNAKÇA		77
EKLER.....		82

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sudan'da Faizsiz Bankaların Gelişimi	8
Tablo 2: İran'da Faizsiz Bankaların Gelişimi	9
Tablo 3: Türkiye Katılım Bankalarının Finansal Performansı (Milyar TL).....	11
Tablo 4: Katılım Bankaları ve Bankacılık Başlıca Finansal Büyüklükleri (Mio TL)	12
Tablo 5: Malezya'nın Yerel Bağlı Ortaklık İslami Bankaları.....	15
Tablo 6: Malezya'nın Yabancı Bağlı Ortaklık İslami Bankaları	15
Tablo 7: Faizsiz Bankacılık Modellerinin Karşılaştırılması.....	16
Tablo 8: İngiltere'deki Faizsiz Finansın Önemli Olaylarının Zaman Çizelgesi	23
Tablo 9: İngiltere'nin Pencere Bankaları	24
Tablo 10: Endonezya'nın Faizsiz Bankaları	26
Tablo 11: Endonezya'nın Faizsiz Banka Pencereleri.....	27
Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerde FB Modellerinin Dağılımı	27
Tablo 13: İlk on Ülkesinde Kişi Başına Düşen GSYH Ve GSYİH Artışı, 2000-2018.	33
Tablo 14: Etiyopya'da Bankaların Tarihsel Gelişimi	37
Tablo 15: Kamu ve Özel Bankaların Şube ve Sermaye Payları	38
Tablo 16: Etiyopya'da Faizsiz Pencere Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	41
Tablo 17: Etiyopya Bankalarındaki FB Pencere Model Ürün Çeşitleri	45
Tablo 18: OIB'nin Faizsiz Mevduat Ürünleri	46
Tablo 19: OIB'nin Faizsiz Finansman Performansı.....	47
Tablo 20: OIB'nin Faizsiz Finansmanından Elde Edilen Gelir.....	48
Tablo 21: OIB'nin Faizsiz Finansman Hizmetlerinin Giderleri	48
Tablo 22: Nib Banksı'nda Faizsiz ve Diğer Mevduat, 2017.....	52
Tablo 23: Katılımcıların Demografik Detayları	56
Tablo 24: Pencere Modelinde İnsanların Memnuniyeti	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Faizsiz Bankaların Küresel Dağılımı.....	6
Şekil 2: Pencere Modellerinin Dağılımı	19
Şekil 3: Etiyopya'nın Nüfus Artışı Eğilimi	30
Şekil 4: Etiyopya'nın Çeşitli Sektörlerinde İstihdam,%.....	32
Şekil 5: Etiyopya'nın GSYİH Büyüklüğü, Cari USD	32
Şekil 6: Etiyopya ve SSA'nın Kişi Başına GSYİH ve Kişi Başına GSYİH.....	34
Şekil 7: Etiyopya'nın İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'deki Trendleri	35
Şekil 8: Etiyopya Bankalarının 2018'de Sermaye Payı	40
Şekil 9: CBO'nun Faizsiz Hesap Büyüklüğü.....	49
Şekil 10: CBO Tarafından Sağlanan Faizsiz Finansman.....	50
Şekil 11: United Bank'ın Faizsiz Mevduat ve Murabaha Finansmanı	51
Şekil 12: Katılımcıların Mesleği	56
Şekil 13: Katılımcıların Dini Bilgi Derecesi.....	57
Şekil 14: Toplum Tarafından Tercih Edilen Bankalar.....	58
Şekil 15: Katılımcıların Hesap Türleri.....	59
Şekil 16: Katılımcıların Faiz Ödemeleri Yönetimi	60
Şekil 17: Katılımcıların Pencere Modelini Reddetme Sebepleri	61
Şekil 18: Pencere Modelini Bir Geçiş Olarak Kullanmak	62
Şekil 19: Pencere Modelinin İnsanlar Tarafından Kabulü.....	63
Şekil 20: Etiyopya'da Faizsiz Bankacılık Talep Derecesi.....	65
Şekil 21: Faizsiz Bir Banka Kurmama Potansiyel Sebepleri.....	66
Şekil 22: Faizsiz Bankanın Kurulması İçin Direnç Kaynakları	67
Şekil 23: Katılımcıların Tam Teşekküllü Bir Banka Kullanma Niyeti.....	68
Şekil 24: Devletin Rolü Konusundaki Tepkiler.....	69
Şekil 25: Halkın Devletten Beklentileri	70

KISALTMALAR LİSTESİ

CBE:	Etiyopya Ticaret Bankası
CBO:	Oromia Kooperatif Bankası
ETB:	Etiyopya Birr'i/Ulusal Para Birimi
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
FB:	Faizsiz Bankacılık
İGE:	İnsani Gelişme Endeksi
NBE:	Etiyopya Ulusal/Merkez Bankası
OIB:	Oromia Uluslararası Bankası
OİC:	İslam İşbirliği Teşkilatı
SESRIC:	İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
SSA:	Sahra Altı Afrika
TKBB:	Türkiye Katılım Bankaları Birliği

GİRİŞ

İslami bankacılık, esasen modernite sonrası bir kanun olarak bilinse de, Hz. Peygamber zamanında, temel finansal uygulamalar vardı. Sahabeler de İslami öğretilere uygun biçimde çeşitli ekonomik işlemlerle meşgullerdi. Beyt'ül-Mâl, İslam ekonomisinin ilkelerini uygulayan bir kurumdu. El-Zubair İbn El-Awam da, örnek ticari işlemleriyle tanınıyordu. Ayrıca, ikinci Halife döneminde, Hz. Ömer, Beyt'ül-Mâl idaresindeki ileri uygulamaları ile biliniyordu. Ticari işlemlerdeki temel yasaklardan birisi faizdir.

Modern dönemde ilk islami banka, 1963'te Mısır'da Ahmet El-Neccar tarafından kurulmuştur. Mit Ghamr Yerel Tasarruf Bankası olarak adlandırılan bu banka, müşterilerinin tasarruf ve kredi hizmet taleplerini yerine getirmede başarılı olmuştur. Bu başarı, dünya genelinde modern İslami bankacılık ve finansmanın önünü açtı. Nasir Sosyal Bankası, 1967 yılında ilk Tam Teşekküllü İslami banka olarak faaliyete geçti. Benzer şekilde, birçok Müslüman ülke için motivasyon sağlayıcı bir proje oldu. Suudi Arabistan İslami Kalkınma Bankası (1975), Dubai İslam Bankası (1975), Mısır Faysal İslam Bankası (1976), Sudan Faysal İslam Bankası (1977), Ürdün İslam Bankası (1978), Ürdün Finans ve Yatırım Bankası (1978), Birleşik Arap Emirlikleri'nin İslami Yatırım Şirketi (1978) ve Kuveyt Finans Evi (1979) sonraki yıllarda ortaya çıkmıştır (Venardos, 2005).

Şu anda dünyanın her köşesinde binlerce İslami banka ve finans kurumu vardır. Sektör, faaliyet gösterdiği ülkelerin ekonomilerindeki payını sürekli arttırmaktadır. Müslüman olmayan ülkelere bile yatırımcıları ve girişimcileri kendine çekiyor. Benzer şekilde, sektör birçok Afrika ülkesinde de genişlemektedir. Mısır, İslami bankacılık kavramını uygulayan ilk ülke iken, Sudan bunu ulusal bankacılık sistemine sundu. Kenya, Nijerya, Tanzanya, Gana, Gambiya, Togo, Nijer, Somali, Uganda, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Zimbabve, Namibya, Güney Afrika ve Etiyopya, Afrika'da çeşitli düzeylerde İslami bankacılık uygulamaları sunan başlıca ülkelerdir.

İslami bankacılık, farklı ülkelerde farklı yapılar ve yaklaşımlar kullanılarak uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi, Tam Teşekküllü İslami bankacılık modelidir. Bu

tür bir banka, bağımsız bir yönetime ve sermayeye, özel olarak tasarlanmış ürünlere dayanan ve farklı risk yönetimi, muhasebe ve denetim prosedürleri kullanan bir İslami bankadır. Bu banka, Müslümanların çoğunlukta olduğu ülkelerde daha yaygındır.

Diğer bir faizsiz bankacılık türü ise Bağlı Ortaklık faizsiz bankacılık modelidir. İslami bankacılık ürünleri sunmak için konvansiyonel ana bankanın altında bir bölüm veya birim olarak tanımlanır. Bu sistem, ayrılan sermaye ve yönetim ekibi bakımından pencere sisteminden farklılaşır. Ancak, sonunda, bu bankanın sahibi, faizli ürünler de sunan konvansiyonel bir bankadır. Bu sistem, tanınmış çeşitli uluslararası bankaların sistemine de dâhil edilmiştir. Yönetim açısından pencere sisteminden farklı olmamasına mukabil, fon sağlama anlamında benzer değildir.

Üçüncü model ise pencere modelidir. Bu modelde, konvansiyonel bankaların İslami bir bankacılık ürünleri sağlamak için özel olarak çalışan bir bölüme veya birime sahip olmalarına izin verilmektedir; Murabaha, Muşaraka, Mudaraba, Selem ve diğerleri. Bu model, ana konvansiyonel bankanın sermayesini, yapısını ve diğer tüm kaynaklarını kullandığından, İslami ilkelere uyumu açısından eleştiriliyor.

Gayrimüslim çoğunlukta bir çok ülkede, Bağlı Ortaklık ve pencere modelleri, Tam Teşekküllü faizsiz bankalardan daha fazla genişledi. Örneğin Etiyopya'da Pencere Modeli birkaç yıl önce faaliyete geçti. Etiyopya Ticari Bankası (CBE), ve diğer özel bankalar, şeriat uyumlu ürünleri sunan özel birimler kurdular. Tam Teşekküllü bir banka kurma girişimine izin verilmedi. Halen Etiyopya Ulusal Bankası tarafından Tam Teşekküllü bir islami banka kurulmasına izin verilmiyor.

Ekonomik olarak Etiyopya fakir bir ülke olmasına rağmen dünyadaki hızlı büyüyen ekonomilerden biridir. Afrika'nın en kalabalık ikinci ülkesi olan Etiyopya'nın GSYİH'si çift haneli büyüyor. 110 milyondan fazla nüfusun en az 40-50 milyonu müslümanlardan oluşmaktadır. Bu durum, ülkeyi diğer Arap ve Müslüman çoğunluk ülkelerden daha fazla Müslüman nüfusa sahip bir millet haline getirmektedir. Ancak, Müslümanların Tam Teşekküllü bir bankaya sahip olmalarına izin verilmiyor. Pencere sistemi, ülkedeki diğer özel bankaları bu alana çekerek genişlemektedir.

Pencere modeli bankacılığın operasyonları tartışmalıdır. Örneğin Katar, Bahreyn ve Kuveyt, Pencere Modeli İslami Bankacılık işlemlerini yasakladı. Ayrıca, Etiyopya'da Pencere Modeli çok düşük seviyelerdedir.

İslami bankacılık sisteminin, Tam Teşekküllü, Bağlı Ortaklık ve Pencere Modelleri üzerindeki çalışmalar çok sınırlıdır. Bu nedenle, bu çalışma modellerin nasıl çalıştığını ve pencere sisteminin insanların taleplerini karşılamada ne kadar etkili olduğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Seçilen ülkelerin örnekleri sunularak, özelde Etiyopya'daki pencere bankacılığı sistemi değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ BANKACILIĞI UYGULAMA MODELLERİ

1.1 İslami Bankacılık ve Finansın Tarihsel Gelişimi

İslami finansın kaynakları Kuran, Peygamberin (s.a.v.) sünneti ve icmâdir. İslami kaynaklar, Peygamber döneminde, modern bankacılık işlemlerine benzeyen bazı bankacılık ve finansman faaliyetlerinin uygulandığını göstermektedir. Örneğin, İslam'ın en ünlü kişilerinden biri olan Al-Zubair bin Al-Awam, bugünkü mevduat benzeri fonları kabul ederek ve yatırım yaparak topluma hizmet ediyordu. Al-Zubair öldüğünde borcu 2.200.000 dinara ulaşmıştır (Alharbi, 2015).

Bir sistem olarak, o zamanlar da bir vakıf çalışması vardı. Beyt'ül-Mâl, Müslüman toplumun merkez bankası olarak görev yaptı. Muhtaç olarak çeşitli yönlerde hizmet ediyordu. Beyt'ül-Mâl'in kaynakları cizye, zekât ve ganimet idi. Böyle bir para Hz. Muhammed tarafından o sırada ihtiyaç sahiplerine tahsis edildi. Bu, toplumdaki yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve fakirlerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı oldu. Böylece fakir ve muhtaç insanlar finanse edildi ve ekonomik açıdan bağımsız olmalarına yardım edildi. Daha sonra, Hz. Ömer döneminde, sistem daha fazla insana hizmet etmek için genişletildi ve değiştirildi. Müslüman toplumların temel finansal ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir Divan sistemi başlatıldı (Malik, 2014).

Modern şekliyle, ilk İslami banka 1963'te Mit Ghamr Yerel Tasarruf Bankası adıyla Mısır'da kuruldu. Bu banka, temel şeriat ilkelerini izleyerek çalıştı ve başarılı oldu çünkü müşterilerinin o zamanki tasarruf ve kredi ihtiyaçlarını karşılayabiliyordu. Mit Ghamr Yerel Tasarruf Bankası'nın başarı öyküsü şeriata dayanan bankaların gelişebileceğini gösterdi. Sonuç olarak, 1967'de Nasir Sosyal Bankası tarafından takip edildi. Bu şeriat ilkelerine göre faaliyet gösteren ilk Tam Teşekküllü banka oldu. Müşterilerine faizsiz borç veren ilk kişi oldu. Sonuç olarak, diğer bankalar birçok müslüman ve müslüman çoğunlukta ülkede ortaya çıkmaya devam etti. Suudi Arabistan'daki İslam Kalkınma Bankası (1975), Dubai İslam Bankası (1975), Mısır'daki Faysal İslam Bankası (1976), Sudan Faysal İslam Bankası (1977), Ürdün İslam Bankası (1978), Ürdün Finans ve Yatırım Bankası (1978), Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İslami

Yatırım Şirketi (1978) ve Kuveyt Finans Evi (1979) bunun başlıca örneklerdir (Venardos, 2005).

Bu günlerde, İslami bankacılık ve finans dünyanın her köşesine yayılmıştır. Müslüman azınlık gruplarına sahip ülkeler bile şeriat uyumlu bankaların ve finansal kurumların kurulmasına izin vermiştir. Asya, Afrika ve Avrupa'daki birçok ülke, Tam Teşekküllü, Bağlı Ortaklık veya Pencere Modeli gibi sistemleri farklı şekillerde barındırmaktadır.

1.1.1 Faizsiz Bankacılık'ta Tam Teşekküllü Modeli

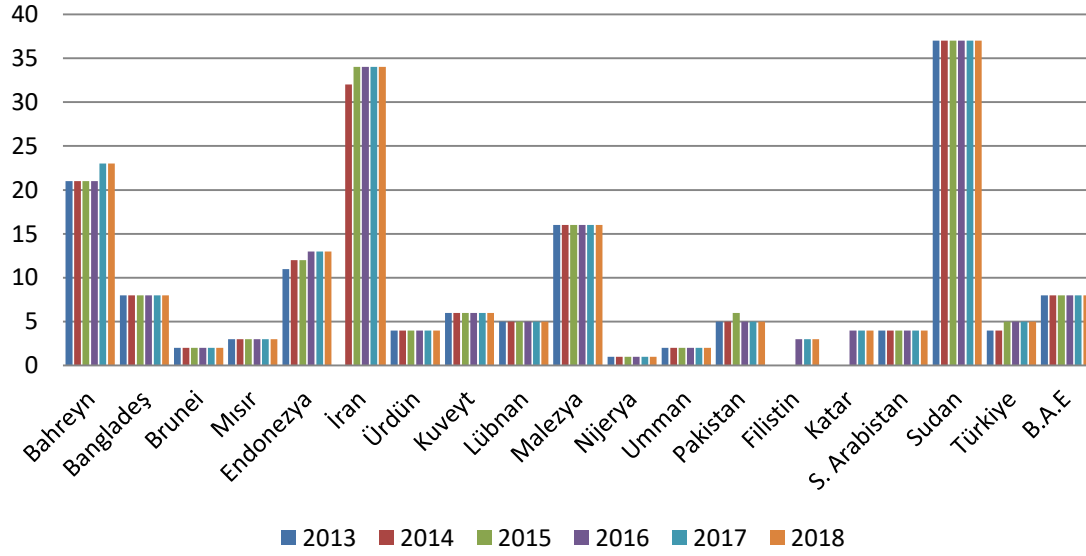
Genel olarak İslami bankacılık, Kur'an'ın ilkelerine dayanan, nesnel ve operasyonel bir kurumdur. Bu bankalar, benzer dini temelleri olmayan konvansiyonel bankalardan farklıdır. Faizsiz bankalar, İslam'ın temel ekonomik ilkelerine uyarken, diğerleri dini ilkelere sahip değildir. Faizsiz bankaları diğerlerinden ayıran temel özellikler, İslam'da banka çıkarlarının veya ribenin yasak olmasıdır. Riba ile ilgili herhangi bir işlem, faaliyet, sözleşme veya prosedür, bir bankayı İslami banka kategorisinden çıkarır (Kettell, 2011).

Yukarıda tartışıldığı gibi, İslami bankalar, “Gerçek İslami” bankalar olarak kabul edilmelerine ilişkin tartışmalar olmasına rağmen, üç ana yaklaşım kullanarak pratik olarak çalışmaktadır. Tam Teşekküllü İslami bankalar, diğer iki kuruluş olan Bağlı Ortaklık ve Pencere Modelinden, özellikle kuruluşu itibarı ile farklıdır. Bağlı Ortaklık ve pencere sistemlerinde mal sahipleri, genellikle konvansiyonel bankalar veya finansal kurumlar olan ana bankalardır; Tam Teşekküllü bankaların sahipleri ise İslami şirketler, gruplar veya kamulardır.

Ek olarak, Tam Teşekküllü İslami bankalar, yönetim tarzlarında diğerlerinden farklıdır. Bağlı Ortaklık ve pencere sistemlerinde yönetim rolü, ana bankalarla bağlantılı olan bir gruba aittir, oysa Tam Teşekküllü İslami bankalarda yönetim, müslüman âlimler veya aydınlardan oluşan bağımsız bir ekiptir. Ayrıca, iki ana bankanın aksine, Tam Teşekküllü İslami bankaların bir İslami çekirdek bankacılık sistemi ve şeriat ile uyumlu veya izin verilen gelir ve yatırım alanları, kaynakları vardır.

Mısır'da Modern İslam Bankası başlatıldığında, ne bir pencere ne de Bağlı Ortaklık türü şeklindeydi. Tam Teşekküllü bir İslam bankasıydı. Sonraki yıllarda bu bankalar Orta Doğu, Kuzey Afrika, Güney Doğu Asya ve Batı'daki birçok Müslüman ülkeye yayıldı. Bu bankaların başarılı seyahatleri, İslami bankacılık ürünlerini mevcut yapılarında tanıtmak için konvansiyonel bankaları kendine çekmiştir.

Şu anda, SESRIC istatistiklerine göre (2019) Sudan, İran, Bahreyn ve Malezya en yüksek sayıda İslami bankanın sahibidir. Sırasıyla 37, 34, 23 ve 15 İslami bankaları vardır. Son üç yılda Bahreyn, Türkiye, Endonezya ve İran pazarlarına yeni giren bankalara sahiptir.

Şekil 1: Faizsiz Bankaların Küresel Dağılımı

Kaynak: SESRIC Veri Tabanı

1.1.1.1 Sudan'da İslami Bankacılık

Bankacılık, ilk kez kolonizasyon döneminde Sudan'da faaliyete geçti. 1956'da, ülkenin herhangi bir para politikası ve merkez bankacılığı sistemi olmadan ithalat ve ihracat hizmeti veren yabancı bir kurum olarak kabul ettiği bir ticari bankaya sahipti.

1970 yılında, hükümetler bankacılık sektörünü kamulaştırmaya ve ekonomik faaliyetleri etkilemeye karar verdiler. Bununla birlikte, kırsal alanların bankacılık hizmetlerinde dikkate alınması için bir fırsat yaratıldı. Daha sonra, sadece Sudan'da

yaşayan yabancılara hizmet vererek özel yabancı bankaların Sudan'da faaliyet göstermesine izin verildi. Bu nedenle, Umman Bankası, Arap Emirlikleri Bankası, Abu Dabi Ulusal Bankası, Uluslararası Kredi ve Ticaret Bankası, Şehir Bankası, Habib Bankası, Amerika Bankası ve Finans ve Kalkınma için İslam Bankası kurulmuştur (Abdel Mohsin, 2005).

Mısır'da bir İslami bankacılık modelinin kurulması birçok Sudanlı'nın dikkatini çekse de, Sudan'da faaliyet gösteren ilk İslami banka, 1977'de Sudan'ın Faysal İslami Bankası idi. Bu banka çok başarılı oldu ve birçok yerel ve uluslararası yatırımcıyı cezbedi. Ayrıca, hükümetin diğer benzer bankalara izin vermesi teşvik edildi. Ülkede, El-Tadamun İslami Bankası (1980), Sudanlı İslam Bankası (1982), İslam Kooperatifi Bankası (1982), Al Baraka (1983) ve Batı Sudan İslami Bankası (1983) ilk İslami bankayı takip eden ilk beş banka oldu. Bütün bu bankalar başarılıydı. Sonuç olarak hükümet, İran'ın ve Pakistan'ın benzer kararlarını takiben 1990 yılında tüm bankacılık sistemini İslamlaştırmaya karar vermiştir (Abdel Mohsin, 2005; ve Onour ve Abdela, 2016).

Halen, Merkez Bankası şeriata uygun olarak yönetilen Sudan'da 853 şubesi ve 1375 çalışanı ile 37 İslam bankası bulunmaktadır. Bu bankaların toplam aktifleri 2018'in ortalarında şu anda 6,4 milyar dolara eşdeğer olan 307 milyar ulusal para birimine ulaşmıştır. Ancak, dolar ve Sudan para birimi kurları enflasyonun bir sonucu olarak yaklaşık 5'ten 28'e düşmüştür. Bu bankaların brüt gelirleri 2018'de düşmüştür, ancak net gelirleri bir miktar artmıştır. Sudan İslami bankalarının kar marjı 2018 ortasında %69 civarındaydı.

Tablo 1: Sudan'da Faizsiz Bankaların Gelişimi

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İslami Banka Sayısı	37	37	37	37	37	37
Toplam Varlıklar (Milyon Ulusal Para Biriminde)	80.882	92.880	109.910	133.800	213.334	307.278
Varlıkların iadesi (ROA)	%3,7	%3,8	%4,2	%4,5	%3,8	%3,0
Sermaye (Milyon Ulusal Para Biriminde)	10.178	11.091	11.708	13.530	16.701	20.755
Özkaynak Getirisi (ROE)	%29,6	%32,1	%39,0	%44,1	%48,0	%45,1
Brüt Gelir (Milyon Ulusal Para Biriminde)	5.732	7.194	9.886	12.565	17.557	13.419
Net Gelir*	3.013	3.563	4.569	5.973	8.011	9.355
Net Kar Aralığı	%52,6	%49,5	%46,2	%47,5	%45,6	%69,7
Yurtiçi şube sayısı	685	762	781	853	830	853
ATM Sayısı	905	970	1.074	1.190	1.301	1.375

Kaynak: İslami Finansal Hizmetler Kurulu Veritabanı

* Milyon Ulusal Para Birimi cinsinden (olağanüstü kalemler, vergiler ve zekâttan önce)

1.1.1.2 İran'da İslami Bankacılık

Bankacılığın konvansiyonel haliyle İran'da uzun bir geçmişi vardır. Önceleri, Achaemenid Hanedanı, çoğunlukla tapınaklar ve prensler tarafından yürütülen bankacılık uygulamaları vardı. Bu gruplar arasında madeni para değişimi vardı. Partian ve Sassanin döneminde, ticarete bir artışın sonucu olarak madeni para ve sert para alış veriş yaygın bir uygulamadır. Tarihsel dokümanlar, Derick gibi banknotların ve altın sikkelerin, ilk kez 516 İÖ'de Achaemenid kralı Darius tarafından Lidi döneminde kullanıldığını göstermektedir. Ancak; İslam İran'a geldiğinde bu uygulama ortadan kaldırıldı. Modern zamanlarda, 1850'de kurulan İngilizlerin sahip olduğu Yeni Doğu Bankası, İran'daki ilk banka olmuştur (Ashraf ve Giashi, 2011).

İran'da İslami bankacılığın gelişimi, diğer ülkelerin çoğu gibi tek bir bankanın kuruluşuna bağlı değildir. 1979 İslam devrimi, ülkedeki İslami bankacılık ve finans sektörünün tanıtılmasının bir dönüm noktasıydı. Bankacılık sektörünün İslamlaşması iki ana aşamadan geçti. İlk aşamada, 1979 ve 1982 yılları arasında bankacılık sektörü tamamen kamulaştırılmıştır. Ancak, bankaların İslami olarak faaliyet göstermesi için herhangi bir yasal ve usule ilişkin zemin oluşturulmamıştır. Daha sonra, ikinci aşamada, 1983'te bir serbest bankacılık kanunu çıkarıldı ve 1984'te yürürlüğe girdi. Sonrasında, onlar hem devletleştirildi hem de diğer bankalar Mozarabe, Forosh Aghsati, Joale, Salaf ve Gharzol-hassane olarak adlandırılan İslami bankacılık ürünleriyle işe başladılar (Parveen ve diğ. 2015).

Şu anda, İran'ın 34 Tam Teşekküllü İslami bankası vardır. Bu sayı, Sudan'dan sonra dünyanın ikinci büyük banka sayısıdır. İran'ın her yerinde, bu bankaların 20.500'den fazla şubesi ve 59.000'den fazla ATM'si bulunmaktadır. Bu bankalardaki çalışan sayısı 222.000'in üzerine çıktı. Varlıklar açısından, 2018'de 500 milyar dolara ulaşmasını önemli ölçüde arttırdı. İran İslami bankalarının kısa açıklaması aşağıda sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda, İran'daki faizsiz bankaların genel gelişimi sunulmaktadır.

Tablo 2: İran'da Faizsiz Bankaların Gelişimi

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İslami Banka Sayısı	31	32	34	34	34	34
Yurtiçi Şube Sayısı	21.299	20.895	21.409	21.169	20.775	20.598
ATM Sayısı	36.400	39.681	45.293	51.439	57.648	59.519
Çalışan Sayısı	227.419	227.419	230.841	223.306	222.397	222.397
Toplam Varlık	390	412	442	496	539	504

Kaynak: İslami Finansal Hizmetler Kurulu Veritabanı

1.1.1.3 Türkiye'de Katılım Bankacılığı

Türkiye'de ilk katılım bankası 1985 yılında Bakanlar Kurulu 1983 yılında 83/7506 sayılı Kararnameyi onayladıktan sonra kuruldu. İlk katılım bankası Albaraka Türk Özel Finans Evi oldu. Aynı yıl, ilk olarak Faysal Finans Özel Finans Kurumu

(ÖFK) olarak tescilli olan Family Finansı kuruldu. 1989 yılında Kuveyt-Türk ÖFK kuruldu ve ardından 1995 yılında Anadolu Finans tarafından kuruldu. 1995 yılında sırasıyla 1996 ve İhlas Finans Kurumu ile Asya Finans Kurumu kuruldu. İhlas Finans Kurumu 2001 yılında tasfiye edildi ve Asya Finans Kurumu 2016 yılında tasfiye edilirken, Anadolu Finans Kurumu ve Family Finans Kurumu 2005 yılında Türkiye Finans Kurumu'na birleştirmeye karar verdi (Varsak, 2017).

Son yıllarda devlete ait katılım bankalarının sektöre katılımı, sektöre bir ivme kazandırmış ve bir bütün olarak katılım bankalarının varlığının artmasına katkıda bulunmuştur. Asya Finans Kurumu, 2016 yılında tasfiye edildiğinde, katılım bankalarının sayısı 3'e düşmüştür. Ancak, 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası'nın ve 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası'nın kurulması sayıyı 5'e yükselmiştir.

Türk katılım bankalarının yapısını gördüğümüzde, yeni kurulanlar, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım, Türkiye'de bilinen konvansiyonel bankalar olan Vakıfbank ve Ziraat Bankası tarafından başlatılan katılım bankalarıdır. Diğer iki katılım bankası, Albaraka Türk ve Kuveyt-Türk, yabancı ortaklı katılımcı bankalardır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) istatistik raporlarına göre, katılım bankacılığında sürekli ve önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Örneğin, 2018'in 4. çeyreğinde, katılım bankalarının toplam aktifleri bir yıl içinde %29 oranında bir artış kaydederek 573 milyar TL'den daha fazla oldu. 2018'in sonunda yalnızca Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım'ın aktifleri sırasıyla 207 ve 160 milyar TL'ye ulaştı ki bu da diğer 3 benzer bankanın toplamından daha fazlaydı. Ayrıca, katılım bankaları tarafından toplanan toplam fon yaklaşık 387 milyar TL olup, bunların %64'ü iki Bağlı Ortaklık katılım bankası tarafından tahsil edilmiştir. Toplamda, bu rakam aynı dönemde 2017'den itibaren fonlarının %30 arttığını gösteriyordur (TKBB, 2019).

Ayrıca, katılım bankacılığı sektörü geçtiğimiz yılın sonunda kayda değer bir kâr elde etti. Tüm bankaların toplam net karı 5,8 milyar TL'den fazlaydı. Bu rakamın% 64'ü Bağlı Ortaklık bankaları tarafından sağlanmıştır. Vakıf Katılım'ın ve Ziraat Katılım'ın önceki yılın istatistiklerine kıyasla, net kârları %32 arttı. Benzer şekilde, toplam personel ve şube büyüklüğü sırasıyla %4 ve %9 artarak yurtiçi ve yurtdışında 46.339 toplam

personel ve 3.278 şubeye ulaşmıştır. Yine, bu rakamların yarısından fazlasının iki büyük Bağı Ortaklık katılım bankasından geldiğini gözlemliyoruz. Tüm bankaların detayları aşağıdaki tabloda sunulmaktadır (TKBB, 2019).

Tablo 3: Türkiye Katılım Bankalarının Finansal Performansı (Milyar TL)

	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Genel Toplam	Genel Toplam 2017	2018 Q4-2017 Değişim
Toplanan Fonlar	28,6	54,0	26,9	15,2	15,2	139,8	107,3	%30
Tahsis Edilen Fonlar	25,6	46,6	29,7	13,4	17,7	133,0	110,1	%21
Takipteki Krediler (Brüt)	1,9	1,2	1,7	0,2	0,2	5,3	3,4	%56
Takipteki Krediler (Brüt) (%)	%7,4	%2,5	%5,8	%1,8	%1,4	%4,0	%3,1	-
Toplam Varlıklar	42,2	74,2	47,1	21,0	22,2	206,7	160,0	%29
Ortak Sermaye	3,3	5,4	4,3	1,5	2,2	16,8	13,6	%23
Net Kazanç	0,1	0,9	0,4	0,3	0,3	2,1	1,6	%32
Personel Sayısı	3.988	5.871	3.661	1.092	1.042	15.654	15.031	%4
Şube Sayısı	230	415	306	91	80	1.122	1.034	%9

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), 2019

Yabancı İslami bankaların genel katılım bankacılığı sektörüne katılımını dikkate alarak, katılım bankalarının finansal durumunu ülkenin genel bankacılık sektörü ile karşılaştırabiliriz. Aralık 2017 - Aralık 2018 arasında katılım bankalarının topladığı fonlar %30,3 oranında artarken, genel bankacılık sektöründe sadece %19,3 oranında artış kaydedilmiştir. Benzer şekilde, katılım bankalarının toplam aktifleri %29'dan fazla artarken, toplam bankacılık sektörünün toplam aktifleri sadece %18,7 oranında artmıştır. Dikkate değer bir diğer başarı ise kâr paylarını artışı. Türkiye ekonomisinin durgun bir

döviz kuru dalgalanmasının ve durgunluğunun meydana geldiği yılda, katılım bankaları net karlarında %34'den fazla artış kaydederken, bankacılık sektörünün net kâr artışı % 10 civarında olmuştur. Bu rakamlar, genel olarak katılım bankacılığının ve özellikle Türkiye'nin Bağlı Ortaklık katılım bankacılığının başarılı olduğunu ve yıldan yıla başarıya ulaştığını göstermektedir.

Tablo 4: Katılım Bankaları ve Bankacılık Başlıca Finansal Büyüklükleri (Mio TL)

	Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
	Ara.-18	Ara.-17	2018/Aralık - 2017 (değişim %)	Ara.-18	Ara.-17	2018/Aralık - 2017 (değişim %)
Toplanan Fonlar **	137.22	105.31	30.3	2,051.17	1,719.15	19.3
Kullandırılan Fonlar ***	124.56	106.73	16.7	2,465.58	2,145.48	14.9
Takipteki Alacaklar (Brüt)	5.05	3.39	48.9	96.61	63.99	51.0
Toplam Aktif	206.81	160.14	29.1	3,867.14	3,257.82	18.7
Öz Varlık	16.78	13.65	23.0	421.19	359.09	17.3
Net Kâr****	2.12	1.58	34.1	53.52	48.65	10.0
Personel Sayısı	15,654	15,029	4.2	207,716	208,280	-0.3
Şube Sayısı	1,122	1,032	8.7	11,565	11,585	-0.2

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

** Bankalardan toplanan fonlar hariç tutulmuştur.

*** Takipteki alacaklar ve yurtdışı murabaha hariç tutulmuştur.

1.1.2 Faizsiz Bankacılık'ta Bağlı Ortaklık Modeli

Fiechter ve diğerleri (2011), bankacılık sistemindeki Bağlı Ortaklık kavramını ve bir normal banka şubesinden nasıl farklı olduğunu tartışmaktadır. Banka yapılarının spektrumunu, karar vermede bir dereceye kadar merkezileşmeyi ve grup içi transferler üzerinde iki sınırlamayı göz önüne alırlar. Bu iki ana noktaya dayanarak, farklı kutuplarda iki model vardır. Birincisi, entegre örgütsel risk yönetimi ile grup içi sermaye ve likidite serbest akışının mümkün olduğu merkezi bir modeldir. Bu modelde ana

şirketin ve bölümlerinin faaliyetleri merkezi olarak yönetilmektedir. Sermaye, optimal bölümler veya tahsis edilen bir birim aracılığıyla toplanabilir ve en kârlı şekilde değerlendirilir.

İkinci model; bağımsız olarak yöneten, finansal ve operasyonel olarak kendi kendine yeterli birimler veya yan kuruluşları olan merkezi olmayan modeldir. Bu modelde, her bir birimin kendisini herhangi bir şekilde finanse ederek kendi kendine yeterli olması beklenmektedir. Ayrıca ana şirket veya bankadan herhangi bir maddi yardım almadan kendi risklerini, operasyonlarını yönetmeye ve her yönüyle karar vermeye yetkilidir. Ancak, ana şirket veya banka teknoloji transferi, yeni ürün tasarımı ve tüm yapı sistemleri gibi birimlerin stratejik gelişiminden sorumludur.

Investopedia'ya göre “*Bir bağlı banka, yabancı bir ülkede bulunan ve yerleşik ancak çoğunluğu farklı bir ulustaki ana şirketin sahip olduğu bir tür yabancı varlıktır*”. Bağlı Ortaklık bankacılığı modeli, ana şirketin, ülke tarafından uygulanan düşmanca düzenlemelerden uzak durmasına yardımcı olur. Dolayısıyla, Bağlı Ortaklık bankaları, ev sahibi ülkenin düzenlemeleri kapsamında faaliyet göstermek yerine, kendi ülkesinde uygulanan düzenlemelere uymak zorunda değildir.

Diğer taraftan, Bağlı Ortaklık bankacılığının İslami bankacılık sektörün bağlamındaki anlamı biraz farklıdır. Bağlı Ortaklık bankası şeriat uyumlu ürünler kullanarak faaliyet gösteren bir banka iken ana banka ise konvansiyonel bir bankadır. Bu, konvansiyonel ana bankanın bazı hizmetlerinin dış kaynak kullanımına benzer.

Birçok ülke İslami bankacılık sisteminde bağlı ortaklıklı bankacılığa izin verdi. Bankalar için bir bağlı ortaklığı tercih etmenin en önemli faktörleri maliyet, yasal sistem, teknik verimlilik ve kamu tutumu veya marka adı olabilir. Tam Teşekküllü bir banka kurma maliyeti, mevcut olanı genişletmeden açıkça daha yüksektir. Benzer şekilde, zemininde çeşitli yasal ve ekonomik komplikasyonları olan yeni bir banka, konvansiyonel bankalar kadar verimli olmayabilir. Ayrıca, bazı ülkelerde, Tam Teşekküllü İslami bankaların çeşitli nedenlerle faaliyet göstermesine izin verilmemektedir. Ayrıca, bazı bankalar yerleşik ve tanıtılmış marka adlarını kullanmak istemektedir. Bu aynı zamanda Suudi Arabistan gibi bazı yerlerde direnişten

kurtulmalarına yardımcı oluyor ve İslam terimini işletmeler için kullanma imkânı tanıyordu. Bu gibi senaryolarda, bir yan bankanın olması tercih edilir hale geldi.

Bu konuyla ilgili çok sınırlı araştırma yapılmış olsa da, yan kuruluş İslami veya katılımcı bankalar, İslami bankacılık ve finansının iyi geliştiği çoğu ülkede çok önemli bankalardır. Burada Malezya vakasını en iyi örnek olarak görebiliriz.

1.1.2.1 Malezya'da Bağlı Ortaklık Katılım Bankacılık

Malezya, dünyada İslami bankacılıkta önde gelen ülkelerden biridir. Malezya'daki İslami bankacılık ilk olarak 1983 yılında Bank Islam Malaysia adında tek bir Tam Teşekküllü İslami bankacılık kurumu ile başlamıştır. Bu bankanın kuruluşundan bu yana, Malezya'daki İslami bankacılık sektörü, çeşitli gelişim aşamalarıyla muazzam bir şekilde büyüyor (Abdullah, 2017). Malezya Merkez Bankası'na göre, şu anda, ülkede 16 İslami banka vardır.

Malezya'da, 8'i yerel, geri kalanı yabancı olan 11 Bağlı Ortaklık faizsiz bankalar vardır. Bunlardan, ana bankası Banka İslami Malezya Berhad'ı olan Malayan Bankacılığı Berhad'dır. Malayan Banking Berhad, ülkedeki şeriat uyumlu hizmetleri başlatan ilk İslami bankadır. 2003 yılında, CIMB Grubu CIMB İslam Bankası Berhad'ı kurdu. CIMB, 16 ülkede faaliyet gösteren ASEAN Bölgesi'ndeki beşinci büyük bankadır. Daha sonra, Affin Bank Berhad, Hang Leong Bank Berhad ve RHB Bank Berhad, sırasıyla 2005 yılında Affin İslam Bankası Berhad, Hong Leong İslam Bankası Berhad ve RHB İslam Bankası Berhad'ı kurdular.

Sonraki üç yılda 2006-2008 yılları arasında AmBank İslami Berhad, İttifak İslam Bankası Berhad ve Kamusal İslam Bankası Berhad, kendi ana bankalarının şemsiyesi altında ortaya çıkmış. Bu adı geçen bankalara sırasıyla bağlı AmBank (M) Berhad, İttifak Bankası Malezya Berhad ve Kamu Bankası Berhad bankaları kurulmuştur.

Tablo 5: Malezya'nın Yerel Bağlı Ortaklık İslami Bankaları

	Bağlı Ortaklık Bankası	Ana Ortaklık Bankası	Kuruluş Yılı
1.	Banka İslami Malezya Berhad	Malayan Bankacılığı Berhad	1983
2.	CIMB İslam Bankası Berhad	CIMB Bank Berhad	2003
3.	Affin İslam Bankası Berhad	Affin Bankası Berhad	2005
4.	Hong Leong İslam Bankası Berhad	Hong Leong Bankası Berhad	2005
5.	RHB İslami Bankası Berhad	RHB Bankası Berhad	2005
6.	AmBank İslami Berhad	AmBank (M) Berhad	2006
7.	İttifak İslam Bankası Berhad	İttifak Bankası	2007
8.	Halk İslam Bankası Berhad	Kamu Bankası Berhad	2008

Kaynak: Malezya Merkez Bankası

Malezya'daki yerel Bağlı Ortaklık İslami bankaların başarılı faaliyetleri, sektöre yatırım yapmak için yabancıları da çekmiştir. 2007'de İngiltere'den HSBC Grubu HSBC Amanah Malaysia Berhad'ı açtı. 2008 yılında Singapur Denizaşırı Çin Bankacılık Kurumu (OCBC) Bankası ve İngiltere'den Standart Chartered Bankası öncekileri takip etti. Sırasıyla OCBC Al-Amin Bank Berhad ve Standard Chartered Saadiq Berhad adı altında bağlı ortaklık İslam bankaları kurdular.

Tablo 6: Malezya'nın Yabancı Bağlı Ortaklık İslami Bankaları

	Bağlı Ortaklık Bankası	Ana Ortaklık Bankası	Kuruluş Yılı	Menşei Ülke
1.	HSBC Amanah Malezya Berhad	HSBC Grubu	2007	İngiltere
2.	OCBC Al-Amin Bankası Berhad	OCBC Bankası	2008	Singapur
3.	Standard Chartered Saadiq Berhad	Standart Chartered Bank	2008	İngiltere

Kaynak: Malezya Merkez Bankası

HSBC Bankası, HSBC Amanah Bağlı Ortaklık şubesi aracılığıyla İslami bankacılık hizmetleri veren en ünlü uluslararası bankalardan biridir. HSBC Amanah, Malezya'da HSBC Bank Malaysia çatısı altında İslami bankacılık hizmetleri sunan ilk yabancı banka oldu. Şu anda, Malezya'daki HSBC, üçte biri HSBC Amanah tarafından kapsanan yaklaşık 60 şubeden oluşan bir bankacılık ağı sahiptir.

1.1.3 Faizsiz Bankacılık'ta Pencere Modeli

İslami bankacılık penceresinin uygulamasının başlamasından bu yana 20 yıldan fazla bir zaman geçti. Ancak, bu kavram üzerinde çok az çalışma vardır. İslami bir pencere, şeriat uyumlu hizmetleri konvansiyonel olanlara göre tercih eden müşterilere İslami ürünler ve hizmetler sunan konvansiyonel bir finans kurumu tarafından kurulan bir bölüm, birim veya hatta ayrı bir finans şirketi olarak tanımlanabilir (Global Islamic Finance Report, 2014). Solé (2007) İslami pencereyi “müşterilerin yalnızca şeriat uyumlu enstrümanları kullanarak iş yapabilecekleri konvansiyonel bir banka içindeki pencere” olarak tanımlamıştır. İslami bankacılık'ta pencere hizmeti açmak bankanın İslami ve konvansiyonel fonların karışmasını önlemek için uygun bir mekanizma oluşturmasını gerektirmektedir.

Pencere modeli, Bağlı Ortaklık bankasından farklıdır. Aralarındaki en önemli fark, İslami pencere ürünlerinin mevcut yapı, şubeler, çalışanlar ve çoğunlukla konvansiyonel bankanın mevcut sermayesinin kullanıma sunulması, İslami Bağlı Ortaklık bankası ise şeriat uyumlu ürünleri bağımsız olarak geliştirilen yapı içinde sunan bir banka ve yönetimi olmasıdır. Pencere Modeli lisanslı konvansiyonel bankanın sermayesinden finanse edilir. Ancak, bazı ülkelerde bu yasadışı olabilir. Bağlı ortaklık, ana bankayla dolaylı olarak bağlantılı olmasına rağmen, farklı fon kaynaklarına da sahip olabilir (Amin, 2017). Bağlı Ortaklık, Pencere ve Tam Teşekküllü FB bankalarının karşılaştırması aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7: Faizsiz Bankacılık Modellerinin Karşılaştırılması

	Tam Teşekküllü FB	Bağlı Ortaklık FB	FB Penceresi
Yönetim	İslami yönetim ekibi	İslami yönetim ekibi	Konvansiyonel yönetim ekibi
Sistem	İslami ana bankacılık sistemi	Konvansiyonel ana bankacılık sistemi	Konvansiyonel çekirdek bankacılık sistemi
Belgeleme	Şeriat ilke ve içeriğine göre dokümantasyon	Terminoloji değişim ve geliştirme	Terminoloji değişim ve geliştirme

Süreçler	Şeriat temelli süreçler	Şeriat ilke ve içeriğine göre dokümantasyon	Şeriat içeriğine döküman geliştirme
Sözleşme	İslami sözleşmelere dayalı tasarım	Süreçleri geliştirmek için şeriat temas noktalarının belirlenmesi (kaldıraç)	İşlemleri geliştirmek için şeriat temas noktalarının belirlenmesi
Hazine	İslami hazine yapısı	İslami sözleşmelere dayalı tasarım	İslami sözleşmelere dayalı tasarım
Muhasebe	İslami işlemler için Genel Muhasebe	Bağımsız olarak inşa edilecek ve yönetilecek ayrı hazine yapısı	Bağımsız olarak inşa edilecek ve yönetilecek ayrı hazine yapısı
Sermaye temini	Şeriat uyumlu kaynaklar	Ayrı Genel Defterlerin inşa edilmesi ve farklı kitaplara aktarılması	Ayrı Genel Defterlerin inşa edilmesi ve farklı kitaplara aktarılması

Kaynak: İslami Bankacılar Kaynak Merkezi

Üç model arasında en önemli fark, Tam Teşekküllü faizsiz bankacılık yönetim, belgeleme, muhasebe sistemi, ve sermaye temini açısından diğer iki modelden farklıdır. Örneğin, yönetim açısından Tam Teşekküllü ve Bağlı Ortaklık FB ayrı İslami yönetim ekibi oluştururken Pencere Modeli konvansiyonel yönetim ekibi kullanır. Diğer kritik fark ise sermaye teminidir. Tam Teşekküllü faizsiz bankalar tam şeriat uyumlu kaynaklar kullanırken, diğer bankalar ana bankalarına bağlı ama ayrı genel defterleri kullanır.

Pencere hizmetlerinin işleyişi genişledikçe, banka, pencerenin yarı bağımsız bir bağlı bankaya tamamen ayrılmasını düşünebilir. Bu nedenle, pencere sistemi bankaların piyasayı değerlendirip onlardan bir şeyler öğrenmesi için iyi bir şans veriyor. Bununla birlikte, pencere sistemi az sayıda servisle sınırlı olduğundan ve çeşitli problemlerle karşı karşıya kaldığından, bankaları sektörün daha az karlılığı konusunda yanlış hesaplama yönlendirebilir. Pencere sistemini Tam Teşekküllü FB için hazırlık aşaması olarak kullanmak, Güney Doğu Asya ve Batı ülkelerinde Orta Doğu'dan daha yaygındır (Solé, 2007).

Wasti ve Hodgins (2013), Faizsiz pencere sisteminin avantajlarını ve dezavantajlarını tartışmışlardır. Sistemin birincil avantajı, hâlihazırda kurulmuş olan konvansiyonel sistemlerin deneyim ve işletim sistemlerinin kullanılmasıdır. Pencere aynı yapı altında çalışmaları için, önemli miktarda ek işçiliğe ve teknik imkâna ihtiyacı yoktur. İnsan kaynaklarına duyulan ihtiyaç kısa süreli iç eğitim ve takiplerle karşılanabilir. Diğer bir avantaj, bir pencere sistemi kurmanın bankalara süreçleri ve prosedürleri deneyerek zaman içinde düzenlemelerini sağlamasıdır. Genel faizsiz bankalar için pilot çalışma modelleri haline geldiler. Başarılı olduktan sonra, birçok ülkede görüldüğü gibi, konvansiyonel bankalar, bağlı ortaklıklar veya Tam Teşekküllü faizsiz bankalar kurmaya devam ettiler. Örneğin, Swiss Re bankası 2006'da Malezya'daki bir pencereden faizsiz finans işlemleri sunmaya başlamış ve başarısını kanıtladıktan sonra 2009'da ayrı bir şubeye dönüşmüştür. Ayrıca, konvansiyonel bankalar gerektiğinde faizsiz pencere bölümleri için likidite desteği sağlayabilir. Ayrıca, güçlü faizsiz pencereler, bağımsız faizsiz kurumlarla rekabet ederek faizsiz bankacılık ve finans sektörüne fayda sağlamaktadır. Yeni kurulan faizsiz bankaları güçlü, yetkin ve topluma adil hizmet sunabilmek için teşvik etmektedirler.

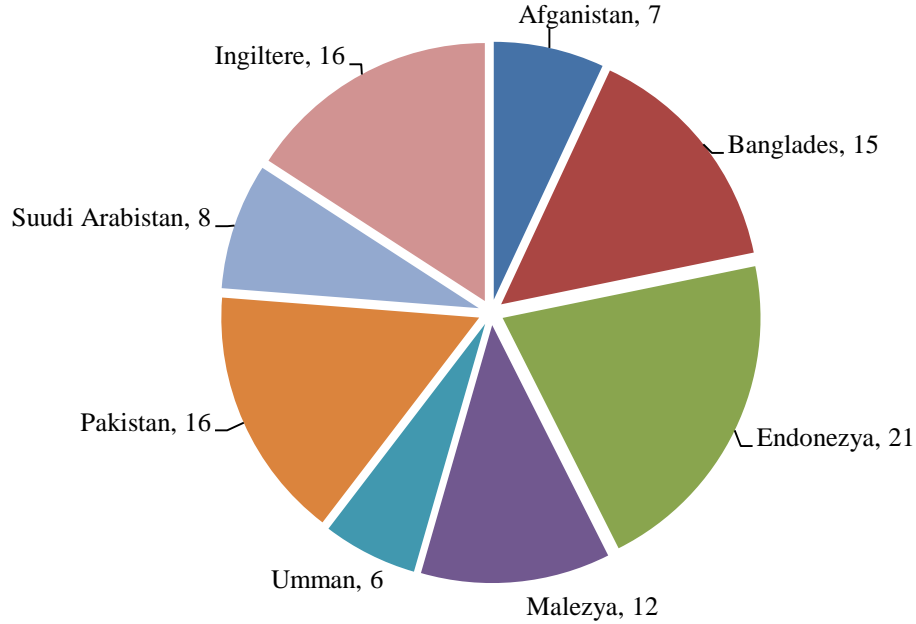
Bununla birlikte, faizsiz pencere modellerinin kendi dezavantajları vardır. Wasti ve Hodgins (2013) yine sistemin bazı dezavantajlarını tartışmışlardır. Birincil dezavantaj, faizsiz ve konvansiyonel faaliyetlerin örtüşen yapısının bankaları ve buna bağlı riskleri düzenlemeyi zorlaştırmasıdır. Bu, faizsiz bölümlerin ürünleri ile ilgili riskleri özellikle belirsiz hale getirir. Ayrıca, sistemin karma yapısı, faizsiz birimlerin uluslararası standartları raporlama prosedürlerinin takip edilmesini zorlandırmaktadır. Ek olarak, aynı yapı içerisinde iki farklı türde hizmetin yönetilmesi ancak farklı yasal çerçeveler, biri diğerine bağımlı olduğu için hizmetleri belirsiz kılar. Son olarak, faizsiz pencereler konvansiyonel bankalara bağlı olduğundan, Faizsiz Finansal Hizmetler Kurulu altındaki sermaye yeterliliği gereklilikleri, Basel Sermaye Yeterliliği Standartlarını yerine getirir.

Faizsiz pencere bankaları artık her yerde olsalar da, şeriat uyum sorunu tartışmalıdır. Faizsiz ekonomi konusundaki en ünlü âlimlerden biri olan Dr. Monzer Kahf, faizsiz pencere bankalarının büyük bir koşul altında kabul edilebilir olduğuna inanmaktadır. Bankanın fon kaynakları ve yönetimi kamuoyuna duyurulmalıdır. Bu bankaların,

Murabaha, Muşaraka ve Mudaraba gibi şeriat uyumlu ürünler sunması gerektiğine ve bu sözleşmelerden herhangi birine doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir faiz veya ceza vermeden leasing yapması gerektiğine inanıyor. Ayrıca, bankanın mevduatı Mudaraba bazında ya da söz verilen geri dönüşü olmayan çek hesaplarında tahsil edilmelidir. Ek olarak, bankaların sözleşmelerinde ve projelerinde, fonların kullanılmasının kesinlikle şeriat uyumlu faaliyetler veya projeler için olduğu açık olmalıdır. Ayrıca, faizsiz pencerelerin hazine bonoları için faiz ödememesi gerektiğine inanıyor.

Uygulamada, bazı ülkeler faizsiz bankacılık pencerelerinin işlemlerini yasaklayan veya sınırlayan bir yasa çıkarmaktadırlar. Örneğin, 2010'da Bahreyn ve BAE, pencerelerin Takaful pazarına katılmasını yasakladı. Benzer şekilde, Şubat 2011'de Katar Merkez Bankası (QCB) konvansiyonel bankaların faizsiz şubelere sahip olmalarını yasaklamıştır (Wasti ve Hodgins, 2013).

Faizsiz bankacılık pencerelerinin kabulü sorgulanabilse de, Küresel İslami Finans Raporuna (2014) göre, konvansiyonel bir bankanın faizsiz bir pencere kurması için iki önemli neden var. Birincisi, faizsiz bankalara geçmek yerine, konvansiyonel sistemi kullanan müşteriyi elde tutmaktır ve ikincisi, şeriat uyumlu ürünleri diğer bankalardan konvansiyonel olanlara göre tercih edebilecek daha fazla müşteri çekmektir.

Şekil 2: Pencere Modellerinin Dağılımı

Kaynak: SESRIC Veri Tabanı

İslam İşbirliği Teşkilatı (OİC)'yi İslam ekonomisinin en büyük oyuncu grubu olarak kabul edersek, penceresiz Faizsiz bankacılığın dağılımındaki değişimi gözlemleyebiliriz. İİT grubunda, Endonezya, Pakistan ve Bangladeş Faizsiz pencere hizmetleri sunan en fazla sayıda konvansiyonel bankaya sahiptir. Suudi Arabistan, Afganistan ve Umman'ın da birçok pencere bankası var. Bununla birlikte, ne Müslüman millet ne de İKT grubunun üyesi olmayan İngiltere, Faizsiz bankacılık pencere hizmetleri sunan ikinci en yüksek banka sayısına sahiptir.

Diğer taraftan, Malezya'da 12'den fazla pencere bankası vardır. Burada argüman onların bir yan kuruluş veya bir faizsiz banka pencere türü olup olmadığıdır. SESRIC ve Global İslami Finans Raporuna göre, Malezya'da Faizsiz banka ürünleri sunan bankalar penceredir. Ancak, Malezya Merkez Bankası gibi diğerleri, açık bir şekilde faizsiz pencereler veya yan kuruluşlar olarak sınıflandırmazlar. Bununla birlikte, Malezya'daki faizsiz pencere düzenlemesi diğerlerinden biraz farklıdır. Amin (2017), Malezya'da faizsiz banka ürünleri sunan konvansiyonel bankaların ya ikincil bir yapıya sahip olmaları ya da faizsiz pencere bölümü için ayrılmış bir sermaye yaratmaları için düzenlendiğini belirlemiştir. Faizsiz Bağlı Ortaklık bankaları 1983 İslami Bankacılık Kanunu ile düzenlenirken faizsiz pencereler 1989 tarihli Bankacılık ve Finansal Kurumlar Kanunu (BAFIA) tarafından yönetilmektedir (Ariff, 2017).

1.1.3.1 İngiltere'nin Faizsiz Bankacılık Penceresi

1980'lerde Londra Metal Borsası, Murabaha ürününü temel alan şeriat uyumlu bir hizmet faaliyete geçirdiği zaman, İngiltere'de faizsiz finansman başlatıldı. Şimdi İngiltere, batıda en gelişmiş faizsiz finansal piyasalardan birine sahip ve İslam dünyasından daha fazla yabancı şeriat uyumlu kurumları çekmeye devam ediyor. İngiltere, batıda ilk olarak şeriat uyumlu bir perakende bankasını faaliyete geçiren ülkedir. Halen, orada birçok yerli ve yabancı faizsiz banka ve diğer finansal kurumlar bulunmaktadır (Mauro, 2013).

2000'li yılların başlarında İngiltere Hükümeti faizsiz finansmana derin bir ilgi göstermek ve ülkenin finans ve bankacılık hizmetleri yönetmeliklerini İslami finansman ilkelerine uygun hale getirmek için bir çalışma programı geliştirmek üzere bir ekip

görevlendirmiştir. Sürekli büyüyen sektör sonuç olarak, faizsiz ve konvansiyonel finans işlemlerinin eşdeğer vergi muamelesiyle yapılmasını sağlamak için yeni bir vergi sistemi kurdu. Bu, sektörün İngiltere pazarında büyümesine izin vermek için kritik bir adımdı (Wilson, 2010).

Başlangıçta, Körfez ülkelerinde yeni kurulan bankalar, Londra'da bir gecelik mevduat yatırarak İngiltere'de faizsiz bankacılık ve finansmana başladı. 1980'lerde Körfez Devletleri'ndeki bankalar, faizli likit varlıkları elinde tutamadılar. Ancak, Suudi International Bank ve United Kuwait Bank gibi Londra'daki Arap merkezli bankaların ortak girişimi, kısa bir süredir Londra Metal Exchange'inde kısa vadeli alım satım işlemi gerçekleştirerek Murabaha bazında mevduat kabul etmeye başladı (Maroun 2002).

İngiltere'de faizsiz finans geliştirilmesinde dönüm noktalarından biri, Al Baraka International Bank'ın İngiltere pazarına katılımıdır. 1982 yılında, Cidde merkezli bir şirket olan Al Baraka Yatırım Şirketi, Hargraye Securities'i satın aldı ve onu faizsiz banka olarak değiştirdi. Ancak bu, İngiltere'deki yerel Müslüman toplumu ana hedef haline getirmiyordu. Aksine, yaz mevsimlerini İngiltere'de geçiren birçok Arap ziyaretçisi bu bankayı kullanmaya başladı. Bununla birlikte, bankanın işi 1987'de, Londra'daki Whitechapel Yolu'nda bir şube ve 1989'da Edgeware Yolu'nda bir şube açarak hizmetlerini genişledi. Ayrıca, 1991 yılında Birmingham'da bir şube açtı ve 12.000'den fazla müşteriye çekti (Mauro, 2013).

Banka çeşitli hizmetler sunuyordu. Cari hesaplar bir çek hizmeti kullanmak için minimum £150 ve bakiyesi en az £500 olması gerekiyor idi. Bu gereklilik ülkedeki konvansiyonel bankalardan daha yüksekti. Al Baraka ayrıca, 5000 limitini aşan tutarlar için mudaraba kâr paylaşımına ilişkin yatırım mevduatı sağlar. Sonuç olarak, mevduatlar on yıl içinde, 1983'te £23 milyondan 1991'de £154 milyon'a yükselmiştir (Wilson, 2010).

İngiltere'de faizsiz bankacılık ve finansmanın geliştirilmesindeki bir diğer önemli adım, 1991 yılında bankada uzman bir Faizsiz Bankacılık Birimi açarak Birleşik Arap Emirlikleri Bankasının daha sonra El Ahli Birleşik Bankası olarak değiştirilmesidir. Bu birim faizsiz pencere yapısındaydı. Pencerenin kendi şeriat danışmanları ve eğitilmiş

yöneticileri vardı ve faizsiz bir banka gibi işlev görüyorlardı, ancak kaynaklar ve uzmanlık esas olarak Birleşik Kuveyt Bankası'ndan geliyordu. Bu pencerede, hesaplar ana banka hesaplarından ayrılmıştır. 1995 yılında, birim İslami Yatırım Bankacılığı Birimi (IIBU) olarak değiştirildi ve İslami bir kimliğe bürünmek için ayrı bir ofise ve kendi organizasyon yapısına taşındı. Bu, bir pencere bankasından Bağlı Ortaklık faizsiz bir bankaya dönüştürüldüğü anlamına gelir. 1997'de Al Baraka'nın İngiltere'deki faizsiz konut pazarından çekilmesi, Birleşik Kuveyt Bankası'nın Manzil ev sahipliği planını murabaha taksit yapısına dayanarak pazara girmesinin önünü açtı.

Sektörün genişlemesindeki diğer dönüm noktası, 2004 yılında daha sonra Al Rayan Bankası olarak adlandırılan İngiltere'nin İslami bankasının temelidir. Başlangıçta 50 milyon liralık yatırım yapan bir grup Körfez işadamının yerel olarak kurduğu ilk banka oldu. Aylar içinde Edgware, Birmingham, Leicester, Manchester, Southhall, Whitechapel ve Eastham'da şubeler açtı. 2006 yılında, çoğunluk hissedarı, Masraf Al Rayan'ın (MAR) İngiltere'nin bağlı ortaklığı olan Al-Rayan (İngiltere) oldu. MAR, Katar'daki en büyük bankalardan biridir. Böylelikle, banka bir Bağlı Ortaklık faizsiz banka haline geldi. Halen Al Rayan, Birleşik Krallık'taki en büyük faizsiz bankadır. Tarihinde en yüksek kârını 8,2 milyon lira vergisi öncesi kaydetti. Halen İngiltere, Avrupa'nın faizsiz finans pazarının lider pazarıdır. Faizsiz bankacılık ve finans ürünleri sunan kurum sayısının önemli ölçüde artması beklenmektedir. Şu anda, ülkede 5'i Tam Teşekküllü banka olan 20 finans kurumu var. Geri kalanı çoğunlukla faizsiz pencere bankaları veya bölümleri olarak hizmet sunan konvansiyonel kurumlardır. Faizsiz finans hizmetleri sunan İngiltere merkezli kurumların toplam aktifleri 2017 yılında yaklaşık 6 milyar dolara ulaşmıştır (İngiltere Merkez Bankası, 2017).

Tablo 8: İngiltere'deki Faizsiz Finansın Önemli Olaylarının Zaman Çizelgesi

1997	Birleşik Krallık Kuveyt (şimdi Ahli United Bank) tarafından sunulan İslami ipotek.
2003	HSBC Amanah, Birleşik Krallık'ta İslami ipotek ve banka hesaplarını başlattı.
2004	Al Rayan Bank plc authorized (daha önce Islamic Bank of Britain).
	Beximco'nun Şamil Bankası Bahreyn Bankası davası, laik otoritelerin şeriatın uyumu konusunda karar veremeyeceği ilkesini ortaya koyuyor.
	ABC International Bank, Al Buraq markası altında İslam ipoteği sundu.
2005	Çocukların Karşılıklılığı Şeriatla Uyumlu Çocuk Esirgeme Fonu'nu başlattı. Lloyds TSB, şeriatla uyumlu bir cari hesap sundu.
2006	Avrupa İslami Yatırım Bankası kuruldu (2014 yılında yatırım şirketine dönüştürüldü - Rasmala, artık yetkili değil).
2007	Londra Bankası ve Orta Doğu plc kuruldu Yatırım şirketi Amiri Capital kuruldu İslami finans düzenlemesi onaylandı: 'Birleşik Krallık'ta İslami finans: düzenleme ve zorluklar '.
2008	QIB (UK) Ltd yetkili (eski Avrupa Finans Dairesi). Gatehouse Bank'a izin verildi. İngiliz İslami Sigorta Holding/Ana Sigorta kuruldu (2015 yılında sona erdi).
2012	ADIB (UK) Ltd kuruldu HSBC Amanah İngiltere pazarından çıktı.
2013	Cobalt Underwriting kuruldu.
2014	İngiltere Hükümeti ilk Sukukunu ihraç ediyor. Yatırım şirketi Arabesque Asset Management kuruldu.
2015	Londra İslam Sigorta Birliği kuruldu. İngiltere Merkez Bankası, Şeriatla Uyumlu Tsisler (SCF) projesini başlattı.
2017	Şeriat'la uyumlu bir kitle finansman şirketi Yields kuruldu

Kaynak: İngiltere Merkez Bankası

Birleşik Krallık'ta, Faizsiz bankacılık ve finans hizmetleri sağlama konusunda faaliyet gösteren 20'den fazla banka bulunmaktadır. Başka Müslüman ülkelerde yaşayan ancak Birleşik Krallık'ta hizmet veren onlarca banka var. İngiltere merkezli bankaların beşi Faizsiz bankalar olarak kabul edilmektedir; Abu Dabi İslami Bankası, Al Rayan Bankası, Londra Bankası ve Orta Doğu, Gatehouse Bankası ve QIB. Bu bankaların çoğu, İngiltere'de yaşayan yabancı şirketler veya yabancılar tarafından kurulmuştur. Esas olarak bireysel olmayan bankacılık hizmetleri sunan diğer bankalar, konvansiyonel bankacılık hizmetleri sağlama konusunda ünlü dünya markalarıdır. HSCB grubu, İngiltere'deki varlığı çok az olsa da, dünya genelinde faizsiz bankacılık hizmetleri sağlamada lider markadır. Faizsiz pencere hizmeti veren diğer ünlü bankalar aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

İngiltere'de Abu Dhabi İslami Bankası, Gatehouse Bankası, Bank of London and the Middle East, QIB ve Al Rayan Bankası Tam Teşekküllü faizsiz bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Pencere Modeli kullanarak hizmeti verenler bankalar ise tabloda belirtilmiştir.

Tablo 9: İngiltere'nin Pencere Bankaları

Faizsiz Finansal Hizmetler Sunan Konvansiyonel Bankaları			
1.	ABC International Bank	9.	Europe Arab Bank
2.	Ahli United Bank	10.	IBJ International London
3.	Bank of Ireland	11.	J Aron & Co
4.	Barclays	12.	Lloyd's Banking Group
5.	BNP Paribas	13.	Royal Bank of Scotland
6.	Bristol & West	14.	Standard Chartered
7.	Citi Group	15.	UBS
8.	Deutsche Bank	16.	United National Bank

Kaynak: The CityUk, 2015 and Schoon, 2013

1.1.3.2 Endonezya'nın Faizsiz Bankacılık Penceresi

Endonezya, dünyanın en kalabalık Müslüman ülkesi ve beşinci en kalabalık ülkesidir. Toplam Müslüman nüfusun, toplam nüfus büyüklüğünün %87,5'i olan 207,2 milyondan fazla birey olduğu tahmin edilmektedir. Bu, ülkenin faizsiz bankacılık ve

finansmanın genişlemesi için en büyük potansiyel ülke olduğunu göstermektedir. Ancak, şu ana kadar faizsiz bankaların pazar payı ve varlıkları potansiyeliyle eşdeğer değildir. Endonezya'da ilk faizsiz banka, 1990'lı yıllarda Bank Muamalat Endonezya'nın kurulmasıyla başlatıldı (Widigdo ve diğerleri, 2016 ve Sari, 2016).

Endonezya'da faizsiz bankaların gelişimi çeşitli tarihi aşamalardan geçti. İlk aşama teorik gelişim aşaması veya zorlu aşamayı. 1930'larda, ülke Hollanda kolonisi altındayken, K.H. ?O dönemin ünlü Müslüman âlimleri Mas Mansur ve Muhammadiyah örgütünün başkanı ve müslümanları islami bir finansal çözüm talep etmeye başladılar. Onun fikri birçok Müslüman âlimi cezbetti, ancak zayıf pratik adımlar ve yasal zorluklar nedeniyle amacına ulaşamadı. Endonezya'daki İslami bankanın gelişiminin ikinci aşaması hazırlık aşaması olarak tanımlanmaktadır. 1980'lerde, Malezya'da faizsiz bankacılığın başarılı bir şekilde kurulması, Endonezya'daki Müslüman âlimleri ülkedeki faizsiz bankanın kuruluşunu yeniden düşünmek ve yeniden başlatmak için teşvik etmiştir. Ancak, o zamandaki siyasi durumlar nedeniyle taleplerini karşılamaya devam edemediler. Hükümet, ülkenin herhangi bir yerinde 'İslam' ve onun terminolojisinin kullanımına karşıydı.

Daha sonra, hükümet ve ordu karşı karşıya kaldığında, Müslüman âlimler ve Müslüman dernekleriyle iletişim kurarak halkın dikkatini çekmeye başladı. Siyasi baskı, Müslümanları Endonezya'da bir İslami banka talebinde bulunmaya isteklendirdi. Gelişimin üçüncü aşaması, Endonezya'daki İslami bankacılık sektörünün olgunlaşma aşamasıydı. 1990'larda Bank Muamalat Endonezya'nın (BMI) kurulmasına başlandı. Ülkede bir marka haline geldi ve insanları sektöre girmeye motive etti. 2002 yılında, Bank Indonesia aracılığıyla hükümet, ülkedeki İslami finansmanın genişlemesinin önünü açan “Endonezya'daki İslami Bankacılık Gelişim Planı” nı yayınladı (Sari, 2016).

Şu anda, Endonezya'da birçok şeriat uyumlu banka türü var. Endonezya Bankası bu bankaları üç tipte sınıflandırmaktadır; İslami iş birimleri, İslami ticari bankalar ve kırsal İslami bankalar (OJK, 2017). Endonezya Merkez Bankası istatistik raporlarına göre, İslami bankaların bankacılık sektöründeki mevcut payı %5,78 civarındadır.

2017 yılında, toplam İslami banka sayısı 2.610 şube ve 31 milyar dolarlık varlık ile 201'e ulaştı. Toplam banka sayısının dışında, İslami pencere bankaları 21, Endonezya genelinde yalnızca 344 şubeyle, İslami banka sayısı 13 ve şubeleri ise 1.825 kadardır. Varlık açısından, İslami pencereler, İslami bankaların neredeyse yarısına denktir. Öte yandan, İslami kırsal bankalar diğerlerinden önemli ölçüde daha fazla sayıdadır. Sayılarına rağmen sadece 441 şubesi ve 1 milyar doları aşan varlıkları vardır. Detaylar aşağıda kısaca sunulmuştur.

Tablo 10: Endonezya'nın Faizsiz Bankaları

FB Endüstri	Kurum Sayısı	Ofis Varlığı Sayısı	Varlıklar (Milyar Dolarda)
İslami Ticari Bankalar	13	1.825	20,45
İslami İş Birimleri	21	344	9,67
İslami Kırsal Bankalar	167	441	0,77
Genel Toplam	201	2.610	30,89

Kaynak: Finansal Hizmetler Kurumu (OJK), 2017

Endonezya'da, son birkaç yılda, iki İslami pencere bankası, pencere sisteminden Tam Teşekküllü İslami bankalara geçti. İslami banka pencerelerinin sayısındaki düşüşe rağmen, bu kategorideki şube sayısı artmıştır. 2013'teki 125 şubeden 2018'de 150'ye ulaşmıştır. Ancak bu değişikliğin aksine çalışan sayısı 2014'te azalmış ve o zamandan beri durgun kalmaya devam etmiştir. Varlıklar açısından, 2017 ve 2018'de önemli bir artış vardır. Bunun nedeni sektörün kârlılığı olabilir. Net kâr marjı da son iki yılda önemli ölçüde artmıştır.

Tablo 11: Endonezya'nın Faizsiz Banka Pencereleeri

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
İslami Bankacılık Pencere Sayısı	23	22	22	21	21	21
Yurtiçi Şube Ofis Sayısı	125	138	138	149	154	150
Çalışan Sayısı	11.511	4.425	4.403	4.487	4.678	4.678
Varlıklar (Milyar Ulusal Para Birimindeki)	62	67	83	102	136	139
Net Gelir - Milyon Ulusal Para Biriminde (Olağanüstü Kalemler, Vergiler ve Zekâttan Önce)	1.829	1.202	1.264	1.469	2.764	3.216
Net Kâr Aralığı	%32,0	%33,4	%27,4	%28,4	%44,9	%43,0

Kaynak: İslami Finansal Hizmetler Kurulu veri tabanı

Bu rakamlar, İslami pencere bankacılığının gelişmesinin durgunlaşmasına ve İslami bankacılığa kayma eğiliminde olmasına rağmen karlılıklarının arttığını göstermektedir.

Genel olarak, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, faizsiz bankacılığın üç modeli birçok ülkede farklı şekilde dağıtılmıştır. Örneğin, bazı İslam İşbirliği Teşkilatı(OİC) ülkelerini analiz ederek, Tam Teşekküllü faizsiz bankacılığın en çok hangi ülkede bulunduğunu görüyoruz.

Tablo 12: Seçilmiş Ülkelerde FB Modellerinin Dağılımı

Ülke	FB Tipi		
	Tam Teşekküllü	Bağlı Ortaklık	Pencere
Afganistan			7
Bahreyn	23	64	
Bangladeş	8	44	15
Brunei Sultanlığı	2		
Mısır	3		
Endonezya	13	150	21
İran	23		
Ürdün	4		

Kuveyt	6	176	
Lübnan	5		
Malezya	16		12
Nijerya	1	32	
Umman	2	55	6
Pakistan	5		16
Filistin	3		
Katar	4		
Suudi Arabistan	4		8
Sudan	37		
Türkiye	6		
U.A.E	8		
Etiyopya			10
Birleşik Krallık	5		16

Kaynak: SESRIC (<http://www.sesric.org/oicstat.php>)

İKİNCİ BÖLÜM

ETİYOPYA'DA FAİZSİZ BANKACILIK PENCERESİ

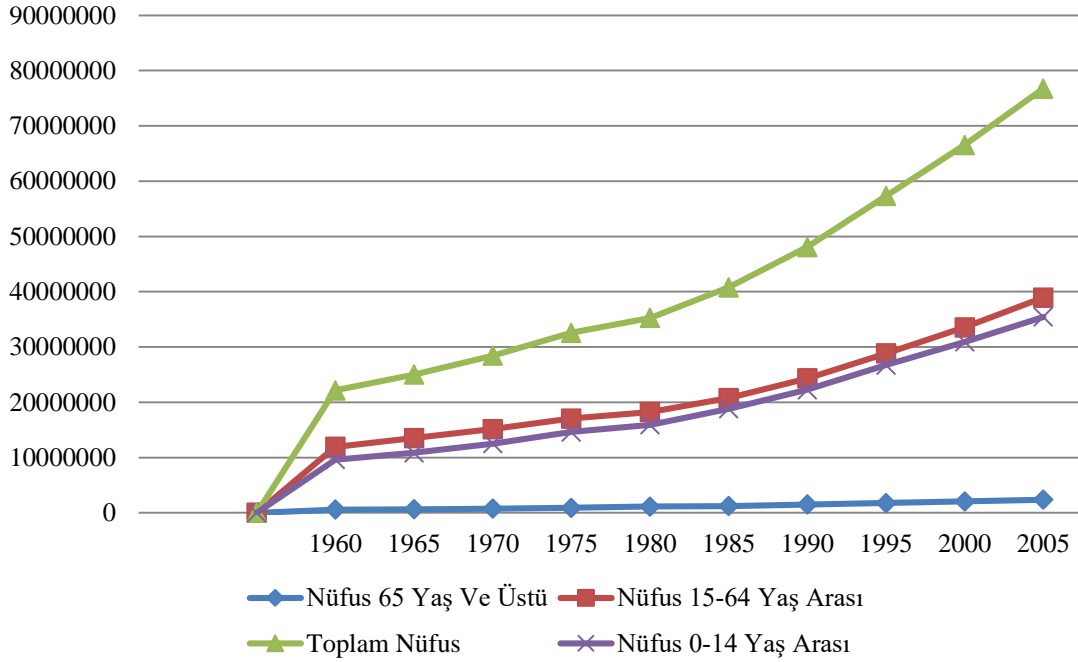
2.1 Etiyopya, Ekonomisi ve Finans Sistemi

2.1.1 Etiyopya'nın Demografik Geçmişi

Etiyopya, Sudan, Cibuti, Eritre, Kenya, Güney Sudan ve Somali ile sınırlanmıştır karayla çevrili bir Boynuz Afrika ülkesidir. Ülkenin tahmini toplam nüfusu, yaklaşık 100 milyon olarak, Afrika'da Nijerya'dan sonra ikinci, dünyada ise on dördüncü sıradadır. Ülkenin toplam alanı yaklaşık 1.104.300 kilometrekaredir ve kilometrekare başına 100 kişi yaşamaktadır. En büyük şehir Addis Ababa'dır. Toplam nüfusu 3,6 milyon olan Addis Ababa, Etiyopya ve Afrika'nın başkentidir. Diğer büyük şehirler, bir milyondan az nüfusa sahip olan Dire Dawa, Bahirdar, Mekelle, Adama, Gonder ve Hawassa'dır (Dünya Nüfus Dergisi, 2019).

Ülke onlarca etnik gruba ve birçok dine ev sahipliği yapıyor. Oromo etnik grubu %34'ü kapsıyor ve %27'sini oluşturan Amhara, Etiyopya'daki başlıca gruplardır. Diğer etnik gruplar Somali (%6,2), Tegarü (%6,1), Sidama (%4), Gurage (%2,5), Welayta (%2,3), Afar (%1,7), Hadiya (%1,7) ve Gamo'dur. (%1,5). Etiyopya'da tarihsel olarak tüm ana dinler vardır. Halen, Hristiyanlık ve İslam, ülkenin her yerinde en baskın dinlerdir. Kuzeyi, güneyi ve kısmen batısı ağırlıklı olarak Hristiyan iken, Doğu ve kısmen Batı, Güney ve Orta Etiyopya Müslümandır (a.e, 2019).

Dünya Bankası istatistiklerine göre, Etiyopya'nın toplam nüfusu 1990'ların başından bu yana %100 artmıştır. Nüfus, üretken gruplar tarafından oldukça baskındır; 15-65 yaşları arasındadır. Ancak, 0-14 yaş grubundaki nüfusun büyüklüğü, ülkenin aile planlaması konusundaki yoğun çabaları nedeniyle hafif bir düşüş göstermiştir. Etiyopya'nın toplam nüfus artışı, 2010 yılında 2,6 iken 2017'de 2,4 olmuştur. Sahra Altı Afrika bölgesi ortalaması ile Etiyopya arasındaki fark daralmaktadır. Toplam nüfusun sadece %20'si kentlerde yaşamaktadır. Bu, dünyadaki en düşük rakamlardan biridir ve Sahra Altı Afrika ortalamasından çok daha düşüktür. Sahra Altı Afrika'da ortalama kentsel nüfus %40'a yakındır.

Şekil 3: Etiyopya'nın Nüfus Artışı Eğilimi

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

Etiyopya, eski adı Abyssinia veya Habeşistan, ilk Hicret'in meydana geldiği bir ülkeydi; Muhammed'in (s.a.v.) yoldaşlarından oluşan bir grup Aksum imparatorluğuna göç etti. Bu grup, o zamanki Kureyş makamlarının zulümlerinden kaçmak için Etiyopya'ya göç etti. Sığınma talebi o zamanın kralı Kral Necaşi tarafından kabul edildi ve dinlerini özgürce uygulamalarına izin verildi. Kureyş makamlarının grubu geri alma istekleri kral tarafından şiddetle reddedildi. Ayrıca, Habeş kökenli birçok insan Mekke'de peygamberle güçlü ilişkilere sahiptir. Daha sonra peygamberin Habeşistan ile herhangi bir cihadı olmadığını ilan etmiştir (Abbink, 1998).

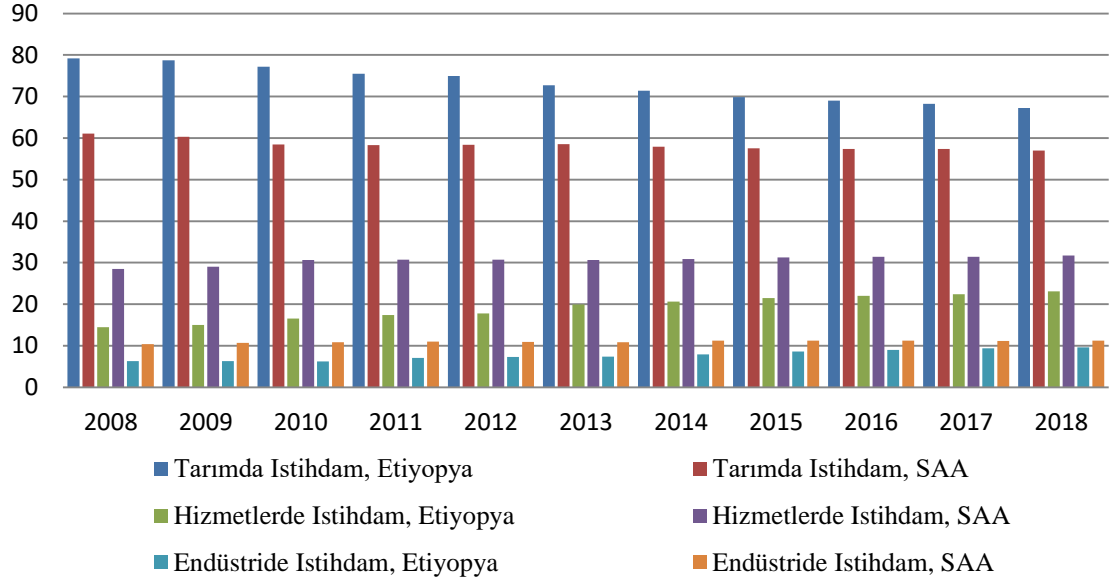
Tarihsel olarak, Etiyopya'nın İslam'ı tanıyan ilk devlet olduğu ima edilir. İslam'ın resmen genişlemesine izin verilen Afrika'daki ilk ülkedir. O zamandan beri, Müslümanlar başta Ortodoks Hristiyan olmak üzere diğerleriyle birlikte yaşadılar. Halen, 2007 nüfus sayımına göre, Etiyopya'daki Müslüman nüfus toplam nüfusun yaklaşık %34'üdür. Yukarıda belirtilen nüfus tahmini göz önüne alındığında, yaklaşık olarak ülkenin Müslüman nüfusu 40-50 milyondur. Bu Etiyopya'yı Müslüman nüfusunun en fazla olduğu ülkelerden biri yapıyor.

2.1.2 Etiyopya'nın Ekonomisinin Özellikleri

Etiyopya, dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Dünyanın en eski devletlerinden biri olmasına rağmen, son yüzyıldaki kırılman yönetişimi, yoksulluğa ve doğaya dayalı sürekli kuraklık ve kıtlığın iyileştirilmesine katkıda bulunamamıştır. Şu anda aşırı yoksulluk altında yaşayan insan sayısı, toplam nüfusun %25'ine eşdeğer olan 27 milyon civarındadır (World Data Lab, 2019). Bununla birlikte, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Bölümü (UN-DESA), ülkenin çeşitli mekanizmalar ve kamu seferberliği uygulayarak yoksulluğun iyileştirilmesinde önemli bir gelişme kaydettiğini belirtti (UN-DESA, 2019).

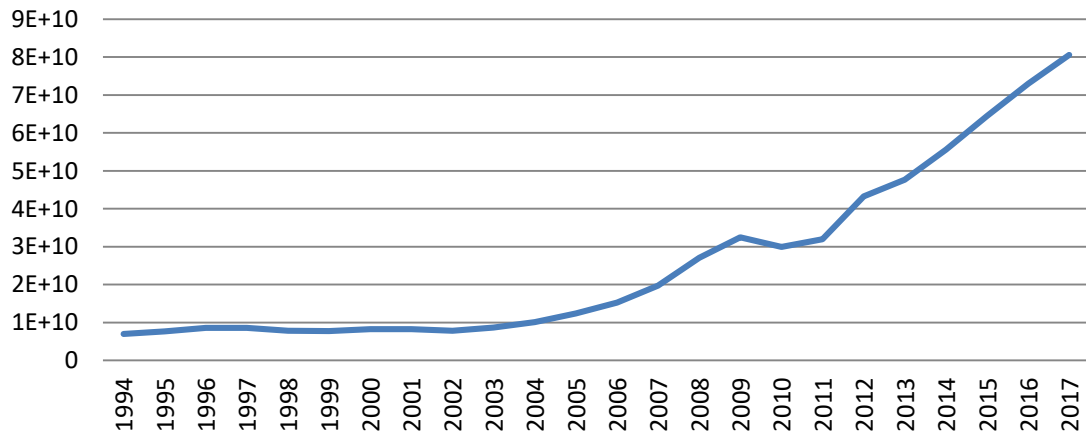
Ülke ekonomisi hala tarımsaldır. Önemli bir gelişme olsa da, işgücünün hala çoğunluğu tarımda kullanılıyor. Şu anda, istihdam edilen işgücünün %67'sinden fazlası, 362.590 kilometrekare tarımsal ve ekilebilir arazinin %15'ini kapsayan tarımdadır. Sahra Altı Bölgesi'ndeki tarımda ortalama istihdam yaklaşık %57'dir. Etiyopya'nın tarımsal istihdamı 10 yıl içinde yüzde 10 artarken, hizmet sektöründe istihdam yaklaşık yüzde 10 arttı. %23 civarında olan hizmet sektöründeki istihdam halen %33 olan Sahra altı Afrika ortalamasından daha düşüktür. Ancak, Etiyopya'da sanayi sektöründe istihdam hala çok düşüktür. Bu oran hala %10'un altındayken, Sahra altı Afrika ortalaması %11'in üzerinde. Bununla birlikte, toplam istihdam/nüfus oranı, 15+ (modellenmiş ILO tahmini) %78 iken, Sahra altı Afrika ortalaması %63'dür (Dünya Bankası, 2019). İstihdam ile ilgili detaylar aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Şekil 4: Etiyopya'nın Çeşitli Sektörlerinde İstihdam,%

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

Öte yandan, Etiyopya dünyadaki hızlı büyüyen ülkelerden biridir. Son birkaç yılda, ülke dikkate değer bir ekonomik büyüme kaydetti. 1994 yılında ülkenin GSYİH'si 7 milyar doların altındaydı. Bu rakam 2006 yılında %100'den fazla artarak 15 milyar dolara yükselmiştir. İki katına çıkma süresini azaltarak 2010 yılında 31 milyar doların üzerine çıkmıştır. 2017'de 80 milyar doların üzerine çıkmıştır. Şimdi, Afrika'daki en büyük 8. ekonomisi durumundadır.

Şekil 5: Etiyopya'nın GSYİH Büyüklüğü, Cari USD

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

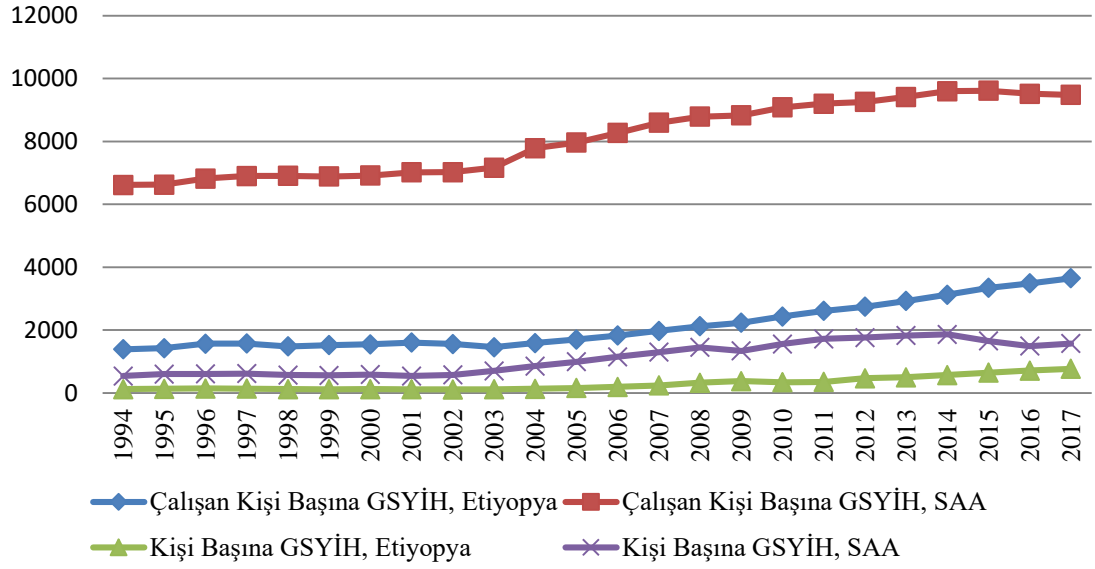
Etiyopya kara ile çevrili ve petrol üretmeyen bir ülke olsa da, birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi, ülke sürekli olarak iki basamaklı bir ekonomik büyüme kaydetti. Son 20 yıldaki rakamlara göre, Etiyopya, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinde 7. ülkedir. 20 yıl içinde ülke ekonomisi, Çin ekonomisine eşdeğer olan %9'dan daha fazla büyüdü. GSYİH büyümesinin ötesinde, kişi başına düşen GSYH artışı da dikkat çekiciydi. Benzer şekilde, ilk on listedeki 8. ülkedir. Bu başarı aynı dönemdeki yüksek nüfus artışı dikkate alındığında önemlidir. GSYİH büyümesi ve kişi başına GSYH açısından en iyi performans gösteren ülkelerin listesi aşağıda sunulmuştur.

Tablo 13: İlk on Ülkesinde Kişi Başına Düşen GSYH Ve GSYİH Artışı, 2000-2018

Kişi Başına Düşen GSYH Büyümesi (Yıllık % Olarak)			GSYİH Büyümesi (Yıllık % Olarak)	
1.	Nauru	13.05	Nauru	16.65
2.	Myanmar	9.17	Ekvator Ginesi	10.64
3.	Çin	8.67	Myanmar	10.14
4.	Azerbeycan	8.29	Katar	9.92
5.	Ermenistan	6.91	Azerbeycan	9.56
6.	Türkmenistan	6.75	Çin	9.28
7.	Gürcistan	6.50	Etiyopya	9.02
8.	Etiyopya	6.13	Timor-Leste	8.48
9.	Cibuti	6.11	Makao SAR, Çin	8.30
10.	Ekvator Ginesi	6.04	Türkmenistan	8.27

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

Bu ilerlemeye ve başarıya rağmen, vatandaşların geliri hâlâ Sahra altı Afrika standartlarında bile çok düşük. Örneğin, Etiyopya'da çalışan kişi başına GSYİH 3.647 dolar iken, Sahra Altı Afrika ortalaması 9.480 dolar olmuştur. Etiyopya ile diğer Afrika ülkeleri arasında kişi başına düşen GSYH oranlarında benzer bir fark vardır. Bu, ülkenin şu ana kadar sahip olduğundan daha iyi bir ekonomik performans için dört gözle beklemesi gerektiğini gösteriyor.

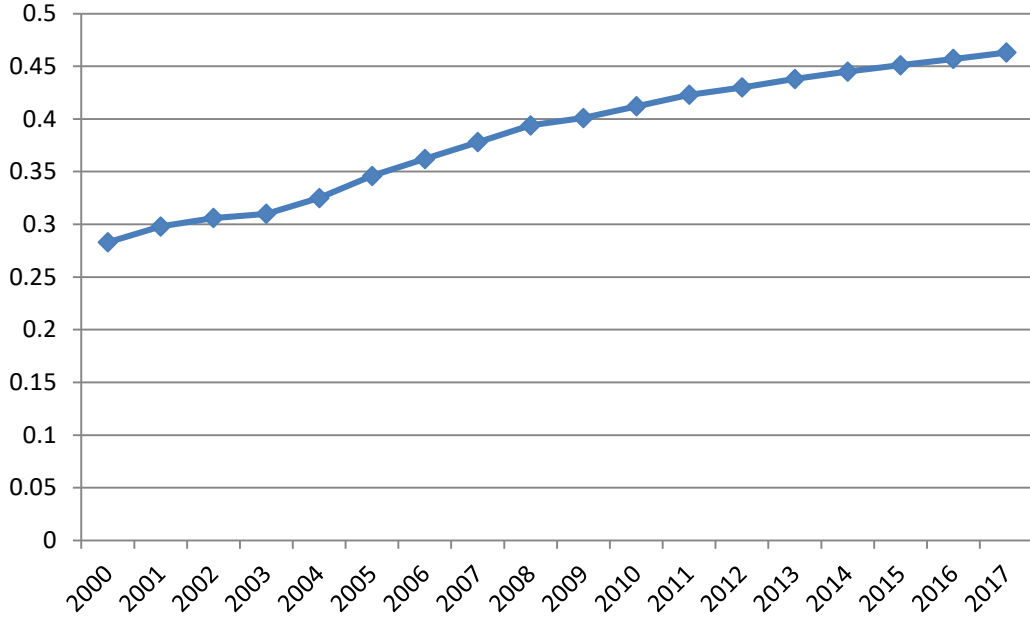

Şekil 6: Etiyopya ve SSA'nın Kişi Başına GSYİH ve Kişi Başına GSYİH
Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

2.1.3 Etiyopya'da Altyapı Gelişimi

Ekonomik ilerlemesinin bir sonucu olarak, Etiyopya önemli ekonomik gelişme sağlamıştır. Gelişme göstergelerinin çoğunda, ülke bir iyileşme kaydetmiştir. Dünya Bankası'nın rakamları, ilçenin elektrik hizmetleri, internet kullanımı ve telefon ağları gibi telekomünikasyon hizmetleri, eğitim tesisleri ve kurumları, yol yapımı, kırsal ve kentsel alanlarda sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi konularında çok fazla yatırım yapıldığını gösteriyor. Örneğin, bazı ortaöğretime sahip nüfusun yüzdesi 2010 yılında 11,1 ve 2017'de 15,8'e ulaşmıştır. Cep telefonu kullanıcılarının sayısı 2000'de sıfır olmuştur. Ancak, şu anda nüfusun yarısından fazlası hizmetleri kullanmaktadır. Benzer şekilde, nüfusun %15'inden fazlası internet kullanıyor.

Ek olarak, yaşam beklentisi 1990'da 47 idi ve 2017'de yaklaşık 66 yıla ulaştı. Ülkenin genel gelişim açısından gelişmesinin basit göstergesi, insani gelişmedeki gelişimi, ünlü İnsani Gelişme Endeksi ile ölçülebilir.

Şekil 7: Etiyopya'nın İnsani Gelişme Endeksi (İGE)'deki Trendleri

Kaynak: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Veri Tabanı

2.2 Etiyopya'da Bankacılığın Tarihsel Gelişim

Etiyopya'nın bankacılık geçmişi çoğu Afrika ülkesinden daha uzun bir tarihe sahiptir. Ülkedeki bankacılığın modern tarihi, Abyssinia Bankası'nın 1905 yılında İmparator Menelik II tarafından kurulduğu zaman başlar. Ancak, hisseleri çoğunlukla Mısır Ulusal Bankası'na aitti ve çeşitli yerlerde satıldı. Bankanın kurulmasında Mısır bankasının rolü büyüktü. Abyssinia bankası ağırlıklı olarak bono, tahsilat ve kredi hizmetleri vermek suretiyle yabancı iş adamlarına hizmet ediyordu. Bu operasyon, kâr odaklı davranış ve bankanın ekonominin kalkınmasını geliştirmedeki başarısızlığı imparatoru mutlu etmedi. Yeni ve tamamen yerli bir banka kurmaya karar verdi. Society Nationale d'Ethiopie pour le Developement de l'Agriculture et du Commerce kuruldu. Bu ülkenin ikinci bankasıydı. İmparator Menelik'in halefi olan İmparator Haile Sellasie, 1930'da iktidara geldiğinde, Mısır Ulusal Bankası'nı ikna ederek Abyssinia Bankası'nın tasfiyesi kararını verdi. Yabancı bir banka tarafından notların verilmesinden memnun değildi. 1931 yılında, tasfiye edilmiş Abyssinia bankasının yönetimi ve yapısı muhafaza edilerek Etiyopya Bankası kuruldu. Ancak, Etiyopya Bankası, İtalya Etiyopya'yı işgal ettiğinde ve yaklaşık 5 yıl boyunca savaş süresince tekrar tasfiye edildi (Mauri, 2013).

Beş yıl içinde Etiyopya topraklarında kaldıkları sürede İtalyanlar işgal altındaki topraklar olan Afrika Boynuzu'nda bir ağ bankası kurdular; Eritre, Etiyopya ve Somali. İtalya'nın yenilgisinden sonra, Etiyopya Devlet Bankası bağımsız bir bankanın yeniden doğuşunu işaretlemek için kuruldu. Bu, 1974'te monarşinin çöküşüne kadar hizmet etti. Ardından, yeni sosyalist hükümet tüm şirketleri kamulaştırdı ve “sosyalist bankacılık” olarak adlandırılan iki aşamalı bir model kurdu. Genel kredi sistemi, merkeze ve diğer üç devlete ait tekel finansal kurumlarına dayanıyordu. Bununla birlikte, sistem 1991 yılında EPRDF (Etiyopya Halkları Devrimci ve Demokratik Cephe) hükümetinin sosyalist Derg rejiminin yerini almasıyla başarısız oldu. Bu, 1994 yılında yayınlanan Parasal ve Bankacılık İfadesinin tamamen serbestleştirilmesi ve uygulanmasıyla yeni bir finansal sektör aşamasına işaret etti (Bezabeh ve Desta, 2014; Mauri, 2013).

Halen, Etiyopya'daki bankacılık sektörü temel ve kırılgan durumdadır. Bankacılık sektörü aktifinin neredeyse üçte ikisini kapsayan ve devlete ait olan Etiyopya Ticaret Bankası piyasaya hâkimdir. Genel olarak sektör ve özellikle özel bankacılık sektörü küçük, nispeten gelişmemiş ve devletin düzenlemeleri ile uluslararası bankalardan korunur haldedir. Merkez bankası ve Etiyopya'nın güçlü ticaret bankası aracılığıyla devlet, sektörü kontrol ediyor. Döviz piyasalarındaki sıkı para politikası ve kontrol, mevduat faiz oranları ve kredi tahsis kararları, özel bankacılık sektörünü diğer bölgesel ve uluslararası bankalarla rekabet etmek için zayıflatmaktadır (Bezabeh ve Desta, 2014).

Etiyopya Ticari Bankası (CBE), Etiyopya'daki devlete ait bir bankadır. 1942'de kurulan Etiyopya'nın devlet bankasıydı. 1963'te hisse şirketi olarak yeniden şekillendirildi. Sosyalist hükümet döneminde banka Addis Ababa Bankası ile birleştirildi. Sosyalist rejim düştüğünde, banka ekonomik kalkınma rollerini oynamaya başladı. Son birkaç yılda, CBE Etiyopya'da modern bankacılığın öncüsü idi. Halen, ülke genelinde 565,5 milyar ETB varlığı ve 20 milyondan fazla hesabı olan 1340 şubesi bulunmaktadır. CBE, Etiyopya'da internet bankacılığı ve ATM'leri faaliyete geçiren ilk banka oldu (CBE, 2019).

Halen Etiyopya'da 19 tane ticari banka vardır. Üçü devlete ait, diğerleri ise özel bankalar. Sermaye açısından Etiyopya'nın ticari bankası, yaklaşık 20 milyar ABD Doları'na eşdeğer toplam 565,5 milyar ETB varlığa sahiptir. En büyük özel banka Awash International Bank. Bu, ülkedeki özel bankacılığın öncülerinden biridir. Toplam 2 milyar dolarlık bir aktif varlığa sahiptir. Diğer büyük ve nispeten büyük bankalar Dashen Bankası, Wegagen Bankası, Abyssinia Bankası, United Bank ve Oromia Kooperatif Bankası'dır.

Tablo 14: Etiyopya'da Bankaların Tarihsel Gelişimi

	Banka Adı	Kuruluş Yılı		Banka Adı	Kuruluş Yılı
1.	Etiyopya Kalkınma Bankası	1909	11.	Nib Bankası	2007
2.	Etiyopya Ticaret Bankası	1971	12.	Zemen Bankası	2008
3.	İnşaat ve İş Bankası	1983	13.	Oromia Uluslararası Bankası	2008
4.	Awash Uluslararası Bankası	2002	14.	Bunna Uluslararası Bankası	2009
5.	Dashen Bankası	2003	15.	Berhan Uluslararası Bankası	2009
6.	Oromia Kooperatif Bankası	2004	16.	Abay Bankası	2010
7.	Abyssinia Bankası	2004	17.	Addis Uluslararası Bankası	2011
8.	Wegagen Bankası	2005	18.	Debub Evrensel Bankası	2012
9.	Birleşik Banka	2006	19.	Enat Bankası	2012
10.	Aslan Uluslararası Bankası	2006			

Kaynak: Etiyopya Merkez Bankası

İnşaat ve İş Bankası'nın geçen yıl sona ermesinin ardından, ülkede faaliyet gösteren banka sayısı 18 olarak kaldı; bunlardan ikisi devlete ait ve 16'sı özel. Ülke genelinde şube sayısı 4.461'e ulaşmıştır. Bu da bir şubenin yaklaşık 21.662 kişiye hizmet verdiğini göstermektedir. Toplam şubelerin %34,4'ü başkentte faaliyet göstermektedir ve yalnızca iki devlet bankası, özellikle Etiyopya Ticaret Bankası, Etiyopya'daki şubelerin %32,5'ini kapsamaktadır. Tüm bankacılık sisteminin toplam sermayesi, 2017 yılında 2,78 milyar dolara eşdeğer olan 80 milyar “Bır” seviyesine ulaştı. Bunun sadece %35,8'i özel bankalara aitken, Etiyopya Ticari Bankası (CBE) ve Etiyopya'nın kalkınma bankası kalan %64,2'i oranına sahiptir.

2017 yılında, bankalar 790 milyon dolarlık yeni bir kredi kullanmış, bunlardan özel bankaların yalnızca %33,1'ini karşıladığı belirtilmiştir. Bu krediler ağırlıklı olarak iç ticaret (%23,7), uluslararası ticaret (%18,9), sanayi (%16,5), konut ve inşaat (%13), tarım (%7,2) ve ulaştırma ve haberleşme (%6,2) için kullanılmıştır. Diğer taraftan, bankalar 830 milyon dolar kredi kullandı. Verilen kredilerin aksine, özel sektör toplanan kredilerin %60'ından fazlasını paylaşmıştır. Etiyopya bankalarının toplam geri kalan kredisi yaklaşık 11,5 milyar dolara ulaştı (Etiyopya Ulusal Bankası, 2019).

Tablo 15: Kamu ve Özel Bankaların Şube ve Sermaye Payları

	Şube Sayısı	Şubelerin Payı	Sermaye (Milyon USD)		
			2017	2018	Toplam Artış
<i>Kamu Bankaları</i>					
Etiyopya Ticaret Bankası	1,342	%30.08	557.27	1,534.92	977.65
Etiyopya Kalkınma Bankası	110	%2.47	266.37	269.42	3.05
Kamu Bankaları, Toplam	1,452	%32.55	823.64	1,804.34	980.70
<i>Özel Bankalar</i>					
Awash Bankası	347	%7.78	114.50	133.49	18.98
Dashen Bankası	342	%7.67	98.00	120.00	22.00
Oromia Kooperatif Bankası	300	%6.72	43.22	45.22	2.00
Abyssinia Bankası	267	%5.99	65.11	91.77	26.65
Wegagen Bankası	252	%5.65	86.27	98.91	12.64
Oromia Bankası	239	%5.36	38.70	52.26	13.56
Birleşik Banka	223	%5.00	65.50	78.25	12.75
Nib Bankası	207	%4.64	80.63	92.12	11.49
Berhan Bankası	184	%4.12	31.21	57.51	26.30
Aslan Bankası	179	%4.01	36.67	43.19	6.51
Bunna Bankası	160	%3.59	31.49	42.14	10.65
Abay Bankası	157	%3.52	30.19	41.58	11.38
Addis Bankası	56	%1.26	20.49	24.66	4.17
Debub Evrensel Bankası	38	%0.85	9.60	17.16	7.57
Enat Bankası	35	%0.78	21.72	29.53	7.81
Zemen Bankası	23	%0.52	28.02	36.81	8.79
Özel Bankalar, Toplam	3,009	%67.45	801.33	1,004.59	203.26
Genel Toplam	4,461	%100.00	1,624.97	2,808.93	1,183.96

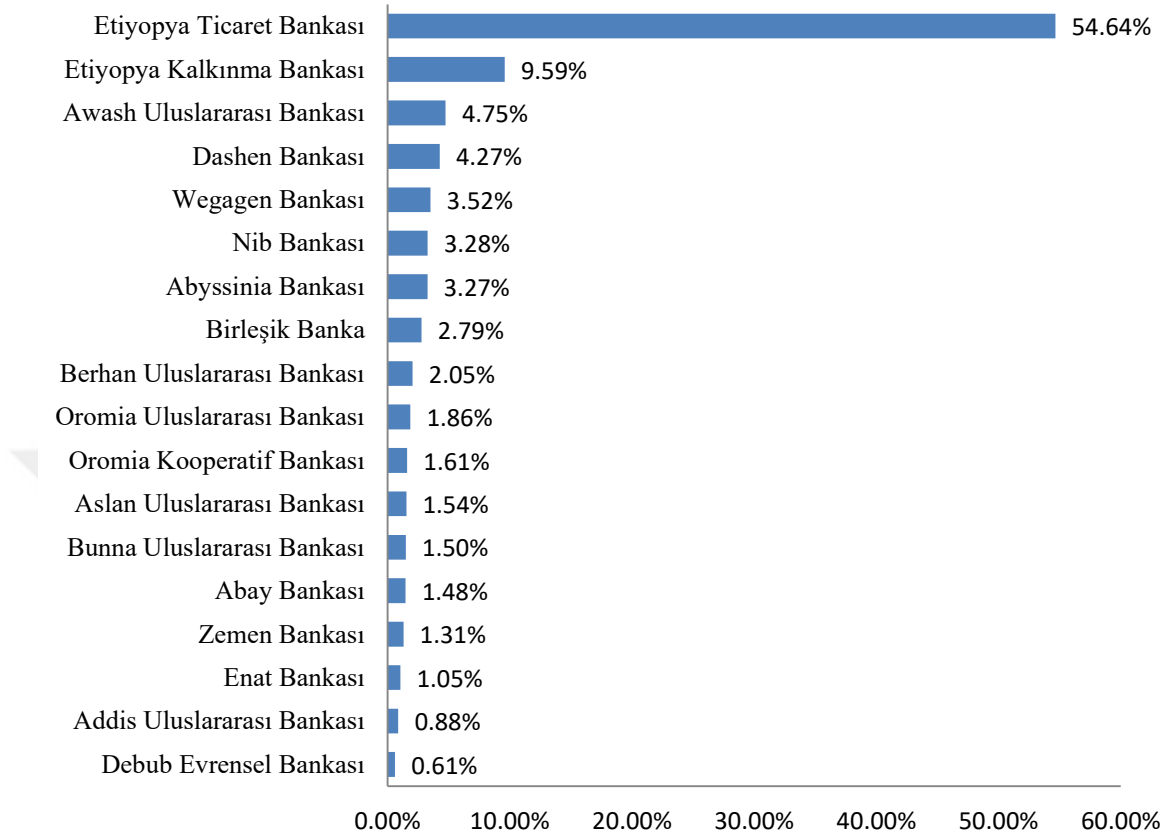
Kaynak: Etiyopya Merkez Bankası

Awash Uluslararası Bankası, Etiyopya'da yaklaşık 347 şubesi ile özel bankaların en büyük bankasıdır. Aynı şekilde, Dashen bankasının 342 şubesi vardır. Özel bankası olan Oromia Kooperatif Bankası, yaklaşık 300 şubeye sahipken, Abyssinia Bankası 267 şubesi açmıştır. Şube sayısı bakımından en küçük bankalar Zemen Bankası, Enat Bankası ve Debub Evrensel Bankası'dır. Toplamda üçünün 100'den az şubesi var.

Sermaye açısından, bazı bankalar bir yıl içinde mükemmel bir artış kaydetmiştir. 2017'den 2018'e kadar, Etiyopya'nın başkentinin ticaret bankası %175'in üzerinde bir artış gösterdi. Bu olağanüstü bir performanstır. Özel sektörde Berhan Bank, sermayesinde %84'ten fazla artış kaydetti, bunu Debub Evrensel Bankası'nın %79'u ve Abyssinia Bankası'nın %41'i takip etti. Sermayedeki en az artış, Etiyopya Kalkınma Bankası (%1,14) ve Oromia Kooperatif Bankası (%4,6) tarafından kaydedilmiştir.

2018 birinci çeyrek rakamlarına dayanarak, Etiyopya Ticaret Bankası ülkedeki bankacılık sektörünün toplam sermayesinin yaklaşık %55'ini kapsıyor. Diğer devlet bankası olan Etiyopya Kalkınma Bankası, %9,6 civarındadır. Özel bankacılık tarafında, Awash International Bank ve Dashen Bank, Wegagen Bank, Abyssinia Bank ve Nib Bank tarafından takip edilenler arasındadır.

Şekil 8: Etiyopya Bankalarının 2018'de Sermaye Payı
Kaynak: Etiyopya Ulusal Bankası

2.3 Etiyopya'da Faizsiz Bankacılık Pencere Modeli

Faizsiz bankacılık hizmetlerinin 2013 yılında Oromia International Bank tarafından bir pencere olarak başlatılmasından bu yana sektör son 6 yılda hızla büyüdü. 2013 yılında, en büyük ticari banka olan Etiyopya Ticaret Bankası takip ederek hemen müşteri çekmeye başlamıştır. Bir sonraki yıl, United Bank ilk iki bankanın izini takip etti. 2015 yılında Oromia Kooperatif Bankası, Wegagen Bank ve Nib Bank olmak üzere üç banka daha pazara katıldı. 2016, 2017 ve 2018 yıllarında Abay Bank, Abyssinia Bank ve Dashen Bank sırasıyla faizsiz hizmet sunmaktadır. Halen Etiyopya'da toplam 10 konvansiyonel banka pencere banaka hizmeti vermektedir.

Tablo 16: Etiyopya'da Faizsiz Pencere Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

	Banka adı	Kuruluş Yılı	FB Başlangıç Yılı	Şube Sayısı	Sermaye (Milyar ETB)
1.	Etiyopya Ticaret Bankası	1963	2013	1,340	40.0
2.	Oromia Uluslararası Bankası	2008	2013	260	1.9
3.	Birleşik Banka	1998	2014	233	2.6
4.	Wegagen Bankası	1997	2015	292	3.2
5.	Nib Bankası	1999	2015	228	3.0
6.	Oromia Kooperatif Bankası	2004	2015	332	1.9
7.	Abay Bankası	2010	2016	162	1.5
8.	Awash Bankası	1995	2016	382	4.2
9.	Abysinia Bankası	1996	2017	284	3.3
10.	Dashen Bankası	1995	2018	381	3.7

Kaynak: Her Bankanın İnternet Sitesinden Derlendi

Abay bankası, Etiyopya'da Faizsiz Bankacılık hizmetleri penceresine sahip bankalardan biridir. Devlet kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve kişisel olarak çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bu hizmetler faiz, alkol, domuz, kumar, kumarhane, pornografi, ölü et ve ölü hayvan ticareti ile ilgili işletmeler veya yatırımlardan arındırılmış olarak değerlendirilir. Bankanın üç kategoride faizsiz bankacılık hizmetleri bulunmaktadır. Birincisi, Cari Hesabı (Karz-1 Hasen), Cari Hesabı (Emanet), Mudaraba Mevduat/Yatırım Hesabı (Sınırsız) ve Mudaraba Tasarruf Hesabı hizmetleri kategorisidir. İkinci kategori Murabaha, Selem, İstisna, Mudaraba, Muşaraka, İcara ve Ücretsiz Maliyetli Krediler/Karz-1 Hassen'ı finansman hizmetleridir. Son kategoride ise Garanti Belgesi Mektubu Tesisi/Kefalet, Havale ve Döviz Servisi vardır.

Awash bankası ülkedeki en büyük özel bankalardan biridir. Ayrıca ülkenin her köşesinde varlığıyla Etiyopya'da iyi genişletilmiş bir özel bankadır. Awash Bank tarafından sunulan faizsiz bankacılık penceresi hizmetleri iki türdür. Bunlardan ilki, Cari Hesabı (Emanet), Cari Hesabı (Karz-1 Hasen), Labbaik Tasarruf Hesabı (Hacı ve Umre İçin), Öğrenciler için eğitici Karz-1 Hasen (Cari Hesap) ve sınırsız Mudaraba Yatırım hesabınıdır. Mudaraba yatırım hesabı, en az 1 milyon ETB başlangıç mevduatı ve banka

ile müşteri arasındaki kâr paylaşım oranı sözleşmesi gerektirir. Fon seferberliği ya da finansman ve kredi programı ikincisidir. Bu kategori altında, bir murabaha finansman şeması veya sadece maliyet artı işaretleme şeması, İcara finansmanı, Murabaha, Muşaraka ve Vekalet gibi FB ticaret hizmetleri, faizsiz ihracat finansmanı şeması veya Karz, hayır kurumundan alınan sairlik kredisi muhtaç insanlar, Kefalet (FB teminatları) ve Havale vardır.

Etiyopya'nın en büyük ticari bankası olan Etiyopya Ticaret Bankası, üç ana FB hizmet kategorisine sahiptir; Mudaraba (Tasarruf Hesabı), Cari Hesabı (Emanet) ve Karz-ı Hasen (Cari Hesap). Mudaraba hesabı altında müşteri yatırır ve banka bunu şeriat uyumlu faaliyetlerde kullanır. Herhangi bir kâr elde ederse, önceden kararlaştırılmış orana ve bankanın performansına göre paylaşırlar. Asgari temerrüt kârı oranı müşteriye %67, bankaya ise %33'tir. Bir zarar meydana getirirse, müşteri ve banka herhangi bir yatırıma katkısı ile orantılı olarak paylaşır. Bu hizmette müşterinin istediği zaman parasını geri çekmesine izin verilir. Genel mudaraba hizmetlerinin ötesinde, banka aşağıdaki özel olarak tasarlanmış hizmetleri de sunmaktadır:

- Kadın Mudaraba Tasarruf Hesabı
- Genç Mudaraba Tasarruf Hesabı
- Çocuk Mudaraba Tasarruf Hesabı
- Eğitim Mudaraba Tasarruf Hesabı
- Ortak Mudaraba Tasarruf Hesabı
- Ayrılmış veya Özel Mudaraba Tasarruf Hesabı, ve
- Yasaklanan Kişiler İçin Mudaraba Tasarruf Hesabı

Etiyopya Ticaret Bankası da Cari Hesabı (Emanet) hizmetler kategorisine sahiptir. Bu hizmetin bir banknot, ATM kartı ve elektronik ödeme servisini kullanmasına izin verilmektedir. Bu, bankanın ihtiyaç duydukları zaman kısıtlama olmaksızın istedikleri zaman geri çekilmelerini sağlamak için müşterilerin mevduatlarını kabul ettiği bir sistemdir. Ancak, mevduat sahiplerine bilgi vermek suretiyle, bankanın şeriat ile uyumlu işletmelerdeki fonları kullanma hakkı vardır. Bu hesap türü aynı zamanda Mudaraba gibi toplumun farklı kesimlerini ele almak için çeşitli sınıflara sahiptir.

Üçüncü kategorisinde ise karz-i hasen (cari hesap) hizmetleridir. Bu hizmet kapsamında, müşteriler talep ettikleri zaman para almak için bankaya kredi şeklinde para yatırırlar. Bununla birlikte, resmi olarak banka, izin verilen tüm işletmeler için bu fonları kullanma hakkını belirtir.

Faizsiz bankacılık hizmetleri penceresine sahip bir diğer banka ise Birleşik Banka'dır. Dört kategoride hizmet sunmaktadır. Bunlardan ilk kategoride, Cari Hesabı (Emanet), Cari Hesabı (Karz-ı Hasen) ve Mudaraba Mevduat ürünleridir. İkinci kategoride, birincil mod finansmanı veya yatırım türü, mudaraba ve muşaraka hizmetleri sunulmaktadır. Murabaha, İstina, Kefalet, Selem ve İcara ikincil mod finansmanı olarak adlandırılan üçüncü kategoriye dâhil edilmiştir. Son olarak, uluslararası bankacılık işlemleri kategorisinde vekâlet ve kefalet ürünleri sunar.

Aynı şekilde, Oromia Kooperatif Bankası, pencereleri aracılığıyla üç ana faizsiz bankacılık hizmetleri sunmaktadır. Banka ve müşteri arasında kar-zarar paylaşım oranının kararlaştırıldığı bir Mudaraba Yatırım hizmeti bulunmaktadır. İkincisi, banka aynı zamanda bankanın ve müşterinin ortak bir mülke, teçhizata veya ticari bir işletmeye sahip olduğu Muşaraka Yatırım'ı da sunmaktadır. Bu sözleşmede, varsa kâr önceden kararlaştırılmış oran üzerinden paylaşılırken, zararlar yatırımdaki finansal katkılarıyla orantılı olarak paylaşılır. Ayrıca, bankanın azalan bir Muşaraka servisi var. Bu hizmet, bankanın ve müşterinin maddi bir mülk satın almasını veya sahiplenmesini sağlar ve müşterinin mülkün tamamen sahibi olması için periyodik taksit ödemesi beklenir.

Nib uluslararası bankanın Cari Hesabı, Muşaraka, Mudaraba, Selem, İstisina, İcara ve Karz hizmetleri bulunuyor. Diğer taraftan, Wegagen Bank faizsiz bankacılık hizmetlerinde sınırlı faizsiz ürünler sunmaktadır. Cari Hesabı ve Emanet mevduat hesabı hizmeti vardır. Bu sözleşme uyarınca banka, müşterilerinin fonları için yalnızca güvenlik hizmetleri sunmaktadır. Müşteriler, bankaya şeriat ile uyumlu faaliyetlerde parayı yönetme talimatı verme hakkına sahiptir. Bununla birlikte, bankanın anaparayı müşteriye istenen herhangi bir zamanda ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Oromia International Bank, Etiyopya'daki faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin öncüsüdür. Hala hizmetleri sağlayan lider bankadır. Mevduat, finansman, banka garanti hizmetleri ve diğer hizmet kategorilerine sahiptir. Mevduat kategorisinde, bankada Cari Hesabı (Karz-ı Hasen), Emanet Hesabı, Labbaik Tasarruf Hesabı, Mudaraba Yatırım (sınırsız) ve Diaspora Hesabı (Karz-ı hasen) bulunmaktadır. Finansman hizmetleri kapsamında, murabaha hizmetleri ve faizsiz ihracat finansman imkânı sunmaktadır. Murabaha finansmanı karşılığında yerel murabaha, ithalat murabaha, ticari murabaha kategorileri vardır. Ayrıca, banka teminatı hizmetleri arasında performans garantisi, teklif tahvili garantisi ve dış istihdam garantisi olanakları bulunmaktadır. Oromia International Bank ayrıca, FB işletmelerinde ithalat - ihracat, yerel havale hizmetleri, dış havale hizmetleri ve danışmanlık hizmetleri gibi diğer hizmetleri de sunmaktadır.

Abyssinia Bankası ve Dashen Bankası, faizsiz pencere hizmetleri pazarına yeni giren bankalardır. Bu nedenle çok sınırlı hizmetleri var. Tüm hizmetleri tanıtım aşamasındadır.

Tüm bankaların sunduğu kategoriler ve faizsiz ürünler detaylı olarak aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Burada bazı ürünlerin farklı bankalar tarafından farklı olarak adlandırıldığını, ancak pratik olarak benzer olduklarını anlamalıyız.

Tablo 17: Etiyopya Bankalarındaki FB Pencere Model Ürün Çeşitleri

	AbB	CBO	OIB	DB	WB	NB	AwB	CBE	UB
Mevduat Ürünleri									
Cari Hesabı (Emanet)	■	■		■	■	■	■		■
Cari Hesabı (Karz-1 Hasen)	■	■	■				■	■	■
Özel Cari Hesabı (Çek Olarak)		■							
Emanet Hesabı			■		■				
Labbaik Tasarruf Hesabı		■	■				■		
Yerel Murabaha			■						
Mudaraba Mevduatı	■			■				■	■
Karz-I Hasen (Cari Hesap)	■			■		■	■	■	
Diaspora Hesabı (Karz-1 hasen)			■						
Finans Ürünleri									
Murabaha	■			■			■		■
Mal Murabaha			■						
Murabaha İthalatı			■				■		
Muşaraka Ticaret							■		
Mutlak Mudaraba Yatırım	■	■	■				■		■
Mukayyet Mudaraba Yatırım		■							
Muşaraka Yatırım	■			■					■
İstisna				■		■			
Kefalet	■						■		■
Selem	■			■		■			■
İcara	■					■	■		■
Vekâlet							■		■
Havale	■		■				■		
Performans Garantili			■						
Teklif Tahvili Garantisi			■						
Dış İstihdam Garanti Tesisi			■						
İhracat Finansmanı			■				■		

Kaynak: Her Bankanın İnternet Sitesinden Derlendi

2.4 Etiyopya Bankalarında FB Penceresinin Performansı

2.4.1 Oromia Uluslararası Bankası

Oromia Uluslararası Bankası, Etiyopya'da faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin tanıtımında lider bankadır. Böylece, diğerlerinden biraz daha deneyimlidir. Müşteri büyüklüğü, mevduat miktarı ve yatırım fonu açısından kayda değer bir ilerleme kaydetmiştir. Son birkaç yılda, banka daha fazla müşteriye hitap etmek için, faizsiz pencere bankacılığı hizmetlerini Etiyopya'da 242'den fazla şubeye genişletti. Ayrıca sektörde eğitimli insan kaynağı üretmek için sürekli eğitimler yapıldı. Sonuç olarak, genişlemesinin ötesinde, hizmet alanlarındaki faizsiz ürünleri de arttırmıştır. Ayrıca, faizsiz bankacılık hizmetleri penceresindeki müşteri sayısı yıldan yıla önemli ölçüde artmıştır. FB bölümündeki toplam müşteri sayısı 167.451 idi. 2018 yılında bir yıl içinde %48,5 oranında kayıt yaparak 248,614'e ulaştı.

2018 Haziranına kadar, FB pencere mevduatı 3 milyar ETB veya 107 milyon dolara ulaştı. Bu rakam bir önceki yıla göre %48 daha fazladır. FB teminatı, toplam mevduat portföyünün %15'ini kapsamaktadır. FB hizmetlerinin türlerini gördüğümüzde, Cari Hesabı depozitosu genel FB pencere servislerinin yaklaşık %70'ini ve bunu Cari Hesabı (Karz-ı Hasen) depozitolarını kapsar.

Tablo 18: OIB'nin Faizsiz Mevduat Ürünleri

FB Para Yatırma Tipi	Miktar (Milyon ETB)		% Olarak Büyüme	% Olarak Paylaş	
	2016/17	2017/18		2016/17	2017/18
Cari Hesabı (Karz-ı Hasen)	1,358	2,102	54.8	66.9	69.8
Cari Hesabı (Emanet)	644	911	41.4	31.7	30.2
Mudaraba Mevduatı	28	0	-99.1	1.4	0.0
Genel Toplam	2,030	3,013	48.4	100	100

Kaynak: OIB Faaliyet Raporu, 2018

Oromia Uluslararası Bankası, faizsiz bankacılık finansman pencerelerinde de büyük başarılar elde ediyor. 2018 yılında, piyasadaki çeşitli ekonomik faaliyetleri finanse etmek için kullanılabilir toplam fon, 57 milyon dolara eşdeğer olan 1,59 milyar

ETB'ye ulaştı. Bu, aynı zamanda, miktarın bir önceki yıla göre %50 arttığını gösteriyor - 2017. Ancak, 2017 yılında %12,8'den 2018'de %13,6'ya önemli bir değişiklik göstermiştir.

Tablo 19: OIB'nin Faizsiz Finansman Performansı

Sektöre Göre FB Finansmanı	Miktar (Milyon ETB)		% Olarak Büyüme	% Olarak Paylaş	
	2016/17	2017/18		2016/17	2017/18
Faizsiz İhracat Tesisi	314	482	53.6	29.7	30.4
İç Ticaret ve Hizmetler	284	409	43.9	26.9	25.8
Sanayi	66	185	181.4	6.2	11.7
İthalat	155	169	9.6	14.7	10.7
İnşaat	85	123	44.8	8.0	7.7
Ulaşım ve İletişim	97	118	21.6	9.2	7.5
Tarım	38	87	130.0	3.6	5.5
Otel Ve Turizm	14	12	-12.8	0.3	0.7
Tüketici Ve Kişisel Finansman	3	-	-	1.3	-
Genel Toplam	1,055	1,586	50.3	100	100

Kaynak: OIB Faaliyet Raporu, 2018

Faizsiz mevduat ve finansmanda kaydedilen ilerlemenin yanı sıra, banka FB döviz cinsinde de %34,3 büyüme kaydetti. 2018 yılında 48.41 milyon dolarlık bir gelir elde etti. Bir önceki yılda bu rakam 36 milyon dolar civarındaydı. Benzer şekilde, faizsiz döviz aynı yıl içerisinde bankanın toplam döviz cinsinden birikiminin %15,4'ünü kapsıyordu.

Faizsiz bankacılık penceresinde mevduat, finansman ve döviz cinsi oluşumu göz önüne alındığında, Oromia Uluslararası Bankası 2018 yılında 223 milyon ETB toplam gelir elde etmiştir. Bu sayı, 157 milyon ETB'nin bir önceki yıla göre dikkate değer bir şekilde artmıştır. Bir yıl içinde gelir %42 arttı. Bu gelir, konvansiyonel hizmetler dâhil olmak üzere bankanın toplam gelirinin %9'unu kapsamaktadır. Murabaha finansmanı,

bankaya gelir sağlamada lider üründür. Bu oran %61'in üzerindeyken, ücret ve komisyon gelirleri %37,7'yi buldu.

Tablo 20: OIB'nin Faizsiz Finansmanından Elde Edilen Gelir

FB Gelir Kaynağı	Miktar (Milyon ETB)		% Olarak Büyüme	% Olarak Paylaş	
	2016/17	2017/18		2016/17	2017/18
Murabaha Finansmanından Gelir	109	137	25,6	69,5	61,3
Ücret ve Komisyon Geliri	48	84	76,3	30,4	37,7
Diğer Faaliyet Gelirleri	0,1	2	1.688	01	1
Genel Toplam	157	223	42,3	100	100

Kaynak: OIB Faaliyet Raporu, 2018

2018 yılında, faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin toplam gideri, 2017 yılında benzer harcamalardan %21 daha yüksek olarak 28 milyon ETB'ye ulaşmıştır. Personel ve diğer faaliyet giderleri %53,5, kredi değer düşüklüğü gideri %33, diğer varlıklardaki değer düşüklüğü %12,9'u oluşturmaktadır. Bu, aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 21: OIB'nin Faizsiz Finansman Hizmetlerinin Giderleri

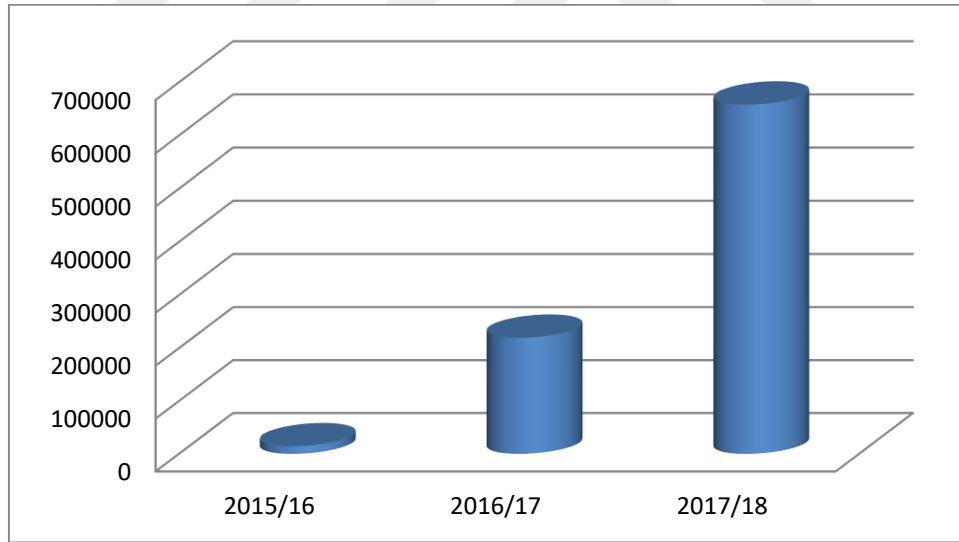
FB Giderleri	Miktar (Milyon ETB)		% Olarak Büyüme	% Olarak Paylaş	
	2016/17	2017/18		2016/17	2017/18
Personel ve Diğer İşletme Gideri	10	15	51.8	42.5	53.5
Kredi Değer Düşüklüğü Bedeli	11	9	-17.5	48.2	33.0
Diğer Varlıklardaki Değer Düşüklüğü Zararları	1	4	184.6	5.4	12.9
Depozitörlere Dağıtım - FB Ürünleri	1	0.2	-81.6	3.8	0.6
Genel Toplam	24	28.2	20.5	100	100

Kaynak: OIB Faaliyet Raporu, 2018

Gelir-gider karşılaştırması, bankanın 2017 yılında 133,2 milyon ETB kâr elde ettiğini göstermektedir. Bir yıl içinde %46,2 oranında artış göstererek 2018'de 194,7'ye yükselmiştir. 2018 yılında, FB sektöründen üretilen toplam provizyon bankanın toplam kârının yaklaşık %21'ini kapsıyor.

2.4.2 Oromia Kooperatif Bankası

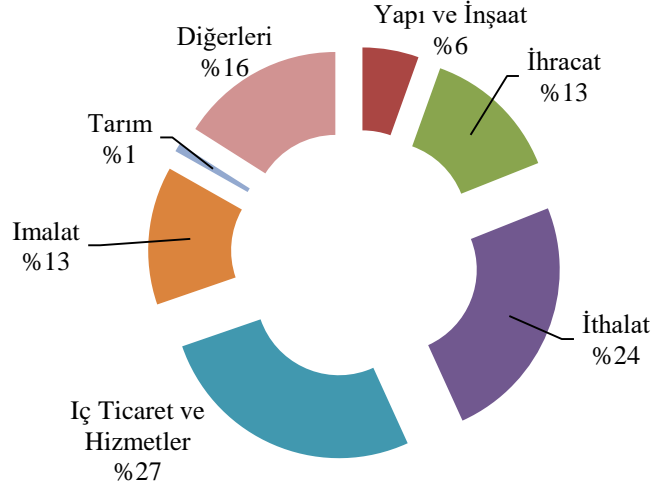
CBO, Etiyopya'daki faizsiz bankacılık hizmetleri pencere pazarındaki diğer büyük oyuncudur. FB penceresindeki toplam müşteri sayısı, 410.000'inin geçtiğimiz yıl hizmetlere katılmasıyla 660.000'e ulaştı. Müşteri sayısındaki bu %170 artış, kapsamlı pazarlama stratejileri ile sağlanmıştır. Dolayısıyla, 2018 yılında, toplam faizsiz bankacılık mevduatı, 1,74 milyar ETB'nin yalnızca bir yıl içinde toplandığı 2,22 milyar ETB'ye (79 milyon USD'ye eşdeğer) ulaştı. Cari Hesabı (Emanet) tasarrufu %86'dan fazlasını ve ardından %13,8 ile Cari Hesabı (Karz-ı Hasen) kapsıyor.

Şekil 9: CBO'nun Faizsiz Hesap Büyüklüğü
Kaynak: CBO 2017/18 Faaliyet Raporu

Bankanın müşterisi şaşırtıcı derecede artmasına rağmen faizsiz finansmanı henüz gelişmedi. Şimdiye kadar sadece murabaha ve karz finansman ürünlerini sunmaktadır. Geçen yıl, toplam FB finansmanı 437 milyon ETB'ye ulaştı. İç ticaret ve hizmetler kategorisi, yaklaşık 116 milyon ETB'nin finanse edildiği ana sektör olmuştur. İthalat ve

İhracat sektörleri sırasıyla 106 ve 59 milyon ETB aldı. İmalat ve inşaat 2018 yılında bankanın finanse ettiği diğer büyük kategorilerdir.

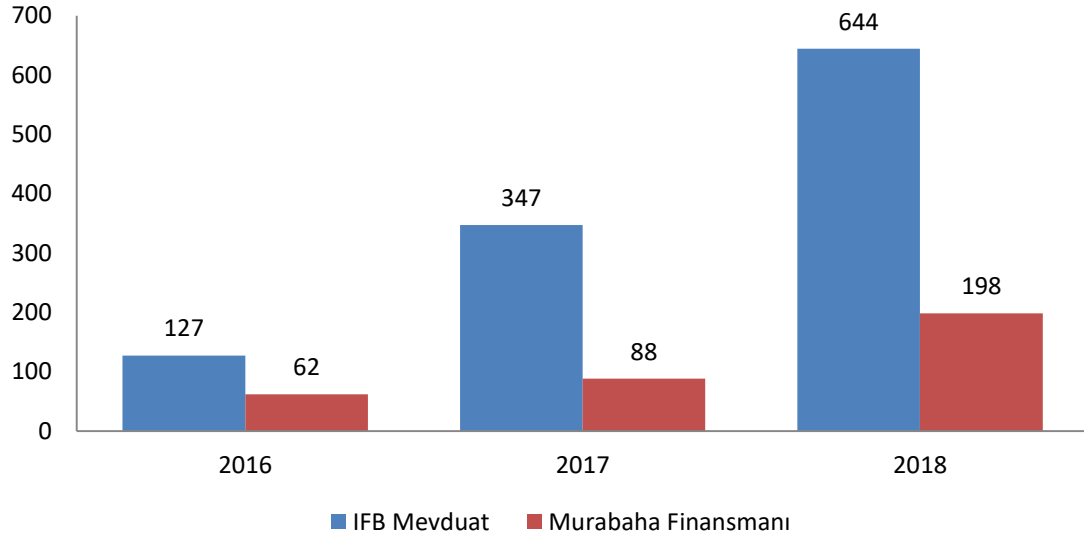
Şekil 10: CBO Tarafından Sağlanan Faizsiz Finansman

Kaynak: CBO 2017/18 Faaliyet Raporu

2.4.3 Birleşmiş Bankası

United Bank, 2013 yılında hizmete başlayan Oromia Uluslararası Bankası ve Etiyopya Ticaret Bankası'nın yanında 2014 yılında FB hizmetlerini faaliyete geçiren Etiyopya'nın üçüncü bankasıdır. United Bank'ın faizsiz bankacılık hizmetleri 2018'de 644 milyon ETB ile faaliyete geçmiştir. 2017'de 347 milyon ETB ve 2016'da 127 milyon ETB'dir. 2016'dan 2017'ye %58, 2017'den 2018'e %86 oranında artmıştır. Murabaha finansmanı 2017'de 88,2 milyon ETB'ye, 2018'de ise 198 milyon ETB'ye ulaşmıştır. 2016 yılında Murabaha'nın finansmanı 62,8 milyon ETB civarındaydı. 2016'dan 2018'e kadar Murabaha'nın finansmanı %300'den daha fazla arttı.

2017 yılında, banka FB operasyonlarından toplam 8,7 milyon ETB kâr elde etti. Bu, 2018'de %100'den fazla artışla 17,6 milyon ETB'nin üzerine çıkmıştır.

Şekil 11: United Bank'ın Faizsiz Mevduat ve Murabaha Finansmanı

Kaynak: United Bank'ın Faaliyet Raporu, 2018

2.4.4 Nib Bankası

Nib Bankası, faizsiz bankacılık hizmet pazarına yeni girenlerden biridir. Bankanın genel müşteri sayısı, sürekli arttı ve geçen yıl 679.178'e ulaştı. Aynı yıl, faizsiz pencerelerde 33.728 hesap sahibi vardı. Banka, 2017 yılında faizsiz pencere kullanıcılarından 322 milyon ETB teminat ödemesi yapmıştır. Bununla birlikte, mudaraba ve karz-i hasen şeklindeki faizsiz finansman henüz tam olarak faaliyete geçmemiştir.

2016'dan 2017'ye kadar, toplam banka mevduatı yaklaşık 4 milyar ETB veya %32,1 oranında artmıştır. Talep mevduatı, tasarruf mevduatı ve sabit mevduat, gözle görülür bir ilerleme göstermiştir. Bununla birlikte, faizsiz mevduattaki artış oldukça dikkat çekicidir. Bir yıl içinde, toplam mevduat %476 artarak 2016'da yalnızca 56 milyon ETB'den 2017'de 322 milyon ETB'ye ulaştı. 2018'e ait veriler mevcut değil.

Tablo 22: Nib Banksı'nda Faizsiz ve Diğer Mevduat, 2017

Mevduat Tipi	Miktar (Million ETB), Haziran 2017	% Olarak Paylaş	Miktar (Million ETB), Haziran 2018	% Olarak Paylaş	Büyüme	
					Kesin	%
Vadesiz Mevduat	4,765	29	3,600	29	1,163	32
Tasarruf Mevduatı	8,863	54	7,022	56.5	1,841	26
Sabit mevduat	2,466	15	1,743	14	722	41
Faizsiz	322	2	56	0.5	266	476
Genel Toplam	16,416	100	12,423	100	3,993	32.1

Kaynak: Nib Bank Faaliyet Raporu, 2017

2.4.5 Diğer Bankalar

Piyasaya son girenlerden biri Abay Bankasıdır. Bankanın tasarruf ve talep mevduatı mobilizasyonu geçen yıl oranları sırasıyla %55 ve %42 artırdı. Benzer şekilde, faizsiz bankacılık penceresindeki mevduat 2017 yılında 181 milyon ETB'den 2018'de 289 milyon ETB'ye yükselmiştir. Bu, bankanın FB penceresindeki mevduatın %63 oranında arttığını göstermektedir. Ancak, bankanın faizsiz finansmanı 2018'de yaklaşık 26 milyon ETB'dir.

Faizsiz bankacılık hizmet penceresinin ana oyuncularını, Etiyopya'nın ticari bankası ve Awash Uluslararası Bankası'dır. Ancak, her iki bankada da veriler iki nedenden dolayı kullanılmıyor. Ya rekabet avantajı elde etmek için veri paylaşmaya istekli değiller ya da FB mevduatları ve finansman ürünleri, konvansiyonel akışın genel mevduat ve finansman hizmetlerinin bir parçası olarak değerlendirilir. Bu nedenle, veriler özet olarak sunulmaktadır.

Dashen Bankası, Abyssinia Bankası ve Wegagen Bankası pazar için nispeten yenidir. Hizmet sağlama konusunda çok az deneyime sahipler. Sonuç olarak, hizmetler hakkında sınırlı veri vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETİYOPYA'DA PENCERE MODELİNE İLİŞKİN TOPLUMSAL EĞİLİMİ İNCELEYEN BİR SAHA ARAŞTIRMASI

3.1 Çalışmanın Amacı

Son birkaç yılda Etiyopya'da bir Pencere Modeli İslami bankacılık başlamıştır. Performansı, şeriat uyumu, etkinliği, insanlar tarafından kabulü ve birçok konuda farklı bakış açıları vardır. Bu çalışmada konuların birkaçı değerlendirmeye amaçlamaktadır:

- Sektörün son birkaç yıl içindeki gelişimini değerlendirmek;
- Pencere sisteminin halk tarafından kabulünü değerlendirmek;
- Pencere sisteminin gerçekten konvansiyonel sistemden farklı bir şekilde çalışıp çalışmadığını değerlendirmek ve
- Hükümeti, sektörü teşvik etmeye yönelik politika desteğini belirlemektir.

Ek olarak, çalışma aşağıdaki ana soruları cevaplamayı amaçlamaktadır:

- Pencere Modeli gerçekten Etiyopyalı Müslümanlar için bir çözüm mü?
- Pencere Modeli halk tarafından kabul edildi mi?
- Konvansiyonel bankalardan gerçekten farklı mı?
- Pencere modeli, alternatif finansal hizmetlerden yoksun olan Müslüman toplum için tamamen konvansiyonel olan sistemden daha iyi olabilir mi?
- Pencere modelinin karlılığı nasıl?
- Olumlu bir politika tarafından destekleniyor mu?

3.2 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ortaya attığı temel soruları cevaplamak için iki yöntem kullanılmaktadır. Birincisi, faizsiz bankacılık ve finansman hizmetleri modellerini ve pencerenin yerini incelemek için nitel bir analiz kullanmaktır. Bu yöntem, pencere sisteminin uygulandığı koşulları karşılaştırmak ve kıyas etmek için esastır. Ayrıca, bazı ülkelerin neden pencere modelini, diğerleri ise Bağlı Ortaklık ve Tam Teşekküllü bankacılık sistemlerini kullandıklarını da cevaplamaktadır. Bu nedenle, her modelden

seçilen örnekler sunulur ve her biri için kısa bir analiz yapılır. Bu ülkeler sahip oldukları banka sayısına ve farklı kıtalardaki konumlarına göre seçilmiştir.

İkinci yöntem Etiyopya'da bir anket yapmaktır. Bu, çalışmanın bazı önemli sorularını cevaplamak içindi. Bu anket, toplumun talebini, “Şeriat uyumlu” olarak adlandırılan bankacılığın pencere sisteminin kabul seviyesini, sistemle ilgili riskleri, izin verildiğinde Tam Teşekküllü bir faizsiz bankayı kullanma olasılığını ve Tam Teşekküllü bir faizsiz banka kurmanın zorlukları değerlendirdi.

3.2.1 Araştırmada Kullanılan Örneklem

Bir çevrimiçi anketi 1000'den fazla kişiye dağıtarak Basit Rastgele Örneklem yapıldı. Buna web üzerinden bir internet anketi denir. Bir pop-up anket geliştirildi ve çeşitli sosyal medya gruplarında paylaşıldı ve ilan edildi. Bu grup temel olarak iş adamlarını, dükkân sahiplerini, âlimleri, sivil toplum kuruluşları liderlerini, genç girişimcileri ve lisansüstü öğrencileri içerir. Çoğunlukla kentsel alanlarda yaşıyorlar ve bankacılık hizmetlerine erişebiliyorlar. Bu, pencere sistemini etkin bir şekilde değerlendirmelerini ve konvansiyonel sistemlerle karşılaştırmasını sağlar.

Örneklem büyüklüğü anketteki en önemli fakat tartışılabilir konulardan biridir. Örneklem büyüklüğünü hesaplamak için en yaygın formül aşağıdaki gibidir (Vaus, 2002).

$$S = \frac{\frac{Z^2 X p(1-p)}{e^2}}{1 + \left(\frac{Z^2 X p(1-p)}{e^2 N}\right)}$$

S = Örneklem alınacak birey sayısı

N = Evrendeki birey sayısı

Z = Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde z veya t tablosunda bulunan teorik değer

p = İncelenecek olayın görülüş sıklığı (Olasılığı)

e = Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen sapma olarak simgelenmiştir.

Bu formüle göre, toplam nüfus büyüklüğünün yaklaşık 40.000.000 olduğunu varsaydık, %95 güven düzeyinde ve %6 güven aralığında, toplam örneklem büyüklüğü 267 olarak hesaplanmıştır. Ancak, 272 katılımcı doldurduktan sonra çevrimiçi anket kapatılmıştır.

3.2.2 Araştırmada Kullanılan Veriler

Etiyopya'nın bankacılık sistemine ilişkin temel verileri ve özellikle faizsiz bankacılık hizmetleri penceresi modelini toplamak için, verilerin kaynağı Etiyopya Ulusal Bankası (NBE) ve sektördeki özel ve kamu bankalarının web siteleri idi. Genel ekonomik konular ve İslami bankacılık uygulamaları ile ilgili uluslararası veriler için, Dünya Bankası veri tabanı, SESRIC veri tabanı, İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) veri tabanı ve belirli bir bankanın kaynakları kullanılmaktadır.

3.3 Çalışmanın Kısıtlamaları

Ancak çalışma, veri ile ilgili bir sınırlama ile karşı karşıya kalmıştır. Detay eksikliği, sektörün ülkedeki genel ilerlemesinin değerlendirilmesini etkilemiştir. Pencere modelin hizmetleri faaliyete geçiren 10 bankanın çoğu birkaç yıl deneyime sahip olsa da, pencere bankacılığının gelişimi hakkındaki verileri paylaşmaya hazır değildirler. Yıllık raporları, pencere hizmetlerini sadece birkaç cümle ile kısaca tartışmaktadır. Bazıları cari hesap altında pencere ile ilgili rakamları rapor etmeye, hesap kaydetmeye, faiz dışı faaliyetlere vb. bildirmeye çalışmışlardır. Çalışmanın diğer kısıtlılığı da cevap eksikliği idi. 1000'den fazla kişiye sorduk ancak zamanında 272 kişi yanıt verebildi.

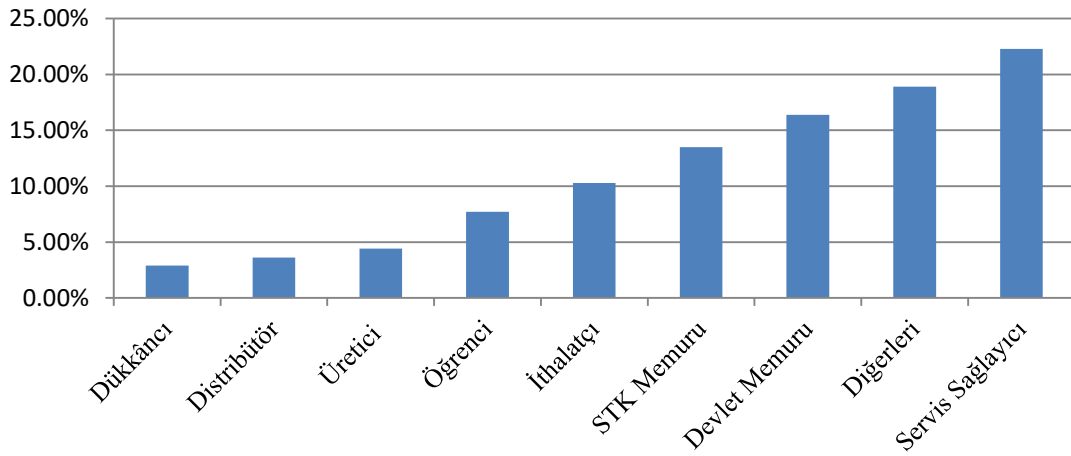
3.4 Müslüman Toplumun Pencere Modeline Yönelik Düşünce ve Eğilimleri

Toplumun genel katılımını, memnuniyetini ve beklentilerini değerlendirmek için rastgele seçilen bir anket uygulandı. Toplamda 272 kişi sorulara cevap verdi. Bunların %55'inden fazlası 26-35 yaş aralığında, %23'ü %18 ila 25 ve %20,6 arasındadır, geri kalanlar 50'nin üzerindedir. Yaklaşık %76,1'i (207) erkek ve %23,9 (65) kadındır. Ankete katılanların yaklaşık üçte ikisi başkent Addis Ababa'da yaşıyor, geri kalanlar ise ülkenin farklı bölgelerinden.

Tablo 23: Katılımcıların Demografik Detayları

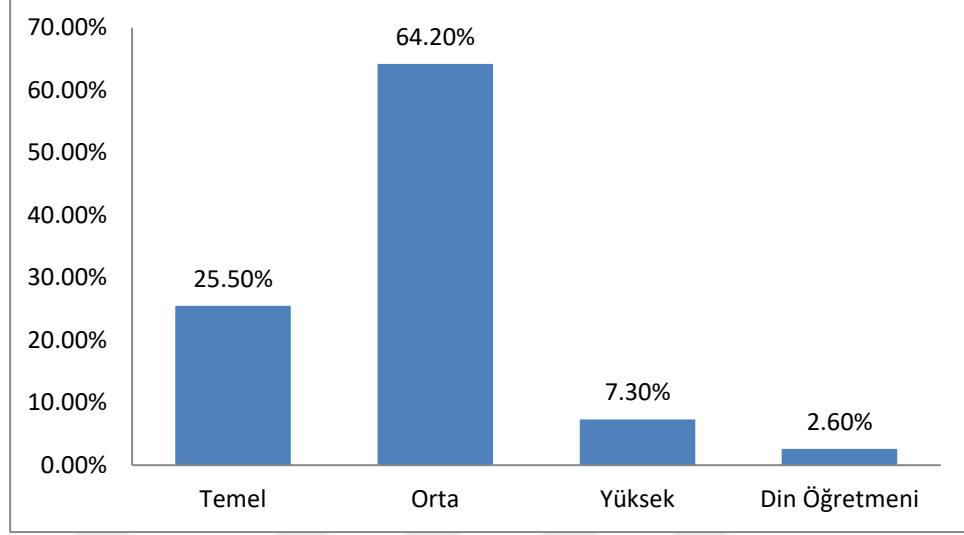
Yaş	Sayı	Eğitim	Sayı	Department	Sayı
<18	-	Lise	%8	İşletme ve Benzeri	%34.1
18-25	%23	Lisans	%48.9	Fen Bilimleri	%41.4
26-35	%54.7	Yüksek lisans	%31	Sosyal Bilimler	%18.3
36-50	%21.2	Doktora	%9.9	Din Ve Benzeri	%1.5
>50	%1.1	Diğerleri	%2.2	Diğerleri	%4.7
Total	%100	Genel Toplam	%100	Genel Toplam	%100

Katılımcıların yaklaşık yarısı lisans mezunu, %31'i yüksek lisans mezunu, %10'u da doktora sahibidir. Kalan yaklaşık %10 ise lise mezunları, diploma mezunları, sertifika mezunları vb. oluşmaktadır. Daha açık olmak gerekirse, %41,7'si fen bilimleri mezunu, %33,6'sı işletme ve benzer disiplinleri mezunu, %18,5'i sosyal bilimler mezunudur. Ankete katılanların yaklaşık %1,5'i din ve dine Bağlı Ortaklık bölümlerin mezunlarıdır. Katılımcıların 71'i (%28,7) iş adamı, 61'i (%22,4) memur, 32'si (%11,8) STK sektörü çalışanları, diğerleri de öğrenci, çiftçi, tıp doktoru, mühendis, ev hanımı, akademisyen, eczacı, gazeteciler ve diğerleri. Bu rakamlar aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Şekil 12: Katılımcıların Mesleği

Online formu doldurmak için iletilenlerin hepsi Müslümandır. Ankete katılanların yaklaşık %65'i kendilerini orta derece bir din bilgisine sahip kişiler olarak tanımlamaktadır. Ankete katılanların %26'sı, yalnızca temel bir İslam bilgisi olduğuna inanıyor. %7'si yüksek din bilgisine sahip olduğunu söylerken %2,6'sı din öğretmenidir.

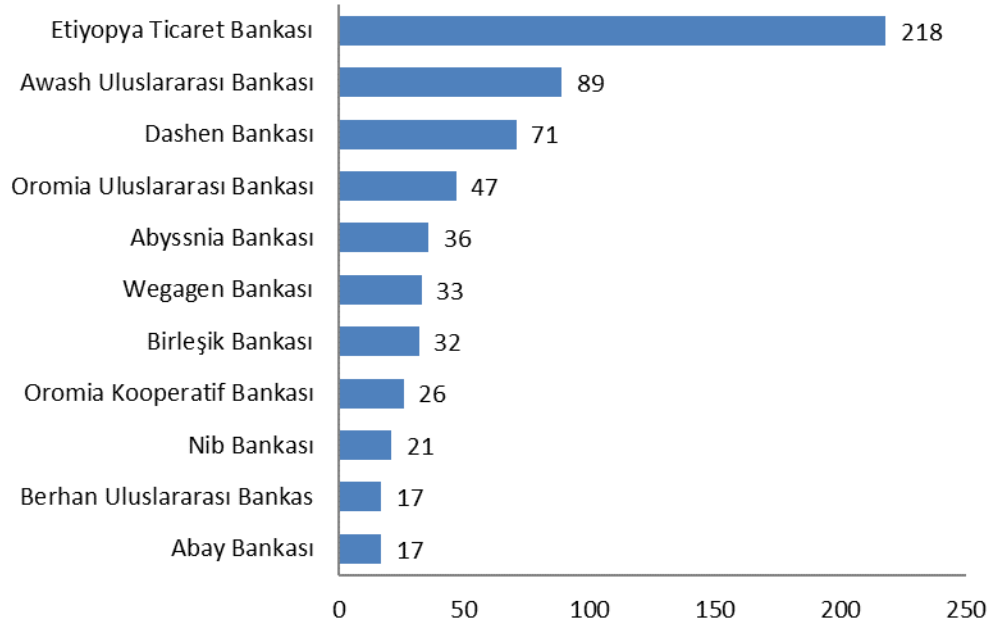
Şekil 13: Katılımcıların Dini Bilgi Derecesi

3.4.1 Bankacılık Deneyimleri

i. Herhangi bir banka hesabınız var mı? 'EVET' derseniz, hangi bankada hesabınız var?

272 kişiden 267'si veya %98,2'si banka hesabına sahiptir. Sadece 5 tanesinin banka hesabı yoktur. Üçü öğrenci, biri işsiz diğeri ise STK görevlisidir. Bunlardan dördü bankacılık hizmetine ihtiyaç duymuyor. Bu, farklı geçmişlere sahip hemen hemen tüm katılımcıların - yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve dini bilgi - bankacılık hizmetlerini kullandığını göstermektedir.

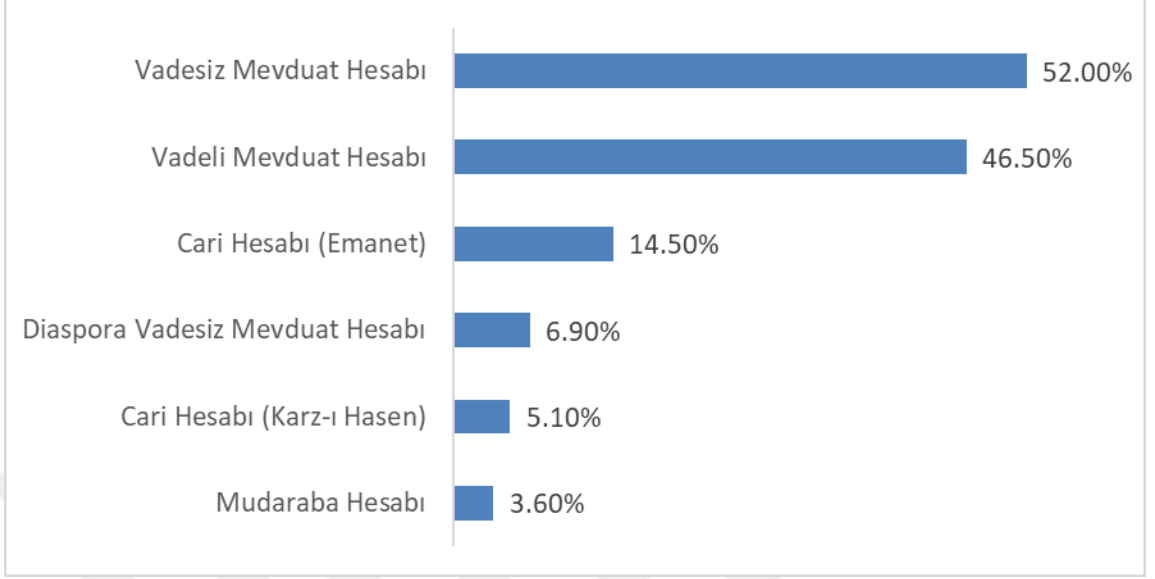
Ankete katılanların çoğunluğu (%82) Etiyopya Ticaret Bankası müşterisidir. Awash International Bank, katılımcıların %33,5'i tarafından ikinci tercih edilen bankadır. Üçüncü ve dördüncü yerlerde, %26,7 ve %17,7'si Dashen Bank ve Oromia International Bank kullanmaktadır. Ankete katılanların belirttiği en büyük sebep, bankaların erişilebilirliğidir. Ancak, %36,7'si banka hizmetlerini kullanmak zorunda kaldıklarını söyledi. Maaş ödemeleri, ticari işlemler, para transferi hizmetleri ve benzeri diğer nedenlerle olabilir. Bunun yanında memnun olmalarının nedeni olarak %25'i hizmet kalitesini, bir diğeri %13,5'i ise bankalara duydukları güveni gösteriyor.

Şekil 14: Toplum Tarafından Tercih Edilen Bankalar

ii. Ne tür banka hesabınız var?

Ankete katılanların yaklaşık %52'si konvansiyonel sisteminde *Vadesiz Mevduat Hesabı* (current account) sahipken, %46,5'i *Vadeli Mevduat* hesabına (saving account) sahiptir. %14'ünden fazlası bir *Cari Hesabı* (*Emanet veya Wadiah Saving*) hesabına sahipken, diğer %5,1'inin çeşitli bankalarda *Cari* (*Karz-ı Hasen veya Amanah Saving*) hesapları vardır. Mudaraba hesabı ise sadece %3,6'ü için tercih edilen bir hesap türüdür. Birçok ekonomik nedenden dolayı, %6.9 civarında, geleneksel sistemde bir diaspora dolar hesabına sahiptir. Detaylar bir sonraki şekilde sunulmaktadır.

Şekil 15: Katılımcıların Hesap Türleri

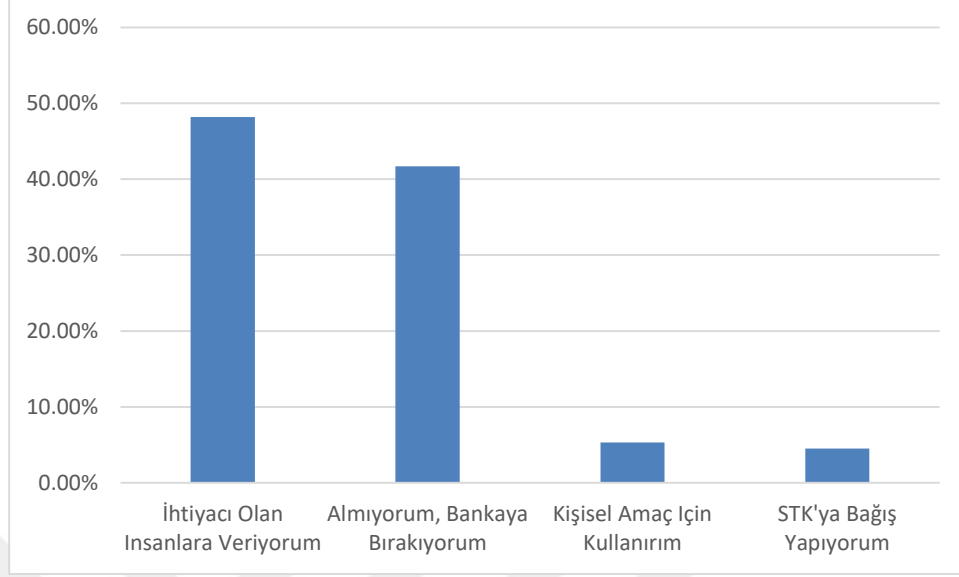
3.4.2 Faiz Ödemelerini Anlama ve Kullanma

i. Bankaların faiz oranlarının ribe? olduğuna ve bu nedenle dininizde yasak olduğuna inanıyor musunuz?

“Bankaların faiz oranlarının ribe veya dolandırıcılık olduğuna ve bu nedenle dininizde yasaklandığına inanıyor musunuz?” Cevap olarak %93'ten fazlası 'evet' demiştir. Bu, bankacılık hesaplarının mülkiyetine ve hesapların niteliğine aykırıdır. Bu, birçok insanın hizmetlerin şeriat uyumlu olmadığına inanmasına rağmen bankaları kullandığı anlamına geliyor.

ii. Varsa, bankadan tahsil edilen faiz ödemeleri ile ne yaparsınız?

Çoğu bankalardan faiz almaktan memnun değil, yine de banka hizmetlerini kullanmak zorunda kalıyor. Örneğin, %48'i bankalardaki mevduatlarına ödenen faizleri topladıklarını ancak ihtiyacı olan kişilere bağışladıklarını söyledi. Dahası, diğerlerinin %4,5'i faizi toplayıp çeşitli yardım kuruluşlarına bağışlamaktadır. Şaşırtıcı bir şekilde, başka bir 101 kişi (%41,4), mevduatlarının faiz getirdiğini ancak bankaya bıraktıklarını söyledi. Ne kişisel amaçlarla kullanıyorlar, ne de başkalarına bağış yapıyorlar. Sadece %5,3'ü faiz ödemelerini aldıklarını ve kişisel harcamalar için kullandıklarını kabul etmiştir.

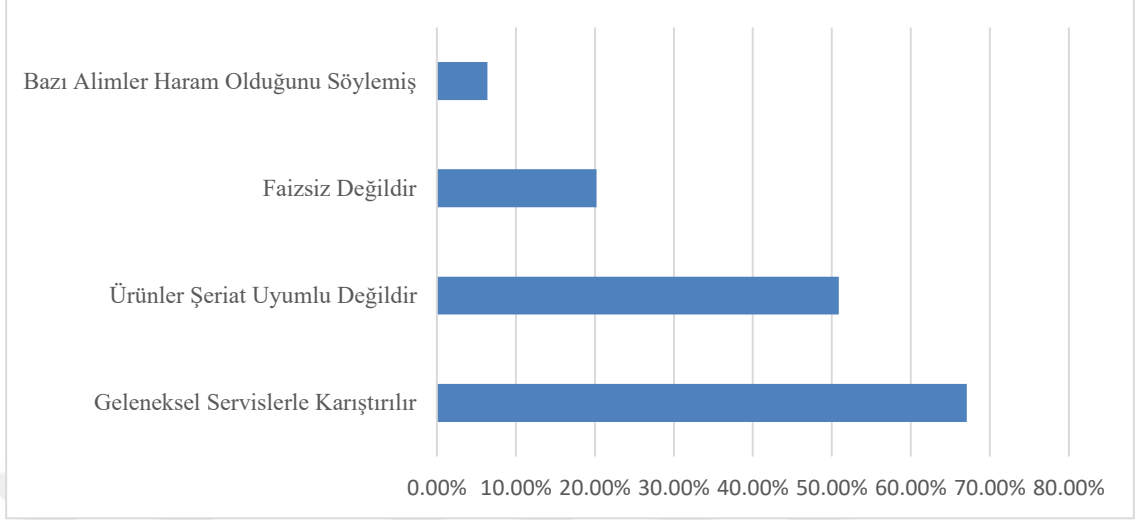

Şekil 16: Katılımcıların Faiz Ödemeleri Yönetimi

iii. Pencere Modeli bankacılığının şeriat uyumlu olduğuna inanıyor musunuz?

Katılımcılara faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin dini değerleriyle uyumlu olduğuna inanıp inanmadıkları ya da şeriat uyumlu olup olmadığı soruldu. Bunların sadece %15'i şeriat uyumlu bir hizmet olduğuna inanıyor. %57'si sistemin şeriat'a uygun olmadığından emin olmasına rağmen, yaklaşık %28'i kayıtsızlık veya yargılamak istemiyor. 'Hayır' diyen katılımcılar cevapları için farklı sebepler önerdiler.

Yaklaşık %67'si, pencere sisteminin konvansiyonel sistemle karıştırıldığını söyleyerek cevaplarını haklı çıkarmıştır. Bunların neredeyse yarısı, pencere temelli bankacılık ürünlerinin, İslam'ın ilkelerine dayanarak iyi gelişmiş olmadığına da inanıyor. %20,5 oranındaki bir diğer bölüm de faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin gerçekten faizsiz olmadığını düşünüyor.

Şekil 17: Katılımcıların Pencere Modelini Reddetme Sebepleri

Genel olarak, katılımcılar Etiyopya'daki faizsiz bankacılık hizmetleri penceresinin geleceğine farklı bir şekilde teklifte bulundular. Yaklaşık %55'i sistemin Tam Teşekküllü bir sisteme gelişmesi gerektiğine inanmaktadır. %16,9'u, sistemin görülmesi konusunda iyi bir tanıtım yaptığını söylerken, toplumda net bir imaj oluşturmak için yaklaşık %18,4'ü hizmetleri kapatmayı önerdi. Ancak, yaklaşık %7'si hizmeti olduğu gibi sürdürmeyi önerdi. Ayrıca, bildikleri konvansiyonel bankacılık sistemi ile faizsiz bankacılık hizmetleri penceresi arasındaki fark hakkındaki duygularını yansıtılmaları istenmiştir. Yaklaşık %45'i sistemlerin pratik olarak aynı olduğuna ve aradaki farkın yalnızca ad olduğuna inanıyor. Sadece %25'i, sistemlerin tamamen farklı olduğunu, %30'unun kayıtsız olduğunu söyledi.

3.4.3 Pencere Sisteminin Toplum Tarafından Kabulü

- i. Pencere modeli, Tam Teşekküllü şariat uyumlu bir banka kuruluncaya kadar Müslüman toplum için tamamen konvansiyonel olan sistemden daha iyi olabilir mi?*

Topluma faizsiz bankacılık hizmetleri penceresine verdiği tepkiyi değerlendirmek için çeşitli sorular sorulmuştur. İlk büyük soru, Tam Teşekküllü bir bankaya izin verilene kadar faizsiz bankacılık hizmet penceresinin kabulü ile ilgilidir. Yanıt verenlerin yaklaşık %46'sı olumlu cevap verdi; Tam Teşekküllü bir sistemin

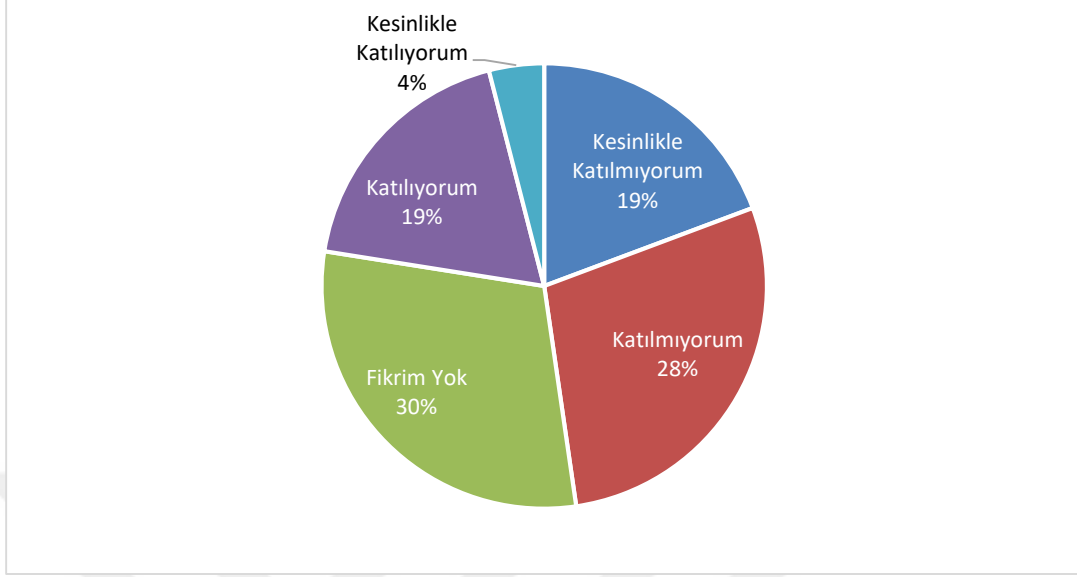
kurulması kadar konvansiyonel olandan ziyade pencere sisteminin kullanılması. Yaklaşık %31'inin zıt bir duruşu var; durum ne olursa olsun, pencereyi kullanmanın kabul edilemez olduğuna inanıyorlar. Bu konuda yaklaşık %23'lük önemli bir kısmı nötrdür.

Şekil 18: Pencere Modelini Bir Geçiş Olarak Kullanmak

Ankete katılanların yaklaşık %82'si, pencere sistemini kullanarak bankalardan herhangi bir maddi destek alarak ekonomik olarak fayda sağlayan birini tanımıyor. Böylece, toplumun faizsiz bankacılık hizmetleri penceresini olumlu olarak kabul ettiğine inanıp inanmadıkları sorulmuştur. Şaşırtıcı bir şekilde, sadece %22'si toplumun faizsiz bankacılık pencerelerini şeriat uyumlu olarak kabul ettiğini söyledi. Bu, ankete katılanların %78'inin Müslüman toplumun pencere sistemini mali hizmet zorlukları için bir çözüm olarak almadığına inandığını ima ediyor. Benzer şekilde, yaklaşık %65'i pencere sisteminin toplumun finansal sorunlarını çözmesini beklememektedir. Sadece %16'sı, toplumun finansal sınırlamalarını çözmeye yardımcı olmak için pencere sisteminin potansiyeli konusunda olumlu bir varsayıma sahiptir. Gerisi emin değil.

Şekil 19: Pencere Modelinin İnsanlar Tarafından Kabulü

ii. *Pencere Modeli hizmetlerini kullanmaktan korktuğunuz kaynaklar nelerdir?*

Faizsiz bankacılık hizmet penceresinin toplum tarafından reddedilmesi için dört ana neden önerilmektedir. Birincisi karma sistemlere sahip olmak. Yaklaşık %62'si faizsiz pencerenin, şeriat ile uyumlu olmayan konvansiyonel hizmetlerle karıştırıldığına inanmaktadır. İkincisi, insanlar pencere sisteminin kendi başına şeriat uyumlu olmadığını düşünüyor. Bu nedenle, bunu kullanmak normal bankacılık ve finansman hizmetlerinden farklı değildir. Ankete katılanların yaklaşık %47,5'i bu argümanı desteklemektedir. Üçüncüsü, yaklaşık %47'si pencere sistemine yatırmanın bankaların fonu izinsiz çeşitli faaliyetlerde kullanmalarına izin vermesinden korkuyor; alkol üretimi, domuz eti üretimi veya herhangi bir diğer haram veya faiz getiren iş. Dördüncü neden ise, insanların pencere sistemleri tarafından sağlanan fonların şeriat uyumlu ilkeler izlenerek toplanmadığını varsaymalarıdır. Bunların yaklaşık %32'sinde bu varsayım vardır. Aslında, bankaların sağladığı pencere hizmetlerinin çoğu, konvansiyonel kaynaklarından fon sağlamıştır.

Ayrıca, ankete katılanların faizsiz bankacılık pencere sisteminin ekonomik uygulanabilirliği, erişilebilirliği ve sadeliği hakkında ciddi endişeleri vardır. Ankete katılanların sadece %30'u pencere hizmetlerini erişilebilir ve kolay ulaşılabilir bulmuştur.

Bunların yarısından fazlası, sistemi erişilemez ve anlamak ve kullanmakta zorlandı. Öte yandan, halkın yaklaşık %75'i faizsiz bankacılık hizmetleri penceresini konvansiyonel olanlara göre daha pahalı veya ekonomik olarak uygun bulmamaktadır. Riba ile ilgili tüm risk ve zorluklarla, sistemin uygulanabilirliği tarafından motive edilmezler.

Şu anda, faizsiz anapara yatırma ürünü Cari Hesabı ve faizsiz ana finansman ürünü Murabahadır. Ankete katılanlar bankalardan çok daha fazla faizsiz bankacılık ürünü bekliyorlardı. Ancak, bankalar pencereler aracılığıyla sınırlı hizmetler veriyorlar. Katılımcıların yaklaşık %80'i sınırlı ürün türünden memnun değil. Cari Hesabı ve Murabaha, toplumun bütün gruplarına uymuyor; yatırımcılar, ithalatçılar, ihracatçılar, girişimcilik, memurlar, ev hanımları, öğrenciler ve diğerleri.

Tablo 24: Pencere Modelinde İnsanların Memnuniyeti

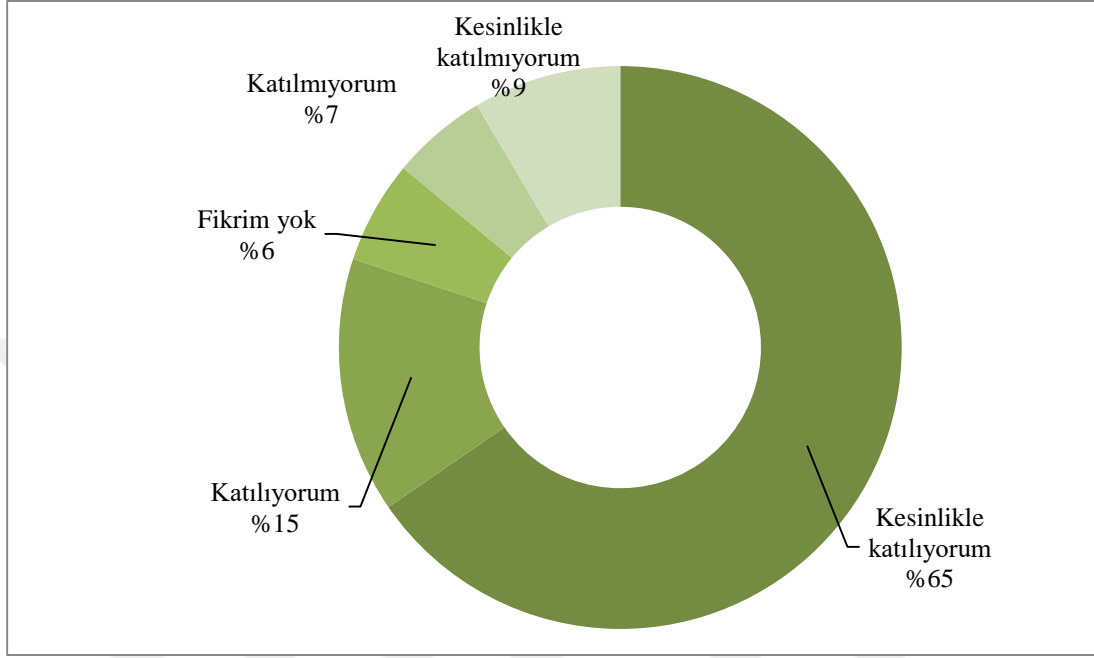
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Pencere modelinin kullanımı ekonomiktir ve konvansiyonel sistemden daha iyidir.	%20,4	%24,7	%29,8	%17,1	%8,0
Pencere model bankacılığının hizmetleri erişilebilir ve kullanımı kolaydır.	%13,8	%27,6	%28,4	%26,2	%4,0
Pencere modelinin ürünleri Etiyopya'daki Müslümanlar için yeterlidir.	%39,6	%38,9	%15,6	%3,3	%2,5

3.4.4 Tam Teşekküllü Faizsiz Bankalara Talep

i. Etiyopya'da Tam Teşekküllü şeriat uyumlu bankacılık sistemine gerçek bir talep var mı?

Ankete katılanların yaklaşık %80'i toplumda Tam Teşekküllü bir faizsiz bankacılık talebinin güçlü bir talep olduğuna inanıyor. Yaklaşık %15'i Etiyopya'da bir şeriat uyumlu banka için gerçek bir talep olmadığını söyledi. Gerisi, emin değildir.

Ancak, hepsi Tam Teşekküllü bir faizsiz bankacılık kurmanın basit olmadığını düşünüyorlar. Birçok yönden çeşitli zorluklar ve dirençler olduğuna inanıyorlar.

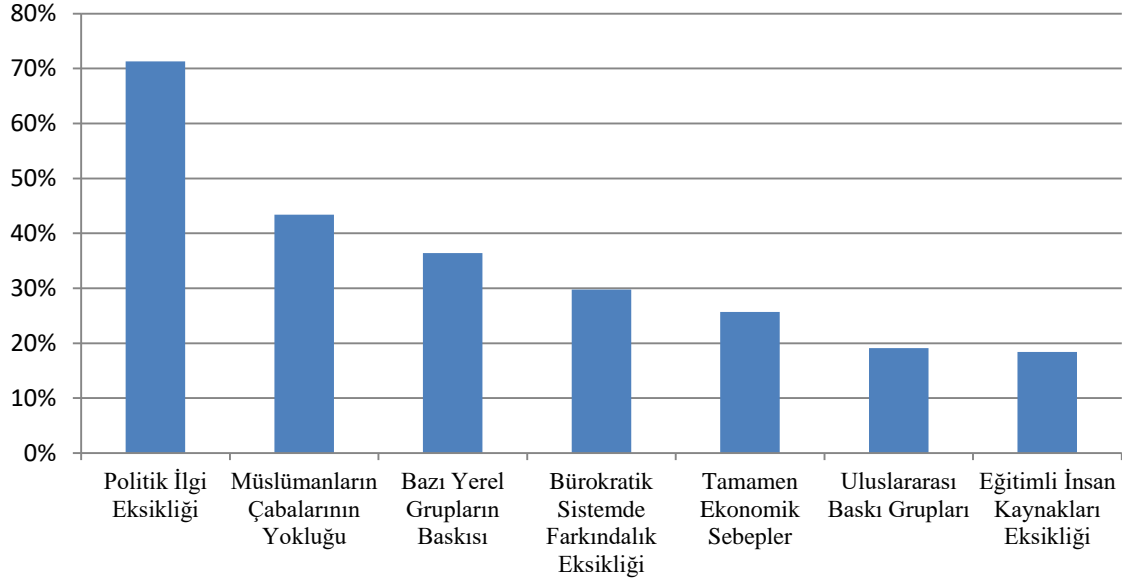

Şekil 20: Etiyopya'da Faizsiz Bankacılık Talep Derecesi

ii. Etiyopya'da Tam Teşekküllü bir şeriat uyumlu banka kurulmasında ana zorluklar /direnış kaynakları nelerdir?

Bazı grupların 10 yıl önce Etiyopya'da Tam Teşekküllü bir katılımcı bankası kurma çabalarını hatırlatan katılımcılara, bu tür girişimlerin neden başarısız olduğunu ve Etiyopya'da böyle bir bankanın bulunmadığı soruldu. Tekrar tekrar söylenen ana neden, girişime izin verecek siyasi isteksizlik eksikliğidir. %70'ten fazlası bu nedeni desteklemektedir. İkincisi, yaklaşık %45'i, Müslüman toplumların hükümeti faizsiz bankaların faaliyet göstermesine izin vermeye zorlaması için herhangi bir koordineli eylem ve baskı olmadığına inanıyor. Ankete katılanların önemli bir kısmı, bankanın kurulmasına karşı çalışan bazı yerel çıkar gruplarının olduğu ve ülkenin siyasi liderliği arasında farkındalığın bulunmadığına da inanıyor. Faizsiz bankacılığın kurulmasının Müslümanları desteklediği ve ekonomik dengesizlik yarattığı konusunda yanlış bir varsayım var. Beşinci bir sebep olarak, bazıları aynı zamanda Tam Teşekküllü bir

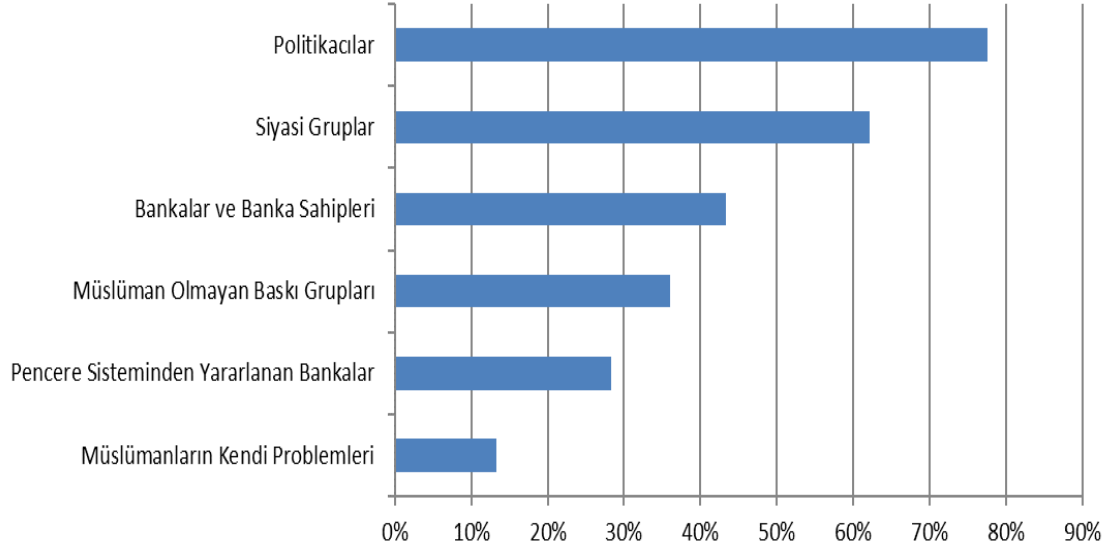
bankanın kurulmasının ekonomik olarak olanaksız olduğuna ve Etiyopya Merkez Bankası'nın ekonomik sonuçları dikkate alarak teklifi reddettiğine inanıyor.

Şekil 21: Faizsiz Bir Banka Kurmama Potansiyel Sebepleri

iii. Etiyopya'da Tam Teşekküllü şeriat uyumlu bir banka olmamasının nedenleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bugüne kadar yaşanan deneyimlere göre, Etiyopya'da, Tam Teşekküllü faizsiz banka bulma çabalarının yeniden başlatılması durumunda, çeşitli gruplardan kesinlikle bir direnç olacaktır. Ankete katılanların %75'inden fazlası ve %62'si politika yapıcıların ve bazı siyasi grupların en büyük dirençli gruplar olacağını düşünüyor. Çeşitli sahte ekonomik ve diğer nedenlerle, bu gruplar Tam Teşekküllü bir faizsiz bankacılığın kurulmasına izin vermeyebilirler. Bankalar bir sonraki direniş kaynaklarıdır. Yaklaşık %44 ve %29'u sırasıyla tüm pencerelerin ve pencereyi faaliyete geçiren bankaların Etiyopya'da Tam Teşekküllü faizsiz bir banka kurulmasına asla izin vermeyeceğine inanmaktadır. Bunun nedeni, bu bankaların faizsiz bankacılık hizmet pencerelerinden daha avantajlı hale gelmesidir. Katılımcıların yaklaşık %30'u gayrimüslim baskı gruplarının faizsiz bir banka kurmak için en büyük zorluk olduğuna inanmaktadır. Diğer %13'ü ise Müslümanların kendi sorunların Etiyopya'da faizsiz bankaların kurulmasındaki en büyük zorluklar olduğuna inanıyor. Ana zorluk, işbirliği eksikliğidir.

Şekil 22: Faizsiz Bankanın Kurulması İçin Direnç Kaynakları

iv. *Pencere Modeli bankacılık sistemini Tam Teşekküllü şeriat uyumlu banka ile nasıl ilişkilendirirsiniz?*

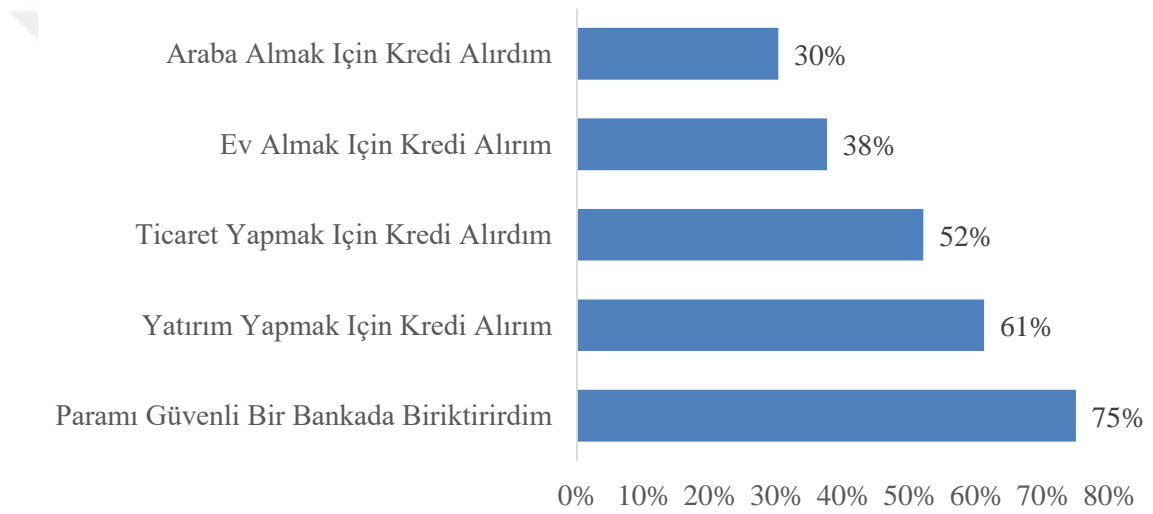
Mevcut pencere sistemiyle ilgili olarak, katılımcıların fikirleri çeşitlendirdi. Yaklaşık %40'ı, pencere sisteminin yakın gelecekte Tam Teşekküllü bir banka kurmak için tecrübe edinme aşaması olması gerektiğini söyledi. Ancak, yaklaşık %26'sı, pencere sisteminin varlığının, Müslüman toplumun finansal hizmet sorunlarını azaltarak, Tam Teşekküllü olanın kurulma şansını en aza indirdiğine inanmaktadır. Ayrıca, yaklaşık %32,6'sı, pencere sistem sahiplerinin, müşteri kaybetmemek için Tam Teşekküllü faizsiz bankaların kurulmasında en büyük dirençli gruplar olacağını düşünüyor.

Etiyopya ekonomisi sürekli büyüyor ve bankacılık sektörü de artıyor. Böyle ilerici senaryolarda, Tam Teşekküllü faizsiz bir bankanın kurulmasının ekonomik olarak mümkün olmadığı yönünde bazı iddialar vardır. Anketimizde, katılımcıların bu talebi kabul edip etmediklerini sorduk. %82'den fazlası reddetti, yalnızca %3,3'ü talebi kabul etti ve %14'ü ikilem içinde. Başka bir dolaylı soruda, %75'inden fazlası, Tam Teşekküllü banka kurulursa para biriktirmeye hazır olduklarını söyledi. Diğer %61 ve %52, sırasıyla ticaret ve yatırım amacıyla kredi almaya hazır. Bu, Tam Teşekküllü bir faizsiz banka için

gerçek bir talep olduğunu gösterir. Dahası, kullandıkları mevcut bankalardan Tam Teşekküllü bankalara geçme eğilimi çok yüksektir.

v. Etiyopya'da Tam Teşekküllü şeriat uyumlu bir banka kurulursa ne yapardınız?

Katılımcıların Tam Teşekküllü bir bankanın hizmetlerini kullanma niyetini değerlendirmek için bu soruyu sorduk. Cevaplayanlar tarafından tekrar tekrar söylenen beş ana cevap var. Ancak, çoğunun bankada tasarruf etmek istediğini görüyoruz.

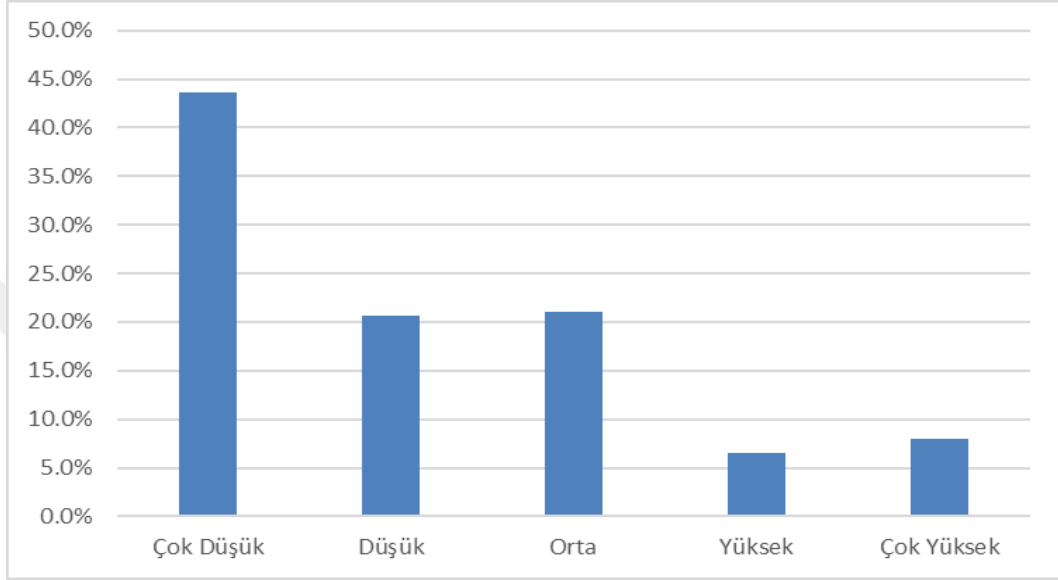
Şekil 23: Katılımcıların Tam Teşekküllü Bir Banka Kullanma Niyeti

Katılımcılardan % 75'inden fazlası, Tam Teşekküllü bir banka kurulursa, paralarını daha güvenli bir bankada biriktireceklerini düşünüyor. Bu, pencereleri özellikle tasarruf amacıyla kullanma konusundaki mevcut eğilim ile uyumludur. İkincisi, %61'den fazlası Tam Teşekküllü bankaları yatırım amacıyla kullanmayı beklerken %53'ü bankaları alım satım amaçlı kullanmayı planlıyor. Bu rakamlar, Tam Teşekküllü bir banka kurulursa tasarruf için daha güvenli bir banka ve yatırım ve ticaret için fon kaynakları oluşturabileceğini göstermektedir.

3.4.5 Müslümanların Hükümetten Beklentileri

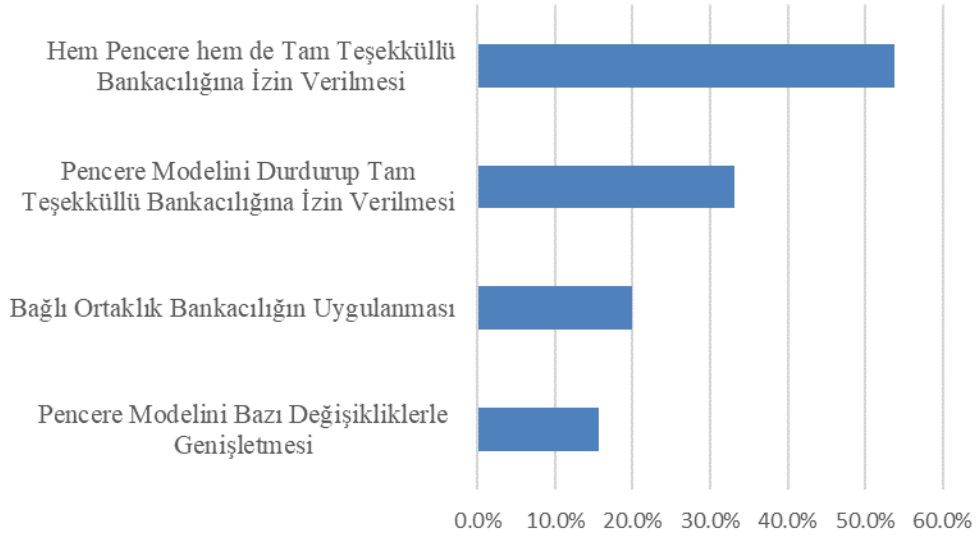
i. Hükümetin şeriat uyumlu Bankası desteklemek için genel istekliliğini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu soruda, toplumun Tam Teşekküllü faizsiz bir banka kurma konusundaki hükümeti destekleme konusundaki duygularını değerlendirildi. Aşağıdaki rakamı gördüğünüz gibi, çoğu devletin rolünden memnun değildir.

Şekil 24: Devletin Rolü Konusundaki Tepkiler

Başlangıçta, hükümetin Tam Teşekküllü bir bankanın kurulmasına izin verme isteği çok düşük olarak değerlendirildi. %86 civarında, ortalamanın altında olan 3/5'in altında bir değer verdi. Bu, halkın hükümetin girişimi desteklediğine inanmadığını gösteriyor. Ayrıca, hükümetin isteksizliği mevcut faizsiz bankacılık penceresini yönetmedeki başarısızlıklarına da yansımıştır. Faizsiz bankacılığa ilişkin net bir politika ve prosedür veya yönerge yoktur. Bu, sistemi belirsiz, kötü yönetilen ve uygulayıcı bankalar arasında doğada çeşitlendiren hale getiriyor. 272 kişiden sadece 32'si pazarda net bir çalışma politikası olduğuna inanıyor.

Şekil 25: Halkın Devletten Beklentileri

Yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi, şimdiki pencere sistemi ve kurulabilecek olan faizsiz Tam Teşekküllü banka ile ilgili olarak, katılımcılar dört farklı yaklaşım önerdiler. Yaklaşık 146 (%53,8) hükümetin her iki sistemin de çalışmasına izin vermesi gerektiğini önerdi. Bu, herhangi bir iyilik olmadan rekabet etmek ve doğal olarak kazanmak için bir şans verecektir. 91 kişi daha (%33,1) hükümetin Tam Teşekküllü faizsiz bankasına izin vermesini ve pencere sistemini genel olarak yasa dışı bırakmasını bekliyor. Üçüncü bir seçenek olarak, ankete katılanların yaklaşık %16'sı, mevcut sistemi fon mobilizasyonu ve finansman ürünlerinde bir miktar değişiklik yaparak genişletmeyi önerdi. Son olarak, yaklaşık % 20'si işletim bankalarının pencere hizmetleri için ayrı bir sermaye kullanmasını zorunlu kıldığını öne sürdü.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Faizsiz bankacılığın üç modeli vardır; tam teşekküllü, bağlı ortaklık ve faizsiz bankacılık hizmetleri penceresidir. Pencere yaklaşımı çoğunlukla Müslüman olmayan ülkelerde yaygın olarak görülürken, tam teşekküllü ve bağlı ortaklık modeller körfezde ve diğer Müslüman milletlerde yaygındır. Etiyopya'da, pencere modeli 2013'te tanıtıldı ve 10 bankayı çekmek için son 6 yıl içinde hızla genişletildi. Tüm zorlukları ve topluma karşı gösterdiği dirençle, yaklaşık 30 milyar ETB çekebilir (1,1 milyar ABD Doları'na eşdeğer).

Sektördeki en kritik gözlemlerden biri, sunulan ürün türleridir. Genel olarak, bankalar tarafından sunulan başlıca IFB pencere hizmetleri üç mevduat ürününde sınıflandırılabilir; Cari Hesap (Wadiah Hesap), Cari Hesap (Karz-ı Hasen) ve Mudaraba Mevduatı; ve tek finansman ve yatırım hizmeti ürünü: Murabaha'dır. Cari Hesap (Wadiah Hesap), emanet sahibine faiz vermeyen tasarruf hesabına benzer bir ürün iken, Cari Hesap (Karz-ı Hasen) ise bir cari hesabına benzer türüdür. Mudaraba, sabit vadeli mevduat hesabı türü olarak uygulanmaktadır. Mukayyet mudarebe (restricted mudarebe) sisteminde, banka sermaye sahibi tarafından belirlenen şartlara uymak zorundadır. Mutlak mudarebe (unrestricted mudarabe) ürünlerde ise banka herhangi bir şeriat uyumlu işinde kullanılabilir. Herhangi bir şartın koşulmadığı mudarebedir. Yatırım kategorisinde, banka müşterilerinin talep ettiği kalemleri maliyet artı kâr sözleşmesi ile sağlayarak Murabaha ürününü kullanmaktadır. Bu durum, bankalar bedava topladığı mevduatı murabaha adına yüksek kâr ile müşterilerine vererek kazanmasına büyük bir fırsat verir.

Bankaların faizsiz bankacılık ve finans ürünlerine sahip olmalarına rağmen, uygulanan başlıca ürünler çok azdır. Ayrıca bankaların çoğu, pencere hizmetlerinde çok miktarda mevduat topladı. Bununla birlikte, finansman projelerinin ve diğer ticari faaliyetlerin oranı çok düşüktür. Örneğin, 2018'de Oromia Uluslararası Bankası, Oromia Kooperatif Bankası ve Birleşik Bankası'nın finansman/mevduat oranı sırasıyla %53, %30 ve %31'dir. Bu, faizsiz bankacılık ve finansman sunan hemen hemen tüm bankaların yüz milyon dolar biriktirdiği anlamına geliyor. ancak yarısını kullanarak bile projeleri finanse etmiyorlar.

Sektörde faaliyet gösteren 10 bankanın 8'inin verileri eksik olmasına rağmen, sunulan örneklere göre hizmeti kullanan müşteri sayısı önemli ölçüde artmaktadır. Ancak ortalama mevduattaki artış, finansmandan daha yüksek oranda artmaktadır.

Tablo 1: Faizsiz Mevduat ile Finansman Arasındaki Karşılaştırma

	OIB		CBO		United Bank	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Mevduat (Milyon ETB)	2,030	3,013	460	2,200	347	644
Finansman (Milyon ETB)	1,055	1,586	220	658	88	198
Finansman-Mevduat Oranı	0.52	0.53	0.48	0.30	0.25	0.31
Müşteri Sayısı	167,451	248,614	250,000	660,000	-	-
Ortalama Mevduat	12,123	12,119	1,840	3,333	-	-
Ortalama Finansman	6,300	6,379	880	997	-	-

Kaynak: Her Bankanın İnternet Sitesinden Derlendi

Rakamlara göre, Etiyopya'da daha çok bankanın faizsiz pencere piyasalarına iki ana sebepten dolayı girdiğini söyleyebiliriz. İlk sebep bankaların pencereyi en ucuz fon seferberliği kaynağı olarak kullanmalarındır. Cari Hesap (Wadiah Hesap), Cari Hesap veya Karz-ı Hasen'deki en yüksek oranlar bankalara aylarca ve yıllarca milyarlarca ETB'yi serbestçe kullanmalarını sağlıyor. Yukarıdaki tabloda verilen rakamlara göre ortalama mevduat yaklaşık 2 milyar ETB olabilir. Ayrıca Etiyopya Ticaret Bankası ülkedeki en büyük ve en çok kullanılan bankadır. Bu nedenle, diğerlerinden daha fazla sayıda müşteriye sahip olması beklenmektedir. Bu nedenle, pencere sistemindeki toplam mevduatın 30 milyar ETB'den fazla olduğunu tahmin edebiliriz. Bu miktardaki para, Etiyopya Ticaret Bankası hariç, pencere hizmetli tüm bankaların toplamının sermayesine eşittir.

Bankaların hızlı bir şekilde IFB penceresine girmesinin ikinci nedeni, bankaların müşterilerini korumak için birbirleriyle rekabet etmeleridir. Pencere sisteminin tanıtılması, genel olarak müşterilerin, özellikle de Müslüman müşterilerin güvenini kazanma aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, bankalarını terfi ettirerek faize duyarlı olmayan Müslüman müşterileri de çekebilirler. Finansal faydaların ötesinde, bankalar

esnekliklerini, sisteme açık olmalarını ve müşterilerinin faizsiz hizmet taleplerini karşılayabileceklerini göstermek istemektedir. Bu yüzden bazı bankalar sisteme giriş yapmıştır ancak hizmetleri çok sınırlı. Örneğin, yeni giriş yapanlar, Dashen Bank, Wegagen Bank ve Abyssinia Bank, sınırlı IFB hizmetlerine sahip ancak henüz tam olarak işlevsel değil.

Ayrıca faizsiz bankacılık ve finansman pencere sistemi genellikle bankalar için kârlıdır. Faizsiz bankacılık bankaların genel mali kapasitelerindeki payı %5'in üzerinde olmasa da en yüksek Oromia Uluslararası Bankası'na ait olup, %12 civarında mevduat payı ve %20'lik yatırım payıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, herhangi bir ödeme yapmadan yüksek mevduat oranı bankaları yüksek oranda faydalandırmaktadır. Ayrıca ortalama Murabaha yatırım finansmanı %30'un üzerindedir. Yine bu, konvansiyonel sektörün kârından daha yüksektir.

Alınan örneklemeden, nüfusla ilgili bazı önemli sorunları da anlayabiliriz. Birincisi, bankacılık deneyimleri ve hesap türleri ile ilgilidir. Görece eğitimli ve genç Müslüman gençlik bankası kullanıcılarının çoğunluğu (%82'den fazla) Etiyopya Ticaret Bankası müşterisidir. Erişilebilirliği ve güveni nedeniyle bunu tercih ediyorlar. Ayrıca, kamu bankalarından faiz ödemenin veya faiz toplamının, sharia ilkelerini uygulama açısından özel bankalardan daha makul olduğuna inanmaktadırlar. Yarısından fazlası faizsiz cari hesabı tercih ediyor. Cari hesap kullanıcıları her zaman para çekmek için ilgi nedeniyle değil, bankadan faiz toplamak istemedikleri için tercih ederler. Yaklaşık %47'si de faizli normal tasarruf hesabını tercih etmektedir. Sadece %14,3, %5,1 ve %3,3 sırasıyla, Tasarruf Cari Hesabı ve Emanet Cari Hesabı ve Mudaraba hesaplarını kullanmaktadır. Bu, Müslüman toplumun hala konvansiyonel bankacılığı pencere faizsiz bankacılığından daha çok tercih ettiğini göstermektedir. Bu, pencere sistemi ürünlerini konvansiyonel ürünlerden ayırt etmenin zorluğu, bilgi eksikliği veya pencere hizmetlerine erişim eksikliğinden kaynaklanır.

Her durumda ve bankacılık deneyimlerinde, bankalar çok avantajlıdır. Bunun nedeni, tasarruf hesabının kullanıcılarının çoğunun menfaatleri tahsil etmemesidir ve birçoğu faiz oranını muaf tutmak için cari hesap seçeneğini kullanmak zorunda kalır.

Ayrıca, Cari Hesap (Wadiah Hesap), Cari Hesap (Karz-ı Hasen) ve Mudaraba mevduat ürünleri, bankalar için milyarlarca ETB mevduatı oluşturuyor. Çalışmanın en şaşırtıcı bulgularından biri ise, banka kullanıcılarının mevduatlarının %41'inden fazlasına ilgi duymasına karşın, bankalardan tahsil etmemeleridir. 10 milyar ETB'nin (pencere hizmetlerinde toplam mevduatın %33,3'üne eşittir) tasarruf hesabı şeklinde saklandığını ve faizinin bankalara bırakıldığını varsayarsak, yılda 700 milyondan fazla ETB üretiyorlar. 2018 yılında, ulusal tasarruf mevduatı 382 milyar ETB'nin üzerine çıkmıştır (Etiyopya Ulusal Bankası, 2018). Yarısının Müslüman toplum tarafından yatırıldığını düşünürsek, yaklaşık 191 milyar ETB'nin Müslüman toplumuna ait olduğunu görüyoruz.

Örnekleme sonuçlarımıza göre, %42'si konvansiyonel mevduattan faiz almamaktadır. Bu, 80 milyardan fazla ETB (Etiyopya para birimi) için faiz oranının bankalara bırakıldığı anlamına geliyor. Bunu basitçe hesaplayabiliriz. Şu anda, banka oranı %7'dir. Bu, Müslümanların mevduatından toplanan yaklaşık 5,6 milyar ETB'nin serbestçe bankalara bırakılması anlamına geliyor. Dünyanın en fakir ülkelerinden biri olan Etiyopya'da 200 milyon dolara eşdeğer 5.6 milyar ETB, birçok küçük ve orta ölçekli proje yapabilir. Başka bir deyişle, bu para Oromia Kooperatif Bankası, Oromia Uluslararası Bankası ve Abay Bankası'nın sahip olduğu sermayenin bir miktarından biraz daha yüksektir. Bir banka olsaydı, Etiyopya Ticaret Bankası'ndan sonra sermaye bakımından en büyük banka olurdu.

Faizsiz bankacılık penceresinin kabul, biz genel olarak ve özellikle pencere hizmetlerinde banka müşteri sayısının arttığını gözlemliyoruz. Bankalardaki toplam mevduat, 2016 yılında 438 milyar ETB'den 2018'de 730 milyar ETB'ye ulaşmıştır. Bu nedenle, müşteri sayısındaki artış veya pencere hizmetlerindeki mevduat miktarı, toplumdaki hizmetlerin kabulü için açık bir göstergesi değildir. Müslüman banka kullanıcılarının sadece %22'si konvansiyonel pencere hizmetlerine göre IFB pencere ürünlerini tercih ediyor. Bu açıkça Etiyopya'da pencere modeli için kabul seviyesini göstermektedir. Çoğu insan konvansiyonel hizmetlerle aynı olduğunu düşünüyor, ancak bankalara ücretsiz olarak para yatırdıklarını ve bankanın serbestçe kullanmalarını sağlıyor.

Toplumun sadece %15'i pencere sisteminin şeriat uyumlu olduğuna inanıyor. IFB penceresi konvansiyonel hatlarla aynı fonları paylaştığı için, ürünler İslam ilkelerine göre tasarlanmamıştır ve Etiyopya Müslüman alimler arasında fikir birliği yoktur. Bu nedenle birçok kişi hala pencere hizmetlerinin varlığını görmezden geliyor ve konvansiyonel olanı, genel olarak ticari bankada faizini toplamadan veya cari bir hesap kullanmadan kullanmaya devam ediyor. Bu nedenle, toplum üyelerinin yaklaşık %85'i ya IFB pencere hizmetlerinin iyileştirilmesini ya da en kısa zamanda kapatılmasını istiyor.

Ankete göre, IFB pencere sistemi toplum tarafından kabul edilmemektedir. Aynı zamanda toplumun kritik finansal sorunlarını da çözememektedir. Bankalar artık Müslümanlardan mevduat toplamaya, finanse etmeye ya da projeye finanse etmekten çok daha fazlasını yapıyorlar. Bu, Müslüman gençlik, girişimciler, yatırımcılar, ithalat, ihracat ve diğerleri için tüm gelir düzeylerinde banka hizmetlerine sınırlı erişimin olduğu anlamına gelir.

Bu nedenle, Etiyopya'da pencere yaklaşımının toplumu ikna etmekte ve önemli finansal talepleri karşılama konusunda başarılı olmadığı sonucuna varabiliriz. Aksine, ülkedeki tam teşekküllü faizsiz bankalara güçlü bir talep vardır. Pek çok insan, pencere servislerinin varlığının, tam teşekküllü servislerin ortaya çıkması üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu düşünüyor. Bu yüzden birçok insan hükümetten tam teşekküllü bir bankanın kurulmasına ve pencere hizmetlerinin sona ermesine izin veren bir politika yayınlamasını beklemektedir. en azından aynı anda ikisinin de varlığını bekliyorlar. Ancak, tam teşekküllü bankalara izin verilirse, pencere hizmetlerinin sürekliliği, müşteri kayması olasılığı nedeniyle söz konusu olacaktır. Sonuç olarak, birçok kişi, pencere hizmetleri sunan mevcut bankaların, tam teşekküllü bir bankacılık sistemi oluşumu için en büyük dirençli gruplardan biri olduğunu düşünüyor.

Tam teşekküllü bir IFB modeli, pencere modeli kullanılarak elde edilemeyen bazı faydalara sahip olabilir. İlk olarak, tam teşekküllü bir bankacılık modeli meydan okurcasına Müslüman topluma yardım edecek ve bankacılığın katılımını önemli ölçüde artıracaktır. Bunun karşılığında ekonominin ve yoksulluğun azaltılması çabalarının ülke üzerinde büyük bir etkisi olabilir. Basitçe, kandırıcı bir etkiye sahip olacak. İkincisi, tam

teşekküllü IFB bankaları yatırım üzerinde kayda değer bir etkiye sahip olabilir. Faizsiz bankacılık ve finansman penceresi hizmetleri temel olarak mevduat hedeflemesine rağmen, tam teşekküllü bankalar, mevduat sahipleri için kâr elde etmek için mutlaka yatırım ve ticaret yapacaklardır. Son olarak, tam teşekküllü bankalar, düşük tasarruf düzeyi ve yüksek risk oranı üretme niteliği nedeniyle, pencereler tarafından göz ardı edilen mikrofinans hizmetleri sunma potansiyeli ve ilgisine sahip olabilir.

Ancak tam teşekküllü bankaların kurulması ve yönetiminin basit bir proje olması beklenemez. Birinci sebep, insan kaynakları eksikliğidir. Faizsiz bankaların teorileri ve uygulamaları hakkında çok az bilgi bulunan bir ülkede, tamamen faizsiz bir bankayı yönetmek kolay değildir. Ayrıca, ülkedeki ekonomik koşullar ve hizmetlerin maliyeti göz önüne alındığında, yeni bir bankanın deneyimli özel bankalarla rekabet etmesi çok muhtemeldir. Diğer büyük mesele bir zamanlar tam teşekküllü bir banka işlemine izin verilmesidir; birçok banka aynı anda ortaya çıkabilir. Herhangi biri kısa bir süre içinde başarısız olursa, hepsi müşteri güvenini ve sonra müşteri kaybedebilir. Bu nedenle, başarılı bir işletme için eleştirel bir yaklaşımla yaklaşılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abay Bank: **Yıllık Rapor 2018**, <https://www.abaybank.com.et/annual-reports/v/7/Annual-Report-2018.pdf.pdf>, Mart 11, 2019.
- Abbink, Jon: “An Historical-anthropological Approach to Islam in Ethiopia: Issues of Identity and Politics”, **Journal of African Cultural Studies**, C. 11, No. 2, Aralık 1998, ss. 109-124.
- Abdel Mohsin, Magda Ismail: “The Practice of Islamic Banking System in Sudan”, **Journal of Economic Cooperation**, C. 26, No. 4, 2005, ss. 27-50.
- Abdullah, Atikullah: “A Comparison between Malaysia and Indonesia in Islamic Banking Industry”, **Research Journal of Business and Management**, C. 4, No. 3, 2017, ss. 276-286.
- Abyssinia Bank: **Yıllık Rapor 2017**, <https://www.bankofabyssinia.com/index.php/downloads/financial-report.html>, Mart 1, 2019.
- Ahmad, Suraya; v.d: “Measuring the Malaysian Islamic Subsidiaries and Commercial Banks’ Efficiency”, **Business Innovation IPEDR**, C.38, 2012.
- Ainley, Michael; v.d: **Islamic Finance in the UK: Regulation and Challenges**, Financial Services Authority, UK, 2007.
- Alharbi, Ahmad: “Development of the Islamic Banking System”, **Journal of Islamic Banking and Finance**, C. 3, No. 1, Haziran 2015, ss. 12-25.
- Ali, Salman Syed **Islamic Banking in the MENA Region**, Saudi Arabia, IRTI Working Paper 1433-01, 2012.
- Ariffa, Mohamed: “Islamic Banking in Malaysia: The Changing Landscape” **Institutions and Economies**, C. 9, No. 2, Nisan 2017, ss. 1-13.

- Arnaldo, Mauri: “Origins and Early Development of Banking in Ethiopia”,
Department of Economics University of Milan, Italy,
Departmental Working Papers. 10.2139/ssrn.667265., 2003.
- Ashraf, S. Husain; “Islamic Banking in Iran: Progress and challenges”, Kuwait
Giashi, Ali **Chapter of Arabian Journal of Business and Management**
Alizadeh: **Review**, C. 1, No.2, Ekim 2011, ss. 31-44.
- Awash Bank: **Yıllık Rapor 2018**,
https://www.awashbank.com/pdf/Annual_Report_2017-18.pdf,
Mart 12, 2019.
- Bank of England: “Islamic Banks and Central Banking”, **Quarterly Bulletin**, Q3,
2017.
- Bezabeh, Admassu, “Banking Sector Reform in Ethiopia”, **International Journal of**
Desta, Asayehgn: **Business and Commerce**, C. 3, No.8, Nisan 2014, ss.25-38.
- Commercial Bank **Company Profile**, Nisan 21, 2019,
of Ethiopia (CBE): <https://www.combanketh.et/AboutUs/CompanyProfile.aspx>, Mart
2, 2019.
- Cooperative Bank **Yıllık Rapor 2018**,
of Oromia: [https://www.coopbankoromia.com.et/index.php/en/download/ann
ual-report](https://www.coopbankoromia.com.et/index.php/en/download/annual-report), Mart 12, 2019.
- De Vaus, David: **Surveys in Social Research**, Routledge, Australia, 2002.
- De Vaus, David: **Research Design in Social Research**, Routledge, Australia, 2001.
- Di Mauro, Filippo; **Islamic Finance in Europe**, European Central Bank, Haziran
v.d: 2013.
- Federal Ministry **“World Poverty Clock”**,
for Economic <https://worldpoverty.io/about/index.php?language=en>, Mart 5,
Cooperation and 2019.
Development of
Germany:

- Fiechter, Jonathan; v.d: **Subsidiaries or Branches: Does One Size Fit All?** IMF, Mart 7, 2017.
- Global Islamic Finance Report: “Looking for the Perfect Islamic Window,” 2014, ss: 110-118.
- Islamic Bankers Resource Centre: **“Discussions on Islamic Banking: Islamic Banking Operating Model”**, Mayis 13, 2017, <https://islamicbankers.me/2017/05/13/islamic-banking-operating-model/>, Mart 10, 2019.
- Islamic Financial Services Board: **“Prudential and Structural Islamic Financial Indicators (PSIFIs)”**, <https://psifi.ifsb.org>, Nisan 15, 2019.
- Kahf, Monzer: **“Fatawa on Islamic Banks: Rationale and Operations of Islamic Banks”**, Ocak 1, 2002, http://monzer.kahf.com/fatawa/2000-2002/FATAWA_ISLAMIC_BANKS.pdf, Mart 2, 2019.
- Kettell, Brian: **Introduction to Islamic Banking and Finance**, UK, John Wiley & Sons Ltd, 2011.
- Khan, M. Fahim: “Islamic Bankng in Europe: The Regulatory Challenge”, **Islamic Banking and Finance in the European Union: A Challenge**, Ed. By M. Fahim Khan, Mario Porzio, UK, Edward Elgar, 2010.
- Malik, Mohd Iqbal: “An Introduction to Islamic Banking (Rise and Development)”, **Journal of Islamic Banking and Finance**, C.2, No. 1, Mart 2014, ss. 261-268.
- Mei Nur, Aslam; v.d: “How Islamic is Islamic Banking in Indonesia?” **JKAU: Islamic Econ.**, C. 29 No. 2, Temuz 2016, ss.153-165
- Mustafa, Sherif: “Shari’a Compliance Challenges in Islamic Banking Windows” **Islamic Economist**, Mayis 20, 2017, <https://Www.Islamiceconomist.Com/?Author=33>, Mart 10, 2019.

- National Bank of Ethiopia: “**Quarterly Bulletin: First Quarter 2017/18**”, C. 34, No. 1, 2018.
- Nib Bank: **Yıllık Rapor 2018**, <http://www.nibbanksc.com/resource-to-download> , Mart 2, 2019.
- Onour, Ibrahim A., Abdalla, Abdelgadir: “Efficiency of Islamic Banks in Sudan: A non-parametric Approach” **Journal of Islamic Economics, Banking and Finance**, C. 7 No.4, Ekim-Kasim 2011, ss. 80-94.
- Oromia International Bank: **Yıllık Rapor 2018**, <http://www.orointbank.com/node/91>, Mart 1, 2019.
- Parveen, Tamiza; Zadeh, Erisa Langari; Syed, Ahmed Muzakkir: “Evolution of Islamic Banking in IRAN: Prospects and Problems”, **IOSR Journal of Business and Management**, C. 17, No. 9, Ey. 2015, ss. 61-66.
- Sari, Mutiara Dwi; Bahari, Zakaria; Hamat, Zahri: “History of Islamic Bank in Indonesia: Issues Behind Its Establishment”, **International Journal of Finance and Banking Research**, C. 2, No. 5, 2016, ss. 178-184.
- Schoon, Natalie: **Islamic Finance in the United Kingdom**, United Kingdom, Spiramus Press, 2010.
- SESRIC: “OIC Statistics Database (OICStat)”, <http://www.sesric.org/oicstat.php>, Nisan 1, 2019.
- Shamiev, Ahmet: “**Islamic Finance in the UK**”, the Department for Business, Innovation and Skills, and the Foreign and Commonwealth Office, British Embassy Bishkek 2015.
- Solé, Juan: “Introducing Islamic Banks into Conventional Banking Systems”, **IMF**, WP/07/175, 2007.
- TheCityUK: “Key Facts about the UK as an International Financial Centre”, UK, 2018.

- United Bank: **Yıllık Rapor 2018**,
<http://www.unitedbank.com.et/index.php/annualreport2018>, Mart
12, 2019.
- United Nations
Development
Programme: “**Human Development Data (1990-2017)**” [hdr.undp.org/en/data-
visualization-challenge-2019](http://hdr.undp.org/en/data-visualization-challenge-2019), Mart 5, 2019.
- Varsak, Serkan: “Participation Banking in Turkey and Its Effects on the Turkish
Financial System” **Balkan and Near Eastern Journal of Social
Sciences**, No. 03, 2017, ss. 104-109.
- Wasti, Aarij: “Whether to Prohibit Islamic Windows”, **Islamic Finance News**,
C. 9, No. 20, Aralık 2012, ss. 20 - 21.

EKLER

EK 1: SURVEY QUESTIONNAIRE **The Demand for a Sharia-Compliant Banking in Ethiopia**

Dear respondents, thank you in advance for filling this questionnaire. The purpose of this survey is to study the acceptance, effectiveness and services of the existing Window Based Interest-Free Banking and assess the demand for a full-fledged Sharia-Compliant banking system in Ethiopia. Even though it is for a Master's thesis in Islamic Economics and Finance, this study contributes to the limited works on the topic in Ethiopia. So, considering its objective, please help us by filling this form appropriately.

* Required

Part 1: Background

1. Age *
  - 18-25
  - 26-35
  - 36-50
  - Above 50
2. Sex *
  - Male
  - Female
3. Academic Status *
  - High School Graduate
  - Degree
  - Masters
  - PhD
  - Other:
4. Academic Background *
  - Business and related departments
  - Social sc.
  - Natural sc.
  - Religion and related departments
  - Other:
5. How do you evaluate your religious knowledge?
  - Basic
  - Intermediate

- High
  - I am a Ustaz - a religious teacher
  - Other:
6. Job *
- Businessperson
  - Civil Servant
  - Farmer
  - NGO Sector
  - Housewife
  - Student
  - Unemployed
  - Other:
7. Type of your job, if you are working? *
- Shopkeeper
  - Distributor
  - Exporter
  - Importer
  - Producer
  - Service provider
  - Public Sector
  - Farming
  - Civil Society Organization
  - Other:
8. Place of residence *
- Addis Ababa
  - Out of Addis Ababa

Part 2: Your Banking Experience

9. Do you have any bank account? *
- Yes
  - No
10. If you say 'NO', what is your reason?
- It is prohibited in my religion
  - I do not need any banking service
  - I am not satisfied with the services of the banks
  - Other:
11. If you say 'YES', in which bank do you have an account?
- Abay Bank S.C
  - Addis International Bank S.C

- Awash International Bank
- Bank of Abyssinia
- Berhan International Bank
- Bunna International Bank
- Commercial Bank of Ethiopia
- Construction and Business Bank
- Cooperative Bank of Oromia
- Dashen Bank
- Dehub Global Bank S.C
- Development Bank of Ethiopia
- Enat Bank S.C
- Lion International Bank
- Nib International Bank
- Oromia International Bank
- United Bank
- Wegagen Bank
- Zemen Bank
- Other:

12. What type of bank account do you have? *

- Saving account (interest-bearing deposit account)
- Current account (without interest payments)
- Mudaraba
- Wadia Saving
- Amana Current
- Diaspora account
- Other:

13. Why do you prefer this/these bank/s?

- Quality of Services
- Trust
- Accessibility
- I do not have any other option - It was mandatory
- Better interest rate payments
- I am a shareholder
- The bank belongs to my ethnic group
- The bank belongs to followers of my religion
- Other:

14. Do you believe that the bank interest rates are RIBA/USURY and thus prohibited in your religion? *

- Yes

- No
15. What do you do with the interest payments collected from the bank, if any?
- I do not take it, leave it to the bank
  - I give to needy people
  - I donate it to an NGO
  - I use it for personal purpose
  - Other:

Part 3: Your attitude towards the Current Interest-Free Banking Window System

16. Do you think that the window-based banking is Sharia-Compliant? *
- Yes
  - No
  - Maybe
17. If your answer is 'NO', what is the reason?
- It is interest-based
  - It is mixed with the conventional banking services
  - The services are not developed using Islamic principles
  - Muslim scholars have declared them “Haram”
  - Other:
18. How do you evaluate the system? *
- It must be promoted
  - It must be upgraded
  - It must be closed
  - It must continue like this
  - Other:
19. According to your understanding of Riba/Usury, do you think that the current system is really different from the conventional banking system? *
- Yes
  - No
  - Maybe
20. Can it be better than the fully conventional system for the Muslim community until a full-fledged Sharia-Compliant bank is established? *
- Strongly disagree
  - Disagree
  - Neutral
  - Agree
  - Strongly agree
21. In your observation, is the current system accepted by the Muslim community in Ethiopia? *
- Strongly disagree

- Disagree
  - Neutral
  - Agree
  - Strongly agree
22. What are your sources of fear to use the current services?
- The system may not be Sharia-Compliant
  - The bank may be mixing the Sharia-compliant sources with the others
  - The bank may use the money for Haram projects
  - The bank may use fund from Haram sources
  - Other:

Part 4: Effectiveness of the window-based banking system

23. Do you know anyone who used the current system and became successful?
- Yes
  - No
24. Do you think that the current system will solve the financial problems of the Muslim community? *
- Yes
  - No
  - Maybe
25. The system is economically fair to use and better than the conventional system *
- Strongly disagree
  - Disagree
  - Neutral
  - Agree
  - Strongly agree
26. The services of the window-based banking are accessible and simple to use *
- Strongly disagree
  - Disagree
  - Neutral
  - Agree
  - Strongly agree
27. The current products, such as Murabaha, are enough for the Muslims in Ethiopia *
- Strongly disagree
  - Disagree
  - Neutral
  - Agree
  - Strongly agree

Part 5: The demand for a full-fledged Sharia-Compliant Banks

28. There is a real demand for a full-fledged Sharia-Compliant banking system in Ethiopia *

- Strongly disagree
- Disagree
- Neutral
- Agree
- Strongly agree

29. What are the major sources of challenges/resistance in establishing a full-fledged Sharia-Compliant bank in Ethiopia? *

- Policy makers
- Political groups
- Banks and bank owners
- Banks benefited by introducing the Window-based system
- Non-Muslim interest groups
- Muslims themselves
- Other:

30. What do you think about the reasons of NOT ESTABLISHING a full-fledged Sharia-Compliant bank in Ethiopia? *

- Lack of political willingness
- Pressures from some local groups
- International pressure
- Purely economic reasons – it may affect the banking sector
- Lack of trained human resources in the sector
- Lack of organized efforts by the Muslim community
- Lack of awareness in the leadership of the central bank
- Other:

31. How do you relate the current banking system with the full-fledged Sharia-Compliant bank?

- The establishment of the window system minimized the chance of establishing a full-fledged Sharia-Compliant bank
- The current system is a starting point for a full-fledged Sharia-Compliant bank
- The current system service providers can be a challenge to establish a full-fledged Sharia-Compliant bank
- Other:

32. What would you do if a full-fledged Sharia-Compliant Bank is established in Ethiopia? *

- I will save money in a secure bank
- I will take credit to engage in trade

- I will take credit to invest
  - I will take credit to buy a house
  - I will take credit to buy a car
  - Other:
33. Do you agree that a full-fledged bank will be successful in the current economic conditions of Ethiopia? *
- Yes
  - No
  - Maybe

Part 5: Expectation from the Government/Policy Makers

34. How do you evaluate the overall willingness of the government to support the Sharia-Compliant Bank? *
- Very High
  - High
  - Average
  - Low
  - Very Low
35. Do you think there are clear instructions and policy instruments to facilitate any Sharia'a-compliant window or a full-fledged bank in Ethiopia? *
- Yes
  - No
  - Maybe
36. Do you think that the window-based banking service is well promoted?
- Yes
  - No
  - Maybe
37. What do you expect from the government? *
- To expand the current system with some modifications
  - To stop the current system and immediately allow a full-fledged one
  - To allow both at the same time
  - To introduce a Sharia'a based system in CBE using different source of money
  - Other:
38. If you have any other comment or idea...